

TÖVHİD VƏ ƏQİDƏ
MƏCMUƏSİ

مذكرة التوحيد و العقيدة

www.attasseel-alelmi.com

www.attasseel-alelmi.com

Peyğəmbər məscidində müəllim
Şeyx Heys m
bin Muhammed Cəmil S rhan

للشيخ الفاضل
هيثم بن محمد جميل سرحان
المدرس بمعهد الحرم في المسجد النبوي
غفر الله له ولوالديه وللمسلمين

TÖVHİD VƏ ƏQİDƏ
MƏCMUƏSİ

TÖVHİD VƏ ƏQİDƏ MƏCMUƏSİ

Şeyx Heysəm bin Muamməd Cəmil Sarhən

Bu kitab insan əməyinin məhsulu olduğu üçün xətalara olmasa da labüddür.

Kitabda rastlaşdığınız səhvlər, irad və təklifləriniz barədə aşağıdakı ünvanə yazmağınız xahiş olunur. Təşəkkür edirik.

eqide.tevhid@gmail.com

İslamı olduğu kimi öyrənmək üçün faydalı linklər:

www.abubakr-mescidi.com

www.islamevi.az

www.feqih.com

Kitab Allah yolunda vəqf edilmişdir onun satışı, yaxud ticarət məqsədi üçün istifadəsi qadağandır.

Qurani-Kərimin təfsiri

Duha surəsindən Nas surəsinə qədər

əl-Fatihə(kitabı açan) surəsi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Quran bu surə ilə başladığı üçün ona “kitabın açarı” adı verilmişdir. Bu surə Quranın yazılış və oxunuş tərtibatında ilk sırada gələn surədir. Amma bu surə ilk nazil olan surə deyil. Bir rəvayətə görə bu surə Məkkədə, digərinə görə isə Mədinədə nazil olmuşdur. Bu surə “Kitabın açarı”, “Kitabın anası”, “Yeddi sənə”, “Həmd surəsi”, “Namaz surəsi”, “əl-Vaqiyə” və s. adlarla adlandırılmışdır. Bu surənin fəziləti barədə bir çox hədislər rəvayət olunmuşdur. Belə hədislərin birində Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) deyir: **“Əlhəmdulilləhi rabbil ələmin – yeddi sənə və mənə verilən əzəmətli Qurandır”**.

1 - «ər-Rəhman və ər-Rəhim Allahın adı ilə!» Bismilləh Quran surələrinin əvvəlində ayə olaraq deyil, bir surəni digərindən ayıran bir cümlə olaraq işlədilmişdir. Bunu hər surənin əvvəlində oxumaq müstəhəbdir (*bəyəniləndir*). Yalnız Tövbə surəsinin əvvəlində oxumaq məkrühdür (*bəyənilmir*). **«Allah»** kəlməsi yalnız Allah təlalaya məxsus olub Ondən başqasına verilməmişdir. Sözün kökü “İlah”-dan götürülmüşdür. Qeyri-müəyyənlik halında (*yəni əl-ilah deyil, ilah kimi*) işlədildikdə haqq və ya batıl olan hər ilaha şamil olunurdu. Amma sonradan bu ad deyildikdə, yalnız haqq olan ilah nəzərdə tutuldu. **«Rəhman və Rəhim»** Bunlar “rəhmət”-dən düzəldilmiş sözlərdir. *ər-Rəhman* sözü *ər-Rəhim* sözündən daha çox mübaliğə edilmişdir. *ər-Rəhman* sözü Allahdan başqasına aid edilməmişdir.

2 - «Həmd olsun Allaha» Həmd Allahın bəxş etdiyi gözəlliklərə dil ilə sənə etməkdir. Həmd, yalnız söz ilə olur. Şükr isə, söz, qəlb və əzalarla olur. Şükr nemət müqabilində, həmd isə, həmd olunanın kamilliyinə və həmçinin Onun verdiyi nemətlərə görə də ola bilər. Həmd də, şükür də uca Allaha məxsusdur. **«aləmlərin Rəbbinə»** *ər-Rəbb* sözü uca Allahın adlarından biridir. Bu ad başqasına əlavə ilə deyilə bilər. Məsələn, bu kişi evin rəbbidir (*yəni, sahibidir*). Rəbb sözü sahib, ağa, islah edən, işləri yoluna qoyan və ibadət olunan deməkdir. **«Aləmlər»** sözü “aləm” sözünün cəmidir. Bu, Allahdan başqa, mövcud olan hər şeyə şamildir. Aləm sözü əqli olanlara şamil olunur. Bura dörd qism məxluq daxildir: İnsanlar, cinlər, mələklər və şeytanlar.

3 - «Rəhman və Rəhim olana.» Uca Allahın aləmlərin rəbbi olaraq vəsf edilməsində bir qorxu nümayişi olduğu üçün bundan sonra, dərhal ümidləndirici «Rəhman və Rəhim» adları qeyd olunmuşdur. Beləliklə, uca Allah Öz sifətlərində Ondən qorxmağı və Ona rəğbət bəsləməyi cəm etmiş olur. Bu isə, məxluq üçün Allahın itaətinə dəstəkdir.

4 - «Haqq-Hesab gününün sahibinə!» Sahib uca Allahın etdiyi felin sifətidir. Haqq-Hesab günü uca Allahın bəndələrinə əməllərinin qarşılığını verdiyi gündür. Qatadə deyir: Haqq-Hesab günü uca Allah tərəfindən bəndələrinə etdikləri əməllərə görə qarşılıq verdiyi, yəni cəzalandırdığı və ya mükafat verdiyi gündür.

5 - «Biz, yalnız Sənə ibadət edirik və yalnız Səndən kömək diləyirik!» Biz, ibadəti və kömək diləməyi yalnız Sənə yönəldirik. Səndən başqasına ibadət etmir, başqasından kömək diləmirik. İbadət mütiliyyətin və itaətin ən ali məqamıdır. İbadət kəlməsi şəriət termini olaraq, kamil məhəbbət, mütilik, itaətkarlıq və qorxunu özündə cəm edir. İbadət kəlməsinin kömək sözündən öncə işlədilməsi birincinin ikinciyə vasitə olmasına görədir. İbn Abbas (Allah ondan və atsından razı olsun) «**yalnız Səndən kömək diləyirik!**» ayəsi haqqında deyir: *"Ey Rəbbimiz, tövhidi və qorxumuzu başqasına deyil, yalnız Sənə yönəldirik. İtaət və digər işlərimizdə başqasından deyil, yalnız Səndən kömək diləyirik."*

6 - «Bizi doğru yola yönəlt!» Yönəltmək (*Hidayət*) iki növdür. *Birincisi: müvəffəqiyyət hidayətidir.* Bu növ hidayət, yalnız Allaha məxsusdur. Uca Allah buyurur: «*(Ya Rəsulum!) Şübhəsiz ki, sən, istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən. Amma Allah dilədiyini doğru yola salar...*» (əl-Qəsəs: 56).

İkincisi: yol göstərmə və yönəltmə hidayətidir. Bu isə, peyğəmbərlərə, onların davamçıları olan alimlərə və dəvətçilərə aiddir. Uca Allah buyurur: «*...Sən düz yola yönəldirsən.*» (əş-Şura: 52). Haqqında danışılan ayə hər iki növü əhatə edir. Çünki xeyirə yönəldən və Onun yolunu bizə göstərən peyğəmbərləri göndərən də uca Allahdır. "Doğru yol" sözü ilə ayrılığı olmayan düz yol nəzərdə tutulur. Sözü ayədəki mənası isə İslam yoludur.

7 - «Nemət verdiyin kəslərin yoluna!» Nemət verilənlər uca Allahın bu ayəsində qeyd olunur: «*Allaha və peyğəmbərə itaət edənlər Allahın nemətlər verdiyi nəbilər (peyğəmbərlər), siddiqlər, şahidlər və salehlərlə bir yerdə*

olacaqlar. Onlar necə də gözəl yoldaşlardır! (ən-Nisa: 69). **«Qəzəbə düçar olmuşların...»** Yəni bəzi yəhudilərin. Çünki onlar haqqı bildikləri halda onu tərک etmiş, ondan üz çevirmiş və buna görə Allahın qəzəbinə layiq olmuşdular. Əhməd və İbn Macə رحمته Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə bir hədis rəvayət edirlər: *"Yəhudilər sizin salam və amin deməyinizə həsəd etdikləri kimi başqa şeyə həsəd aparmırlar"*. **«və azmışların yoluna yox!»** Yəni xaçpərəstlərin yoluna yox. Çünki onlar cahillikləri ucbatından haqdan azmışdılar. Onlar İsa (Allahın salamı onun üzərinə olsun) barəsində açıq-aşkar şəkildə yollarını azmışdılar. Amin sözünün mənası *"Allahım dualarımızı qəbul et"* – deməkdir.

əd-Duha (gündüz) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bir dəfə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) xəstələnmiş və iki, yaxud üç gecə idi ki, gecə namazına durmurdu. Bir qadın onun yanına gəlib dedi: "Ey Muhəmməd! Görürəm ki, şeytanın səni tənha qoyub. İki, üç gecədir sənə bir xəbər vermir." Sonra uca Allah bu surəni nazil etdi.

1 - «And olsun gündüzə;»

2 - «And olsun getdikcə zülməti artan gecəyə ki,» əl-Əsməi adlı alim deyir: *"Bir insan paltarla örtüldüyü kimi, gecə də gündüzü örtür"*.

3 - «Rəbbin səni nə tərک etdi, nə də sənə acığı tutdu.» Rəbbin sənə ilə vidalaşmayıb, vəhyi kəsməyib, sənə qəzəbi tutmayıb.

4 - «Şübhəsiz ki, axirət sənə üçün dünyadan daha xeyirlidir!» Sənə üçün cənnət bu dünyadan daha xeyirlidir. Peyğəmbərliklə şərəfləndirilmiş insan üçün cənnətin dünyadan daha xeyirli olması deyilsə, görəsən bizim üçün nə qədər xeyirli olar?!

5 - «Həqiqətən, Rəbbin sənə bəxş edəcək və sən razı qalacaqsan!» Rəbbin sənə bu dünyada dini yayıb zəfər çalmağı, axirətdə isə savabını, hovuzu və ümmətin üçün şəfaəti sənə bəxş edəcəkdir. Sən də bundan tam razı qalacaqsan.

6 - **«Məgər sən yetim ikən O sənə sığınacaq vermədimi?!»** Sən, uşaq ikən atan yox idi. O, sənə sığınacaq verdi.

7 - **«Sən, şaşqın vəziyyətdə ikən sənə yol göstərmədimi?!»** Sən, Quranın və ya şəriətin nə olduğunu bilmirdin. Allah səni bu yola yönəltdi.

8 - **«Sən, yoxsul ikən səni dövlətli etmədimi?!»**

9 - **«Elə isə, yetimə zülm etmə!»** Onun zəif olmasından istifadə edib ona zülm etmə. Öz yetimliyini yadına sal və onun haqqını özünə ver.

10 - **«Dilənçini də qovma!»** Dilənçi səndən nə isə istədikdə onu qovma. Bir zamanlar sən də yoxsul idin. İndi sən ona bir şey ver, ya da onu gözəl şəkildə yola ver.

11 - **«Və Rəbbinin sənə olan nemətindən söhbət aç!»** Uca Allah Peyğəmbərinə ona verilən nemətləri dilə gətirməyi və biruzə verməyi əmr edir. Allahın verdiyi nemətlərdən danışmaq nemət şükrüdür. Bəzi alimlər deyirlər ki, ayədəki nemət Qurandır. O, Quranı oxumağı və onu danışmağı əmr edir.

əl-İnşirah (Genişlənmə) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - **«Məgər Biz, sənin köksünü açıb genişlətmədikmi?!»** Ey Muhəmməd, Biz sənin köksünü Peyğəmbərliyi qəbul etsin deyər genişlətdik. Elə buna görə o dəvətə başlayıb bütün çətinliklərə sinə gələrək dözdü və vəhyi əzbərlədi.

2 - **«Ağır yükünü səndən götürmədikmi?!»** Cahiliyyət dövründə etdiyən əməlləri bağışladıq.

3 - **«Sənin belini bükürdü.»** Əgər bu yükü daşığı olsaydın, ağırlığından belin bükülərdi.

4 - **«Sənin ad-sanını ucaltmadıqmı?!»** Bir çox amillərlə dünya və axirətdə sənin şərəfini artırdıq. "Əşhədu əllə iləhə illəllah" deyən möminlərə "əşhədu ənnə

Muhəmmədən rəsulullah" – deməyi də vacib etdi. Azanda onun adını qeyd etdi, ona salavat və salam deməyi əmr etdi.

5 - «Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr!»

6 - «Həqiqətən, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr!» Əvvəldə deyilən çətinlikdən sonra bir asanlıq vardır. Bunların hər ikisi Allah tərəfindəndir.

7 - «Elə ki, azad oldun, qalx!» Namazı, dəvəti, yaxud döyüşü bitirdikdən sonra çoxlu dua et və Allahdan ehtiyac duyduğun nə varsa, onu da istə. Qalx, ibadətini də et.

8 - «Və ancaq Rəbbinə yalvar!» Cəhənnəmdən qorxaraq, cənnətə rəğbət bəsləyərek, Rəbbinə müti ol.

ət-Tin (Əncir) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «And olsun əncirə və zeytuna;» Uca Allah insanların yediyi əncirə, yağını çəkdikləri zeytuna and içir. Bu iki meyvə Fələstin torpaqlarına işarətdir. Çünki bu torpaqlar əncir və zeytunun vətənidir.

2 - «And olsun Tur dağına;» Bu dağ uca Allahın orada Musanı danışdırdığı "Turi Sina" dağıdır.

3 - «And olsun bu təhlükəsiz şəhərə!» Yəni Məkkəyə. Bu şəhər əmin-amanlıq şəhəri olduğu üçün onu əmin adlandırmışdır. Uca Allah bu üç yerə and içir. Çünki bu yerlərdə Musaya, İsaya və Muhəmmədə vəhy və üç səmavi kitab nazil olmuş, bəşəriyyət də bu yerlərdən hidayət nuru ilə nurlanmışdır.

4 - «Biz, insanı ən gözəl biçimdə yaratdıq!» Ona boy-buxun verdik və o, əlini uzadıb istədiyi qidanı qəbul edir. Ona elm, danışiq və düşüncə qabiliyyəti də verdik. Bu imkanlar insanın yer üzündə Allahın xəlifəsi olması üçün verilmişdir.

5 - «Sonra da onu qaytarıb, rəzillərin rəzili edərik!» Biz onu cavanlıq və gümrahlıq dönəmindən sonra ömrünün ən rəzil çağlarına, yaşa dolub əldən düşmüş çağlarına qaytararıq. Bəzi təfsirçilər ayəni belə açıqlayırlar: Allahın ən

gözəl biçimdə yaratdığı insan kafir kimi ölüb dirildikdən sonra heyvandan da pis halda olacaqdır. O, cəhənnəmin ən dərin qatında olacaqdır.

6 - «Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edənlərdən başqa! Onları minnətsiz mükafat gözləyir.» Onlar rəzilliyə deyil, yüksək cənnətlərə düşəcəklər. Onların mükafatı əbədi olacaqdır.

7 - «Səni dini yalan saymağa vadar edən nədir?!» Ey insan! Allahın səni ən gözəl biçimdə yaratdığını və kafir kimi öləcəyin təqdirdə, ən rəzil səviyyəyə düşəcəyini bildikdən sonra səni ölümdən sonrakı həyatı təkzib etməyə vadar edən nədir?!

8 - «Məgər Allah hakimlərin hakimi deyilmi?!»Məgər O, hakimlərin ən ədalətli deyilmi?! O, insanı ən gözəl biçimdə yaradıb. Küfr edəni cəhənnəmə, iman gətirəni isə, yüksək məqamlara qovuşdurmuşdur.

əl-Ələq (Laxtalanmış qan) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bu, Quranın ən birinci vəhy olunan surəsidir.

1 - «Yoxdan yaradan Rəbbinin adı ilə oxu!»Ey Muhəmməd! Rəbbinin adı ilə oxumağa başla! Yaxud Rəbbinin adının köməkliyi ilə oxu!

2 - «O, insanı laxtalanmış qandan yaratdı.»O Rəbbin ki, insanın yaradılışını nütfədən başlayıb, sonra onu laxtalanmış qana çevirir.

3 - «Oxu! Sənin Rəbbin ən böyük kərəm sahibidir!» Sən yazıb-oxumaq bilməyən savadsızsan. Amma Rəbbin Öz kərəməti ilə sənə oxumağı ilham edəcəkdir.

4 - «O Rəbbin ki, qələmlə öyrətdi.» Uca Rəbbin insana qələm ilə yazmağı öyrətdi. Uca Allah islam dəvətini yazıb-oxumağa çağırışla başlayır. Çünki oxumağın hədsiz faydası vardır.

5 - «İnsana bilmədiklərini öyrətdi.» Uca rəbbin qələm, elm vasitəsi ilə insana bilmədiklərini öyrətdi.

6 - «Xeyr, insan azgınlıq edər,»

7 - «Özünün dövlətli olduğunu gördüyü üçün!» Malı və gücü sayəsində özünün möhtac olmadığını düşündükdə azgınlığa tərəf gedər.

8 - «Axı sən axır dönüşün Rəbbinədir!»

9 - «Gördünmü o kimsəni ki, mane olur,»

10 - «Bir bəndəyə namaz qıldığı vaxt?» Namaz qılmağa mane olan Əbu Cəhldir. Namaz qılan bəndə isə, Muhəmməd Peyğəmbərdir(Ona Allahın salavatı və salamı olsun).

11 - «Bir de görək, əgər o doğru yoldadırsa,» Muhəmməd (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) doğru yolda olub, başqalarına da bu haqq yola dəvət edirsə,

12 - «Yaxud xalqa Allahdan qorxmağı əmr edirsə?!» İnsanlara ixlası, tövhidi, saleh əməlləri əmr edirsə, bunun nəyi pisdir?! Nə üçün sən onun namaz qılmasına mane olursan?!

13 - «Bir de görək, yalan sayır və üz döndərsə,» Əgər Əbu Cəhl sənə gətirdiyin kitabı və şəriəti təkzib edir, imandan üz döndərsə,

14 - «Məgər bilmir ki, Allah görür?!» Bir gün etdiklərinin cəzasını verəcəkdir.

15 - «Yox, yox! Əgər əməllərinə son qoymasa, and olsun ki, Biz onu kəkilindən yapışib sürükləyəcəyik – » Bu bir xəbərdarlıqdır. Əgər o, bu çirkin əməllərini tərk etməsə, biz onun kəkilindən tutub cəhənnəmə sürükləyəcək və orada ona şiddətli əzab daddıracağıq. Kəkil, başın ön tərəfində bitən tükləridir.

16 - «Özü də yalançı, günahkar kəkilindən!» Bu kəkil sahibi günahkardır, haqqı təkzib edəndir.

17 - «Qoy o, özünün bütün tərəfdarlarını çağırın!» Rəvayətə görə bir dəfə Əbu Cəhl Peyğəmbərə(Ona Allahın salavatı və salamı olsun): Məkkədə mənim tərəfdarım çox olduğu halda sən məni təhdid edirsənmi? – demiş və sonra bu ayə nazil olmuşdu.

18 - «Biz də zəbaniləri çağıracağıq!» Zəbanilər cəhənnəmə nəzarət edən kobud rəftarlı və qəzəbli mələklərdir. Biz onları çağıraraq səni cəhənnəm atəşinə atmağı əmr edəcəyik.

19 - «Yox, yox! Sən ona uyma! Sən ancaq Rəbbinə səcdə et və Ona yaxınlaş!» Onun namazı tərk etmək çağırışlarına uyma. Ümidini kəsmədən və ondan çəkinmədən Rəbbinə ibadət et. İtaət və ibadətlə Rəbbinə yaxın ol.

əl-Qədr (Qədr gecəsi) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Həqiqətən Biz, onu Qədr gecəsi nazil etdik!» Qədr gecəsində Qurani-Kərim Lövhü-Məhfuzdan bütöv şəkildə dünya səmasına endirilmişdi. Sonra iyirmi üç il ərzində oradan müvafiq məqamlarda ayələr nazil olurdu. Qədr gecəsi Ramazan ayının son on günündə bir gecədir. Bu on günün içərisində qədr gecəsinin təyin edilməsi haqqında rəvayətlər müxtəlifdir.

2 - «Sən nə bilirsən ki, Qədr gecəsi nədir?!» Bu gecənin qədr gecəsi adı ilə adlandırılmasına səbəb uca Allahın bu gündə bir ilin qədərini təyin etməsidir. Bəzi rəylərə görə bu gün öz şərəf və dəyərinə görə bu adla adlandırılmışdır.

3 - «Qədr gecəsi min aydan daha xeyirlidir!» Bu bir gecədə edilən yaxşı əməl, min ayda edilən yaxşı əməldən daha çox savabdır.

4 - «O gecə mələklər və ruh Rəbbinin izni ilə hər bir işdən dolayı yerə enərlər.» Onlar özlərinə verilən bütün əmrləri icra etmək üçün göylərdən yerə enərlər. Ruh, Cəbraildir.

5 - «O gecə dan yeri sökülənə kimi salamatlıqdır!» Qədr gecəsi bütünlüklə xeyir-bərəkətdən ibarətdir, bu gecədə şər yoxdur. O gecə şeytan heç bir pis iş görə bilməz. Bu hal, mələklərin enməsi və xeyir-bərəkətin davamı səhər vaxtına qədər davam edir.

əl-Bəyyinə (Açıq-aydın dəlil) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Kitab əhlindən kafir olanlar və müşriklər özlərinə açıq-aşkar bir dəlil gəlməyəne qədər ayrılan deyildilər.» Kitab əhli yəhudilər və xaçpərəstlərdir.

Kitab əhli və müşrik ərəblər açıq-aşkar bir dəlil, yəni Muhəmmədi (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) və onun gətirdiyi şəriəti görməyəne qədər küfrdən və bütlərə ibadətdən əl çəkən deyildilər. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onlara səhv yolda olduqlarını çatdırdı və onları imana dəvət etdi.

2 - «Pak səhifələri onlara oxuyan, Allah tərəfindən göndərilmiş peyğəmbərdir.» Muhəmməd peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) sizə dəyişdirilməkdən qorunan bir kitabı, Qurani-Kərimi oxuyur. O, haqiqətən Allahın kəlamıdır.

3 - «O səhifələrdə doğru-dürüst hökmlər vardır.» Bu kitabın hökmləri ədalət və haqq prinsipləri əsasında köklənmişdir. Orada olan bütün məlumatlar insanları islah edən, onlara doğru yolu göstərən hikmətli kəlamlardır. Uca Allah buyurur: «Kitabı Öz quluna nazil edən və onda heç bir nöqsana yol verməyən Allaha həmd olsun! Allah, Öz tərəfindən gələcək şiddətli bir əzabla günahkarları qorxutmaq, yaxşı işlər görənləri gözəl mükafata nail olacaqları ilə müjdələmək üçün bu Kitabı dopdoğru şəkildə nazil etdi.» Kim bu kitaba itaət edərsə, Allahın doğru yolunda olar.

4 - «Kitab əhli yalnız özlərinə açıq-aydın dəlil gəldikdən sonra ayrılığa düşdülər.» Onlar haqqın mütəşabih olmasına görə yollarını azmamışdılar. Əksinə, haqq onlara gün kimi aydın olduqdan sonra özləri yollarını azdılar. Uca Allah Muhəmmədi peyğəmbər göndərdikdə bəziləri ona iman gətirdi, bəziləri isə inkar etdilər. Halbuki onlar, Allahın dinini və Peyğəmbərini təsdiq edən vahid yolu tutmalı idilər.

5 - «Halbuki onlara əmr edilmişdi ki, Allaha – dini yalnız Ona məxsus edərək, batildən haqqa dönərək – ibadət etsinlər, namaz qılıb zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur!» Bu, Quranda və ondan əvvəlki kitablara deyilən əmrdir. Bütün səmavi kitablər insanı vahid Allaha ibadət

etməyə və Ona şəriq qoşmamağa, batil inancları tərək edib, İslam dininə¹ itaət etməyə çağırır.

6 - «Həqiqətən, kitab əhlindən kafir olanların və müşriklərin yeri cəhənnəm odudur. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Onlar yaradılmışların ən pisidirlər.»

Onlar haqqı həsəd və inadkarlıqla rədd etdikləri üçün yaradılmışların ən şəri hesab olunurlar. Elə bu səbəblə onların cəzası şər, yəni cəhənnəm olacaqdır.

7 - «İman gətirib yaxşı əməllər edənlər isə, yaradılmışların ən yaxşılarıdır.»

8 - «Onların öz Rəbbi yanındakı mükafatı altından çaylar axan Ədn cənnətləridir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Allah onlardan razıdır, onlar da Allahdan. Bu mükafat Rəbbindən qorxanlar üçündür!» Etdikləri saleh əməllərin və imanun mükafatı əbədi qalacaqlar nəim cənnətləridir.

əz-Zəlzələ (Zalzala) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Yer özünə məxsus bir şiddətlə lərzəyə gəlib titrəyəcəyi zaman;» Yer böyük təkanla titrədikdə üzərində olanları darmadağın edir.

2 - «Yer öz yükünü çıxardıb atacağı zaman;» İkinci dəfə Sura üfürüldükdə yer daxilində olan ölümləri çıxardacaqdır.

3 - «İnsan: “Buna nə olub?” – deyəcəyi zaman – » Yer in bu davranışından təəccüblənən insan: *“nə üçün yer titrəyib öz yükünü kənarə atır?”* – deyə sual verəcəkdir.

4 - «Məhz o gün yer öz hekayətini söyləyəcəkdir – » O gün yer onun üzərində baş verən xeyir və şər haqqında məlumat verəcəkdir. Uca Allah yeri dindirib bəndələrinə şahid edəcək.

5 - «Çünki ona sən in Rəbbin vəhy etmişdir!» ki, öz şahidliyini etsin, danışsın.

¹İslam sözünün mənası təslim olmaq deməkdir. Bütün səmavi kitablar Allaha təslim olmağa çağırmış və tövhidi təbliğ etmişdir. Bu baxımdan bütün səmavi dinləri təhrif olunmadan öncə islam adlandırmaq olar. (tərc.)

6- **«O gün insanlar əməllərinin özlərinə göstərilməsi üçün dəstə-dəstə çıxacaqlar!»** Qəbirlərindən çıxıb dəstə-dəstə məhşər meydanına doğru gedəcəklər. Bəziləri sağ tərəfə, bəziləri isə, sol tərəfə yönələcəklər. Onlar öz əməllərinin şahidi olmaq üçün məhşər meydanına toplaşacaqlar.

7 - **«Kim zərrə qədər yaxşı iş görmüşdürsə, onu görəcəkdir.»** Dünyada etdiyi bu yaxşı əməlini kitabında və ya əyani şəkildə gözü ilə görüb sevinəcəkdir.

8 - **«Kim də zərrə qədər pis iş görmüşdürsə, onu görəcəkdir.»** Etdiyi pis əməlin müqabilini alacaqdır. Zərrə, qaranlıq yerdə günəş şüaları altında görsənən xırda dənəciklərdir.

əl-Adiyat (Qaçan atlar) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - **«And olsun tövşüyə-tövşüyə qaçan atlara;»** Bu atlar mücahidləri döyüş meydanında Allaha və Rəsuluna (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qarşı müharibə edən düşmənin üzərinə aparan atlardır.

2 - **«And olsun qıgılcım qoparan atlara;»** Sürətlə qaçan atın nalı daşlara dəydikdə qıgılcım çıxardan atlara and olsun.

3 - **«And olsun sübh çağı hücum edən atlara;»**

4 - **«And olsun o vaxt toz-duman qopardan atlara;»** Döyüş zamanı düşməni toza boğan atlara and olsun.

5 - **«Sonra da onunla dəstəyə təpinən atlara ki;»**

6 - **«İnsan öz Rəbbinə qarşı çox nankordur.»**

7 - **«Və o özü də buna şahiddir.»** İnsan özündə biruzə verən əlamətlərlə özünün nankorluğuna və küfrünə şahidlik edir.

8 - **«Həqiqətən insan, var-dövlətə çox hərisdir!»** Bu yolda özünü ölümə də atar.

9 - «Məgər o bilmirmi ki, qəbirlərdə olanlar çıxardılacağı?»

10 - «Ürəklərdə olanlar aşkar ediləcəyi zaman.» Ürəklərdə olan xeyir və şər aşkara çıxacaq.

11 - «Həmin gün Rəbbi onları xəbərdar edəcəkdir!» İnsan bilməlidir ki, onları dirildəcək Allah onların nə etdiklərindən xəbərdardır. Onların etdikləri əməllərin heç biri Ondan gizli qalan deyil və hər kəs öz əməlinin müqabilini alacaqdır. Onlar bunu dərk etdikdən sonra mal-dövlət sevgisi onları Rəbbinə şükür etməkdən, ibadətdən və yaxşı əməllərdən yayındırmamalıdır.

əl-Qariə (Ürəkləri dəhşətə salan qiyamət) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Ürəkləri dəhşətə salan qiyamət!» Ürəkləri dəhşətə salan, yaxud Allahın düşmənlərini qorxudan mənasını verən "əl-Qariə" sözü qiyamətin adlarından biridir.

2 - «Nədir qiyamət?!»

3 - «Sən nə bilirsən ki, nədir qiyamət?!»

4 - «O gün insanlar kəpənək kimi ətrafa səpələnəcəkdir.» O günün dəhşətindən hara getdiklərini bilməyib, həşərat kimi ətrafda dolaşacaq və sonra məhşər meydanına gələcəklər.

5 - «Dağlar isə, didilmiş yun kimi olacaqdır!»

6 - «Tərəzisi ağır gələn kimsə,» Uca Allah insanların sorğu-sualdan sonrakı vəziyyətini vəsf edir. O gün insanlar iki qrupa bölünəcəklər. Yaxşı əməlləri pis əməllərini üstələyib tərəzisi ağır gələn

7 - «Xoş güzəran içində olacaq!» Ona razı qalacağı həyat, cənnət veriləcəkdir.

8 - «Tərəzisi yüngül gələn kimsənin isə,»

9 - «Məskəni (anası) Haviyə olacaqdır!» Onun məskəni cəhənnəm olacaqdır. Uca Allah bu ayədə cəhənnəmi ana olaraq vəsf etmişdir. Uşaq anasının yanına

qayıtdığı kimi, o da cəhənnəmə qayıdacaqdır. Cəhənnəm dərin və qayıdış yeri olduğu üçün haviyə adlandırılmışdır.

10 - «Sən nə bilirsən ki, o Haviyə nədir?!» Çünki bu qeyri adidir.

11 - «O çox qızmar bir atəşdir!» Ondan qızmar atəş yoxdur.

ət-Təkəsür (Çoxluqla öyünmə) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Çoxluq ilə öyünmək sizi o qədər şimikləndirdi ki,» Mal-dövlət, oğul-uşaq artırmaq və bu çoxluqla öyünmək sizi Allaha itaətdən və axirət əməlindən yayındırdı.

2 - «Hətta qəbirləri ziyarət etdiniz.» Ölüm sizi haqladı, siz isə, hələ də bu kökdəsiniz.

3 - «Xeyr! Siz mütləq biləcəksiniz!»

4 - «Xeyr, xeyr! Siz mütləq biləcəksiniz!» Uca Allah belələrini mal-dövlət toplamaqdan çəkindirir və bildirir ki, onlar qiyamət günü bu əməllərinin aqibətini biləcəklər.

5 - «Xeyr, əgər tam yəqinliklə bilsəydiniz!» Əgər siz dünya malını yəqinliklə topladığınız kimi hara getdiyinizi də tam yəqinliklə bilsəydiniz, mal-dövlət hərisliyindən və təkəbbürlülükdən uzaq olardınız. Bunlar sizi Allaha ibadətdən yayındırmazdı.

6 - «Siz, o Cəhənnəmi mütləq görəcəksiniz!»

7 - «Bəli, siz onu mütləq öz gözünüzlə görəcəksiniz!» Yəqinlik hasil edən baxışla o cəhənnəmi görəcək, müşahidə edəcəksiniz.

8 - «Sonra da həmin gün nemətlər barəsində mütləq sorğu-sual olunacaqsınız!» Sizi axirət üçün hazırlıq görməkdən yayındıran dünya nemətləri barəsində soruşulacaqsınız. O gün yaşadığınız əminamanlıq, səhhət, boş vaxt, dadlı qidalar, içkilər, susuzluq anında içdiyiniz sərin su, kölgəsində dincəldiyiniz kölgəliklər və başqa nemətlər barəsində soruşulacaqsınız.

əl-Əsr (Zəmanə) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «And olsun əsrə!» Uca Allah əsrə and içir. Əsr zəmanə deməkdir. Zəmanəyə and içməyin hikməti onu yaradanın qüdrətinin və tövhidə layiq olmasının əhəmiyyətinə görədir. Ötüb keçən gecə və gündüz, qaranlıq gecə və işıqlı gün, canlıların varlığı, sağ olanların işi-gücü və başqa bu kimi açıq-aşkar sübutlar buna dəlalət edir. Muqatil adlı alim isə deyir ki, ayədə əsr namazının vaxtına and içilir.

2 - «İnsan ziyan içindədir?» İflasa uğrayır.

3 - «Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa!» Onlar itaətə layiq olan haqqı bir-birinə tövsiyə edərlər. Bu haqq Allaha iman, tövhid etiqadı, Allahın əmr etdiklərinin icrası, qadağalarının tərk edilməsidir. Həmçinin onlar günahlara qarşı səbirli olmağı, fərz ibadətləri yerinə yetirməyi və Onun acılı qəza-qədərinə səbr etməyi bir-birinə tövsiyə edərlər.

əl-Huməzə (Qeybətçi) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Üzə tənə vuran və qeybət edən hər kəsin vay halına!»

2 - «O kimsə ki, mal yığıb onu dönə-dönə sayar.» Onun tənə və qeybət etməsinin səbəbi topladığı mal-dövlətlə öyünməsi, özünü üstün hesab edib başqalarını alçaltmasıdır.

3 - «Və elə zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır.» Mal-dövlətə o qədər hərisdir ki, elə bil mal-dövləti ona əbədi həyat verəcəkdir. Heç ölümünün sonrasını fikirləşmir.

4 - «Xeyr! O mütləq Hütəməyə atılacaqdır!» Amma heç də onun düşündüyü kimi deyil. O və topladığı mal-dövlət alovlu cəhənnəmə atılacaqdır.

5 - «Sən nə bilirsən Hütəmə nədir?!»

6 - «O, Allahın yanar odudur.»

7 - «Elə bir od ki, ürəkləri yandırır-yaxar.» Onun istisi qəlbləri bürüyər, məhv edər. Çünki qəlb xəbis və məkirli niyyətlərin, təkəbbürlük, alçaqlıq kimi pis əxlaqın toplandığı yerdir.

8 - «O, belələrinin üzünə qapanıb kilidlənəcəkdir.» Onlar heç vaxt oradan çıxıb bilməyəcəklər.

9 - «Onlar hündür sütunlara bağlanmış olacaqlar!» Muqatil deyir: *“Cəhənnəmin qapıları üzlərinə bağlanacaq və dəmir məftillərlə bərkidiləcəkdir. Bu qapılar bir daha nə açılacaq, nə də onların yanına kimsə girəcək”.*

əl-Fil (Fil) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Məgər Rəbbinin fil sahiblərinə nələr etdiyini görmədinmi?!» Fil sahibləri həbəşi xaçpərəstlərdən ibarət bir tayfa idi. Onlar Yəmən torpaqlarına hakimlik edirdilər. Onlar Kəbəni yıxmaq fikrinə düşüb, Məkkəyə yollandılar. Məkkəyə yaxınlaşanda uca Allah surədə deyilən quşları göndərərək onları məhv etdi. Bu bir möcüzə idi. Bu hadisə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) peyğəmbərliyindən qırx il öncə olmuşdu. Peyğəmbərlik verildəndə həmin hadisənin bəzi şahidləri hələ sağ idilər.

2 - «Məgər onların hiyləsini boşa çıxartmadımı?!» Uca Allah onların Kəbəni dağıtmaq niyyətini özlərini həlaka aparan bir hiylə etdi.

3 - «Onların üstünə qatar-qatar quşlar göndərdi.» Bu qara rəngli quşlar dəniz tərəfdən qatar-qatar gəlirdilər. Hər bir quş özü ilə üç ədəd daş: ikisini ayağında, birini isə dimdiyində - gətirirdi. Daş dəydiyi hər şeyi məhv edirdi.

4 - «Onlara bişmiş gildən düzəlmiş daşlar atırdı.» Təfsirçilər deyirlər ki, bu cəhənnəm odunda bişmiş palçıq daşlar idi. Daşların üzərində qoşunda olanların adı yazılmışdı. Daş kimə dəysəydi, o adam çiçək xəstəliyinə tutulurdu. Daşlar mərciməkdən böyük, noxud kimi idi.

5 - «Onları yeyilmiş əkin yarpağına döndərdi!» Heyvanların yeyib ayaq altına saldıqları, yaxud heyvanların yaxşısını yeyib, çör-çöpünü saxladıqları əkinə bənzəyirdilər.

əl-Qureyş surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bu surə əl-İylaf surəsi də adlanır.

1. - **«Qüreyşin ülfəti xatirinə»**.
2. - **«Onlara qış və yay səfərini müyəssər edilməsi xatirinə»**. Qureyşlilər iki istiqamətdə ticarətə yola düşərdilər. Qışda isti ölkə olan Yəmənə, yayda isə, soyuq ölkə olan Şama gedərdilər. Qureyşin dolanışığı ticarətdən idi. Əgər bu iki ticarət yolu olmasaydı, onların işi çox çətin olardı. Həmçinin Kəbənin xidmətində durmaqla özlərinə himayə qazanmasaydılar, onların bu işləri idarə etməsi imkansız olardı. Ayənin mənası budur: bir halda ki, Allah təalə onların ticarət yollarını asanlaşdırıb, onda onlar da ibadəti yalnız Allaha sərf etsinlər.
3. - **«Bu evin Rəbbinə ibadət etsinlər!»** Uca Allah bildirir ki, əl-Hərəm evinin sahibi Odur. Çünki onların ibadət etdikləri bütlər var idi. Uca Allah isə, Özünü bu bütlərdən pak tutub, onlara xitab etdi. Axı onlar Allahın bu evi ilə digər ərəblərdən daha şərəfli idilər.
4. - **«O Allah ki, onları aclıqdan qurtarıb yemək verdi və onlara qorxudan sonra əmin-amanlıq bəxş etdi.»** İki ticarət yolunu açmaqla onları məruz qaldıqları amansız aclıqdan xilas etdi. Onlar Allahın evi Kəbənin hörmətinə görə bir-birinə düşmən kəsilib, təcavüz edən ərəblərin təhlükəsindən kənar idilər. Vaxtilə Kəbəyə fillərlə hücum edən Həbəşilərin təhlükəsindən də onları qorumuşdu.

əl-Məun (xırda-xuruş) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1. - **«Dini yalan hesab edəni gördünmü?»** Haqq-hesab gününü yalan hesab edəni gördünmü?

2. **«O elə adamdır ki, yetimi itələyib qovar.»** Əgər sən ona fikir versən, görərsən ki, o, amansızcasına yetimlərin haqqını əllərindən alar. Cahiliyyət dövrünün ərəbləri qadınlara və uşaqlara miras payı ayırmazdılar.
3. **«Və yoxsulu yedirtməyə rəğbətləndirməz.»** Paxıllığı üzündən nə özünü, nə ailəsini, nə də başqalarını yoxsulları yedizdirməyə rəğbətləndirməz.
4. **«Vay halına o namaz qılanların ki,»**
5. **«Onlar öz namazlarından qafildirlər;»** Namazlarına diqqət yetirməz, qıldıqları namaza görə savab ummaz, onu tərک etdikdə cəzalanacaqlarından qorxmazlar. Namazın vaxtı çıxana qədər ondan qafil olurlar.
6. **«Onlar riyakarlıq edər,»** Qıldıqları namazla başqaları önündə riyakarlıq edərlər. Yaxud kənardan təriflənsinlər deyər, bütün yaxşı işləri ilə insanlar önündə riyakarlıq edərlər.
7. **«Və qadağan edilməsi gərəkməyən şeyləri qadağan edərlər.»** Ərəb dilindəki "əl-Məun" sözü insanların gündəlik istifadə etdikləri qazan, vedrə, və s. kimi əşyalar, yaxud duz, su və s. bu kimi qida məhsullarının adıdır. Bəzi təfsirlərdə isə, bu sözün mənası zəkati qadağan edilənlər mənasında açıqlanır.

əl-Kövsər (bol xeyir) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- 1 – **«Həqiqətən, Biz sənə Kövsər bəxş etdik!»** Kövsər cənnətdə axan çayın adıdır. Bu çay uca Allahın Peyğəmbərinə və ümmətinə verdiyi nemətdir.
- 2 – **«Ona görə də Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs!»** Qılınması əmr olunan namazlar fərz namazlardır. İnsanlar Allahdan başqası üçün namaz qılır, qurban kəsirdilər. Allah Peyğəmbərinə əmr edir ki, onun namazı və qurbanı sırf Allah üçün olmalıdır. Qatədə, Əta və İkrimə kimi təfsir alimləri deyirlər: "Ayədə bayram namazı və qurbanlıqda kəsilən qurbanlar nəzərdə tutulur".
- 3 – **«Sənin düşməninin özü sonsuzdur!»** Sənə nifrət edən və düşmən kəsilən o kimsə öldükdən sonra, heç yerdə adı çəkilən deyil. Peyğəmbərin oğlan övladlarından biri vəfat etdikdə müşriklərdən kimsə "Muhəmməd sonsuzdur" – demişdi. Surə də bu səbəblə nazil olmuşdu.

əl-Kəfirun (Kafirlər) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «De: Ey kafirlər!» Bu surənin nazil olma səbəbi budur: Kafirlər Peyğəmbərə dedilər ki, sən bir il bizim ilahlarımıza ibadət et. Biz də sənə ilahına bir il ibadət edək. Uca Allah isə, ona belə deməyi əmr etdi:

2 - «Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət etmərəm!» Yəni mən, sizin bütlərə ibadət etmək təklifinizi qəbul edə bilmərəm. Sizin ilahlarınıza ibadət etmərəm.

3 - «Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət etməzsiniz!» Siz də şirk və küfr içərisində batdığınız halda mənim ibadət etdiyim Allaha ibadət edən deyilsiniz.

4 - «Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət edən deyiləm!» Heç gələcək günlərdə də mən, sizin ibadət etdiklərinizə ibadət etməyəcəm.

5 - «Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edən deyilsiniz!» Nə vaxta qədər ki, küfr və şirk edir, bütlərə tapınırsınız, bundan sonra da mənim rəbbimə ibadət edə bilməyəcəksiniz. Çünki müşrikin və kafirin Allaha etdiyi ibadəti rədd olunur. Bəzi təfsirçilər deyirlər ki, ayələrin təkrar edilməsi təkid xarakteri daşıyır. Bununla kafirlərin istəklərinin üzərindən xətt çəkilir ki, Peyğəmbər sizin bu təklifinizi qəbul edən deyil.

6 - «Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim!» Əgər siz öz dininizdən razısınızsa, mən də öz dinimdən razıyam. Sizin şirk dolu dininiz özünü qalsın, onun mənə dəxli yoxdur. Mənim tövhid prinsipli dinim isə mənə yetərlidir. Onun bir nöqsanı yoxdur ki, mən sizin dininizə üz tutum.

ən-Nəsr (Zəfər) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Bu surə vidalaşma adı ilə də adlandırılır. İbn Abbas (Allah ondan da atasından da razı olsun) deyir ki, **«Allahın köməyi və zəfər gəldiyi zaman;»** ayəsi nazil olanda Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: **"Artıq ölüm xəbərim gəldi!"**

1 - «Allahın köməyi və zəfər gəldiyi zaman,» Ey Muhəmməd, sənə düşmən olan Qureyşə qarşı Allahın köməyi gəldikdə və Məkkə şəhəri fəth edildikdə,

2 - «İnsanların dəstə-dəstə Allahın dininə daxil olduqlarını gördüyün zaman,» Bu hadisədən sonra qəbilələr bir-birinin ardınca islamı qəbul edirdilər. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Məkkəni fəth etdikdə ərəblər belə deyirdilər: "Əgər Muhəmməd bir zamanlar Allahın dəstəyi ilə fillərdən qorunmuş əl-Hərəm əhalisinə qalib gəlibsə, demək o, haqq yoldadır. Bundan sonra siz ona qalib gələ bilməyəcəksiniz". Əgər əvvəl tək-tək islamı qəbul edirdilərsə, bundan sonra dəstə-dəstə islama daxil olurdular. Hətta bir qəbilə bütünlüklə islama daxil olurdu.

3 - «Rəbbini həmd-səna ilə təqdis et və Ondən bağışlanmağını dilə. Həqiqətən O, tövbələri qəbul edəndir!» Allah sənə ağına gəlməyən bir neməti verdikdə təəccübündən Allahı nöqsanlardan və eyiblərdən pak tut, sənə verilən zəfər və dəstə-dəstə insanlara görə Allaha həmd et. Allaha təvazökarlıq göstərüb, öz əməlini az görüb, bağışlanmağını dilə. Allah isə, Ona tövbə edənləri bağışlayan, tövbələrini qəbul edəndir. Buxari və digər hədis alimləri İbn Abbasın (Allah ondan da atasından da razı olsun) bu surə haqqında belə dediyini rəvayət edirlər: "bu surə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) əcalini bildirən surədir. Allah ona əcalinin çatmasını xəbər etmişdir". Əcalinin çatmasını bildirən ayə budur: **«Allahın köməyi və zəfər gəldiyi zaman,» «Rəbbini həmd-səna ilə təqdis et və Ondən bağışlanmağını dilə. Həqiqətən O, tövbələri qəbul edəndir!»**

əl-Məsəd (xurma lifi) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «Əbu Ləhəbin əlləri qurusun, qurudu da!» Onun əlləri məhv olsun. Bu dua həyata keçdi və onun əlləri qurudu. Əbu Ləhəb Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) əmisi idi. Onun adı Əbdül Üzzə idi.

2 - «Ona nə mal-dövləti fayda verəcək, nə də qazandığı.» Yığdığı mal-dövlət, qazandığı şən-şöhrət ona üz verən müsibəti və Allahın əzabını dəf edə bilmədi.

3 - «O, alovlu atəşə girəcəkdir.» O, odlu-alovlu cəhənnəmə düşəcək, dərisi yanacaqdır. Axı bu cəhənnəm odudur.

4 - «Onun odun daşıyan övrəti də həmçinin!» Arvadı da odlu-alovlu cəhənnəm atəşinə düşəcək. Arvadı Ummu Cəmil bint Hərb idi. O, Əbu Sufyanın bacısı idi. Bu qadın Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) əziyyəət vermək üçün onun keçdiyi yola gecə vaxtı tikan səpərdi.

5 - «Onun boğazında xurma lifindən hörülmüş ip olacaqdır!» Onun lələcəvahiratdan boyunbağısı var idi. O deyirdi ki, Lat və Üzzəyə and olsun bunu Muhəmmədə qarşı mübarizə aparmağa xərcləyəcəm. Qiyamət günü boyunbağı əvəzinə boynuna ip taxılması onun layiqli cəzasıdır.

əl-İxlas (Yalnız Allaha məxsus olan sifətlər) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «De: O Allah birdir;» Müşriklər, "Ey Muhəmməd, Rəbbinin nəsil-nəcabətini söylə" – dedikdə bu surə nazil oldu. Surənin mənası budur: Əgər siz, Allahın nəsil-nəcabətini bilmək istəyirsinizsə, O Allah birdir, təkdir, şəriki yoxdur.

2 - «Allah möhtac deyildir!» Ayədə deyilən "əs-Saməd" sifəti ehtiyaclar ünvanlanan mənasındadır. Yəni möhtacların ehtiyaclarını ödəməyə qadir olduğu üçün Ona üz tuturlar. İbn Abbas (Allah ondan da atasından da razı olsun) deyir: "əs-Saməd ağalığı kamil olan ağa, əzəmətində kamil olan sahib, mülayimlikdə kamil olan həlim, varlılıqda kamil olan gəniyy, gücündə kamil olan cabbar, elmində kamil olan alim, hikmətində kamil olan həkimdir. Bu, Allaha xas olan sifətlərdir və heç kəsin bunda haqqı yoxdur."

3 - «O, nə doğmuş, nə də doğulmuşdur!» Onun övladı olmamış, nə də Özü kimdənsə olmamışdır. Çünki ona bərabər olacaq heç nə yoxdur. Həmçinin Ona yoxluğu nisbət etmək mümkün deyil. Doğulan isə, doğulmadan öncə yox idi. Yəni Allahın atası yoxdur ki, ona da nisbət olunsun. Qatədə deyir: "Müşrik arəblər deyirdilər ki, mələklər Allahın qızlarıdır. Yəhudilər isə deyirdilər ki, Üzeyir

Allahın oğludur. Xaçpərəstlər isə deyirdilər ki, İsa Məsih Allahın oğludur. Uca Allah **«O, nə doğmuş, nə də doğulmuşdur!»** ayəsi ilə bütün bu iddiaları yalanladı”.

4 - «Onun heç bir tayı-bərabəri də yoxdur!» Heç kəs Ona bərabər və ya oxşar ola bilməz. Heç kəs onun kamillik sifətlərinə şərikinə çıxma bilməz.

əl-Fələq (Sübh) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «De: “Pənah aparıram sübhün Rəbbinə!» Ayənin məğzi budur ki, əgər Allah təalə bütün dünyanı gecənin zülmət qaranlığından işığa qovuşdurmağa qadirdirsə, demək, ona pənah aparan və sığınan insanı qorxduğu şər və fitnədən qorumağa da qadirdir.

2 - «Yaratdıqlarının şərindən;» Allahın yaratdığı hər bir məxluqun şərindən Ona sığınırım.

3 - «Zülmətə bürünməkdə olan gecənin şərindən;» Gecə düşəndə yırtıcı heyvanlar və həşəratlar yuvasından çıxır. Şər məxluqlar fəsad və şər törətməyə tələsir.

4 - «Düyünlərə üfürən qadınların şərindən;» Sehrbaz, cadugər qadınların şərindən Allaha sığınırım. Çünki adətən bu işlə qadınlar məşğul olur, cadu edərkən düyün bağlayıb ona üfürürlər.

5 - «Və bir də, həsəd aparan zaman həsəd çəkənin şərindən!» Həsəd Allahın qarşı tərəfə verdiyi nemətin onun əlindən çıxmasını arzulamaqdır.

ən-Nas (İnsanlar) surəsi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 - «De: “Pənah aparıram insanların Rəbbinə;» İnsanların Rəbbi, onları yaradan, işlərini idarə edən və yaşamlarını islah edəndir.

2 - «İnsanların ixtiyar sahibinə;» Kamil mülk və güclü hakimiyyət Ona məxsusdur.

3 - «İnsanların tanrısına;» İlah məbuddur. Mülk sahibi ilah ola və ya olmaya bilər. Bu ayədə isə, uca Allah bildirir ki, əl-İlah adı Ona məxsusdur. Heç kəsin bu ada şərik olmağa haqqı yoxdur.

4 - «Vəsvəsə verən, qaçıb gizlənən Şeytanın şərindən-» Allahın adı zikr olunanda şeytan qaçıb gizlənər, kiçilər. Allahın adı zikr olunmadıqda isə böyüyər, vəsvəsəsi artar.

5 - «O Şeytan ki, insanların ürəklərinə vəsvəsə salır,» Vəsvəsə şeytanın özünə itaətə çağırdığı insanın qəlbinə ötürdüyü səsi eşidilməyən gizli dəvətidir. Sonra uca Allah vəsvəsə verənlərin iki qrupa ayrıldıqlarını bildirir. Bir qrup insanlardan, digəri isə, cinlərdən ola bilər.

6 - «Cinlərdən də olur, insanlardan da!» Cinlərdən olan şeytan insanların qəlbinə vəsvəsə verir. İnsanlardan olan şeytan da qəlbə vəsvəsə verir. Amma özünü nəsihətçi, canıyanan cildinə salır. Beləliklə o, nəsihət kimi göstərdiyi sözlərini şeytanın vəsvəsəsi kimi insanın ürəyinə salır. Bəzi təfsirlərdə isə deyilir ki, İblis insanların ürəklərinə vəsvəsə verir. İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) deyir: **"Doğulan hər bir uşağın qəlbində vəsvəsə olar. Əgər o, Allahı zikr edərsə, vəsvəsə boğular, zikrdən qafil olarsa, vəsvəsə işə düşər"**. Şeytanın vəsvəsəsindən Allaha sığınırıq.

Dində Üç Əsas

Müəllif:

Şeyxülislam

Muhamməd bin Əbdülvahhab

XÜTBƏTÜL-HACƏ

Həmd ancaq Allaha məxsusdur. Ona həmd edir, Ondan kömək və bağışlanma diləyirik. Nəflərimizin şərindən, əməllərimizin pisliliyindən Ona sığınırıq. Allah kimi doğru yola yönəldərsə, onu o yoldan azdıran tapılmaz, kimi də azdırarsa, onu doğru yola yönəldən tapılmaz.

Allahdan başqa ilah olmadığına şahidlik edirəm. O, Təkdir və şəriki yoxdur! Şahidlik edirəm ki, Muhəmməd Onun qulu və elçisidir!

“Ey iman gətirənlər! Allahdan Ona layiq olan tərzdə çəkinin və ancaq müsəlman olduğunuz halda ölün!” (Ali-İmran, 3/102).

“Ey insanlar! Sizi tək bir candan xəlq edən, onun özündən zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın törədib yer üzünə yayan Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən cürbəcür şeylər istədiyiniz Allahdan və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən çəkinin! Həqiqətən, Allah sizə nəzarət edir” (Nisa, 4/1).

“Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz danışın ki, O, əməllərinizi islah etsin və günahlarınızı bağışlasın. Kim Allaha və Onun Elçisinə itaət etsə, böyük bir uğur qazanar” (Əhzab, 33/70-71).

Daha sonra, Peyğəmbərimiz Muhəmməd (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) buyurmuşdur:

“Həqiqətən, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirlisi Muhəmmədin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) yoludur. Əməllərin ən pisi

isə sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə gətirilən hər əməl bidət, hər bidət yolundan sapma və sapma da cəhənnəmlkdir””.

MÜƏLLİFİN HƏYATI

Məhəmməd ibn Əbdülvəhhab ət-Təmimi ən-Nəcdi (1703-1791), Riyad şəhərinə yaxın Uyeynə adlı məntəqədə doğulmuşdur. İlk təhsilini öz şəhərində almışdır. Atasından Hənbəli fiqhini, təfsir və hədis öyrənmişdir. On yaşında olarkən Quranı artıq əzbərləmişdi.

Həcc ziyarəti üçün Məkkəyə getmiş və oradan da elm öyrənmək üçün Mədinəyə yollanmışdır. Mədinədə müəllimi Məhəmməd Həyat əs-Sindinin məclisində elm öyrənməyə başlamış və müəllimindən xeyli yararlanmışdır. Sindi, Buxari Səhihinə haşiyə² yazanlardan idi. Mədinədən Uyeynəyə qayıtdıqdan sonra 1724-cü ildə İraqa getmişdir. Bəsrə, Bağdad və Mosul alimlərindən elm öyrənmişdir. Məcburiyyət qarşısında Bəsrədən ayrılaraq Əhsaya, oradan da atasının hakim olduğu Hureymilaya getmiş və 1730-cu ildə İslama dəvətə başlamışdır. Lakin Əhsə əmiri Urayir ibn Düseyin şeyxin dəvət fəaliyyətini qadağan etməsi üçün Uyeynə əmirinə məktub göndərmişdi. Şeyx əmiri çətin vəziyyətə salmamaq üçün Uyeynədən çıxdı.

Səudun oğullarının idarə etdikləri mərkəz olan Diriyyəyə yola düşdü. 1745-ci ildə Məhəmməd ibn Suveylim əl-Ureyninin evinə qonaq gəldikdə tələbələr onu böyük hörmətlə qarşıladılar.

Məhəmməd ibn Əbdülvəhhab çox zəkali və igid bir insan idi. Diriyyədə 1791-ci ildə Rəbbinə qovuşmuşdur.

* Muslim (867), Nəsai, (3/188).

2 *Haşiyə* - hər hansı müəllifin kitabının məzmununu öz ifadələri və izahları ilə yazan adam. Tərc.

Məhəmməd ibn Əbdülvəhhab aşağıdakı alimlərin yolu ilə getmişdir:

- Əhməd ibn Hənbəl
- Şeyxülislam İbn Teymiyyə
- İbn Qeyyim əl-Cözziyyə

ƏSAS DÜŞÜNCƏLƏRİ

- Məhəmməd ibn Əbdülvəhhab təhsil aldığı vaxtlarda Hənbəli məzhəbinə üstünlük verirdi. Ancaq fitvalarında başqa bir dəlili daha üstün hesab etdikdə, məzhəbinin əksinə fitva verirdi.

- Qurani Kərim və Sünnəyə qayıdışın zəruri olmasına təkid edirdi. Əqidə məsələlərində Quran və Sünnədə həqiqi və açıq dəlil tapmayınca hər hansı bir nəzər nöqtəsinin qəbul edilməməyi üçün səy göstərirdi.

- Dəlili başa düşərək hərəkət edən Əhli Sünnə və camaatın üsulunu (metodunu) əsas götürdü.

- Tövhid məfhumunun təmizlənməsini istəyərək müsəlmanların səadət əsrindəki dövrün tələblərinə riayət etmələrini arzulayırdı.

- Allahın Özünə dair bildirdiyi, Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) təsbit etdiyi ad və sifətlərini bənzətmədən, onlara keyfiyyət vermədən, yozma etmədən təsbit etmək zəruriyyətində təkid edirdi.

- Şeyx cihadın fərz olmasını canlandırmaq üçün ölkələri fəth edib mübarizəni genişləndirən və insanların batdığı şirki aradan qaldıra bilən bir nəzər nöqtəsi tərəfdarı idi.

- Cəhalət və geriləmə üzündən o zaman yayılmış bidət və xurafatların tezliklə aradan qaldırılması tərəfdarı idi ki, başlıcaları aşağıdakılardır:

a) Möhtərəm səhabələrdən Dirar ibn Əzvarın qəbri olduğu sayılan yer ziyarətgaha çevrilmişdi. Müsəlmanların müxtəlif ehtiyaclarının onu ziyarət etməklə yerinə yetirilməsi;

b) Oxşar məqsədlərlə Əbu Dücarə və Tarfiyyə deyilən ağacların ziyarət edilməsi;

c) Zeyd ibn əl-Xəttaba aid olduğu söylənən bir qübbə ilə Əmirin qızının mağarası deyilən yerin kömək umulan yerlər kimi qəbul edilməsi;

ç) Qəbirlərin üstündə tikililər salınması, damla örtülməsi, (ələmətlərlə) tanınması və başqa bidət olan işlərin görülməsi.

d) Sufi təriqətlərinin ifratçılığı və əvvəllər olmayan şeyləri dinə daxil etmələri.

ə) Bir məsələnin dəlillərini bilmədən onun Allahın dininə aid edilməsi.

e) Quranın aydın dəlillərini bir kənara qoyub, onun mütəşəbeh³ kəlmələrinin dəlil kimi göstərilməsi.

f) Allahın Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) şərəfli hədislərində halal və haramı aydın şəkildə göstərdiyinə və bunların ikisinin arasında məsələlərin olduğunu bildirməsinə baxmayaraq, bu qaydalara diqqət yetirmədən hər məsələ haqqında qəti qərar çıxarılması.

Məhəmməd ibn Əbdülvəhhab şirkin növləri və dərəcələri haqqında aşağıdakıları bildirmişdir:

1. Böyük şirk – Allahdan başqasına ibadət, müraciət və itaət etməkdir.
2. Kiçik şirk – riyadır.

³ Qurani Kərimdə mənası qapalı, bir çox anlamları əks etdirə bilən, təfsirində çətinlik çəkilən ayə və kəlmələr. Tərc.

3. Gizli şirk – Mömin bu cür şirkə özü də bilmədən düşər ola bilər. Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) belə buyurmuşdur: *Bu ümmətdə olan şirk qara qarışqanın gecə qaranlığında qara qaya üstündə yerişindən də səssizdir*".

MÜƏLLİFİN ƏSƏRLƏRİNDƏN BƏZİLƏRİ

1. Tövhid kitabı
2. Kəşf Şubuhat
3. Dində üç əsas
4. Muxtasarus Siratinnəbəviyyə
5. Muxtəsəri İnsaf
6. Şərhu-Kəbir fil-Fikhi
7. Nasihatul-Muslimin bi Əhadisi Hatemil-Mursəlin
8. Kitabul-Kəbair
9. Adabul-Meşyi İlas-salat
10. Usulul-İman
11. Muxtəsər Zadul-Məad
12. Muxtəsər Səhihi Buxari
13. Məsailul-Cahiliyyə
14. Əl-İstinbatu-minəl Kuran (2 cild)
15. Əhadisul-Fitən

Rəhimli və Mərhəmətli Allahın adı ilə

DİNDƏ ÜÇ ƏSAS

Möhtərəm oxucu!

Allah sənə rəhm etsin! Onu da bilməlisən ki, müsəlmanların aşağıdakı dörd məsələni öyrənməsi onlar üçün fərzdır⁴.

BU DÖRD MƏSƏLƏ:

1. Elm - dəlillərlə Allahı, Onun peyğəmbərini tanımaq və İslam dinini bilməkdir.
2. Əməl – bu elmə riayət etməkdir.
3. Dəvət – insanları Allaha çağırmaqdır.
4. Səbr – dəvət zamanı yaranacaq əziyyətlərə dözməkdir.

Buna sübut Uca Allahın aşağıdakı kəlamıdır: **“And olsun axşam çağına! Həqiqətən, insan ziyan içərisindədir. Yalnız iman gətirib yaxşı işlər görənlər, bir-birinə ədalətli olmağı məsləhət görənlər və bir-birinə səbirli olmağı məsləhət edənlər istisnadır”** (Əsr, 103/1-3).

İmam Şafii (*Allah ona rəhmət etsin!*) demişdir:

“Əgər Allah (c.c.) qullarına bu surədən başqa bir dəlil nazil etməsəydi, bu onlara kifayət edərdi”.

İmam Buxari (*Allah ona rəhmət etsin!*) isə belə deyir:

“Elm söz və əməldən əvvəl gəlir. Bu deyilənə dəlil Uca Allahın aşağıdakı ayəsidir:

“(Ya Rəsulum!) Bil ki, Allahdan başqa heç bir ilah yoxdur. (Ondan) həm öz günahlarının, həm də mömin kişilərin və qadınların

⁴ Yəni, vacibdir. Tərc.

bağışlanmasını dilə...". (Muhəmməd, 47/19) Uca Allah bu ayəsində söz və əməldən öncə elmin zəruriliyini bəyan etmişdir."

Bilmək lazımdır ki, hər bir müsəlman kişi və qadının aşağıdakı üç məsələni bilməsi və ona uyğun əməl etməsi fərzdır.

Birincisi. Bizi Allah yaratmışdır. O, bizə ruzi vermişdir. Bizi özbaşına qoymamış və bizə peyğəmbər göndərmişdir. Həmin peyğəmbərə itaət edib göstərişlərinə əməl edən Cənnətə daxil olar, ona asi olan isə Cəhənnəmə vasil olar.

Uca Allah belə buyurur:

"Həqiqətən, Biz Firona elçi göndərdiyimiz kimi, sizə də şahidlik edəcək elçi göndərdik. Firon elçiyə asi oldu. Biz də onu şiddətli bir əzabla yaxaladıq" (Muzzəmmil, 73/15,16).

İkincisi. Uca Allah, Ona ibadətdə şərik qoşulmasına, istər o, yaxın mələk olsun, istərsə də göndərilmiş elçi, əsla razı olmaz. Buna Uca Allahın:

"Şübhəsiz ki, məscidlər Allahındır. Yalnız Allaha ibadət edilməlidir!" (Cinn, 72/18) ayəsi dəlildir.

Üçüncüsü. Tək Allaha ibadəti yalnız Ona məxsus sayaraq Allahın Elçisinə (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) itaət edən hər bir insanın, ən yaxın əzizi də olsa belə, Allaha və Elçisinə (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) qarşı çıxan bir şəxslə dostluq etməsi yolverilməzdir.

Uca Allah belə buyurur:

"Allaha və Axirət gününə iman gətirən elə bir camaat tapa bilməzsən ki, onlar Allaha və Onun Elçisinə düşmən olanlarla – öz ataları, oğulları, qardaşları, qohum-əqrəbaları olsalar belə - dostluq etsinlər. Allah onların qəlbinə iman salmış və onları Öz tərəfindən bir ruhla dəstəkləmişdir. Allah onları ağacları altından çaylar axan Cənnət bağlarına daxil edəcəkdir. Onlar orada əbədi qalacaqlar. Allah onlardan razıdır, onlar da Allahdan razıdırlar. Onlar Allahın firqəsindəndirlər. Həqiqətən, məhz Allahın firqəsinə daxil olanlar nicat tapanlardır" (Mucadilə, 58/22).

Qoy Allah səni Ona itaət etməyə yönəltsin! Həqiqətən, Həniflik (Tövhid dini) İbrahim peyğəmbərin (ə.) dinidir. Bu – sənin Allaha qulluğu yalnız Ona məxsus edib ibadət etməyin üçündür. Allah bunu bütün insanlara əmr etmiş, onları məhz bu məqsədlə yaratmışdır. Buna görə də Uca Allah belə buyurur:

“Mən cinləri və insanları ancaq Mənə ibadət etmək üçün yaratdım”
(Zariyat, 51/56).

Burada **“...ibadət etmək...”** ifadəsi **“təkləşdirmək”** mənasını verir.

Uca Allahın ən böyük əmri Tövhididir. Yəni, təkə Allahın ibadətə layiq olduğunu qəbul etməkdir. Onun qadağan etdiyi şeylərin ən böyüyü isə şirkdir. Şirk, Allahla birlikdə bir başqasına dua etməkdir. Buna dəlil Uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Allaha ibadət edin və heç bir şeyi Ona şərik qoşmayın!..”** (Nisa, 4/36).

Əgər kimsə səndən: **“İnsana bilməsi fərz olan üç əsas məsələ nələrəndən ibarətdir?”** – deyə soruşsa de ki, qulun Rəbbini, peyğəmbəri Muhəmmədi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) və İslam dinini tanımasından ibarətdir.”

Əgər **“Rəbbin kimdir?”** deyilsə, de ki, **“Rəbbim, məni və bütün aləmləri nemətilə bəsləyən Allahdır. O mənim İlahımdır (məbudumdur). Ondan başqa İlah (məbud) tanımıram! Buna dəlil Allahın aşağıdakı ayəsidir:**

“Həmd olsun aləmlərin Rəbbi Allaha” (Fətihe, 1/2).

Allahdan başqa nə varsa – yaradılmışdır. Mən də o məxluqlardan (yaradılmışlardan) biriyəm.

Əgər **“Rəbbini nə ilə tanıyırsan?”** – deyə soruşulsa:

“Ayələri ilə, yaratdıqları ilə” – cavabını ver. Çünki gecə də, gündüz də, günəş də, ay da Rəbbimin ayələrindəndir. Yeddi təbəqəli göy və yeddi təbəqəli yer və içindəki hər şey Onun yaratdıqlarındandır.

Uca Allah belə buyurur:

“Gecə və gündüz, günəş və ay Onun dəlillərindəndir. Əgər siz Ona ibadət edirsinizsə, onda günəşə və aya səcdə etməyin, onları yaradan Allaha səcdə edin” (Fussilət, 41/37).

“Doğrudan da, Rəbbiniz göyləri və yeri altı gündə yaradan, sonra da Ərşə ucalan Allahdır. O, gündüzü sürətlə təqib edən gecə ilə örtüb bürüyür. Günəşi, ayı və ulduzları əmrinə tabe edən də Odur. Əslində, yaratmaq da, əmr etmək də Ona məxsusdur. Aləmlərin Rəbbi Allah nə qədər xeyirxahdır” (Əraf, 8/54).

Rəbb – məbuddur (yəni, ibadət ediləndir). Buna dəlil isə uca Allahın aşağıdakı ayəsidir:

“Ey insanlar! Sizi və sizdən öncəkiləri yaratmış Rəbbinizə ibadət edin ki, təqva sahibi olasınız. O, sizin üçün yer üzünü döşəmə, göyü isə tavan etdi. Göydən su endirib onunla sizin üçün növbənöv məhsullardan ruzi yetişdirdi. Siz də bunu bildiyiniz halda heç kəsi Allaha tay tutmayın”. (əl-Bəqərə, 2/ 21,22)

Təfsirçi İbn Kəsir (*Allah ona rəhmət etsin!*) demişdir: “Bütün bunları yaradan ibadətə layiqdir.”.

Allahın yerinə yetirilməsini əmr etdiyi ibadətlərdən bəziləri bunlardır: İslam (Allaha təslim olmaq), iman, ehsan, dua, xof, ümid bəsləmək, təvəkkül etmək, yönəlmək, çəkinmək, mütilik, qorxu, üz tutmaq, köməyə çağırmaq, sığınmaq, Allahdan gözlənən yardım, qurban kəsmək, nəzir boyun olmaq və s. Bunlar və başqaları yalnız Allah üçün edilir. Uca Allahın aşağıdakı ayəsi buna sübutdur: **“Şübhəsiz ki, məscidlər Allahındır. Yalnız Allaha ibadət edilməlidir!”** (Cinn, 72/18).

Hər hansı bir ibadəti Allahdan başqasına aid edən müşrik və kafirdir.

Uca Allahın aşağıdakı ayəsi buna dəlildir: **“Kim Allahla yanaşı, haqqında özünün heç bir dəlili olmadığı başqa bir ilaha ibadət edərsə, onun cəzasını Rəbbi Özü verəcəkdir. Şübhəsiz ki, kafirlər nicat tapmazlar!”** (Muminun, 23/117).

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*): **“Dua – ibadət**in** beynidir”⁵** – deyə buyurmuşdur. Buna sübut uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Rəbbiniz buyurdu: “Mənə dua edin, Mən də sizin dualarınızı qəbul edir**im!** Mənə ibadət etməyi təkəbbürlərinə sığıdırmayanlar Cəhənnəmə zəlil olaraq girəcəklər!”** (Mumin, 40/60).

XOF:

Uca Allah belə buyurur: **“...Möminsinizsə, onlardan qorxmayın, Məndən qorxun!”** (Ali İmran, 3/175).

ÜMİD:

Pak və Uca Allah belə buyurur: **“Kim Rəbbi ilə qarşılaşacağına ümid bəsləyirsə, yaxşı işlər görsün və icra etdiyi ibadətlərində Rəbbinə heç kəsi şərik qoşmasın!”** (Kəhf, 18/110).

TƏVƏKKÜL:

Uca Allah belə buyurur: **“...Əgər möminsinizsə, Allaha təvəkkül edin!”** (Maidə, 5/23).

Bir başqa ayədə isə O, buyurur:

“...Kim Allaha təvəkkül etsə, Allah ona kifayət edər....” (Talaq, 65/3).

YÖNƏLMƏK, ÇƏKİNMƏK VƏ MÜTİLİK

Uca Allah belə buyurur: **“...Həqiqətən, onlar yaxşı işlər görməyə tələsər, ümid və qorxu ilə Bizə yalvarardılar. Onlar Bizə müti qul idilər”** (Ənbiya, 21/90).

QORXMAQ:

Uca Allah belə buyurur: **“...Onlardan qorxmayın, Məndən qorxun...”** (Bəqərə, 2/150).

5 Əbu Davud, Dua babı, 1/1479.

ÜZ TUTMAQ

Uca Allah belə buyurur:

"...Rəbbinizə üz tutun və Ona itaət edin..." (Zumər, 39/54).

KÖMƏK DİLƏMƏK:

Uca Allah belə buyurur: **"Biz yalnız Sənə ibadət edir və yalnız Səndən kömək diləyirik"** (Fətihə, 1/5).

Allahın Elçisi isə buyurmuşdur:

*"Kömək istəyəndə yalnız Allahdan dilə"*⁶.

İSTİAZƏ (SİĞİNMAQ):

Uca Allah belə buyurur:

"De: "Sığınırım insanların Rəbbinə, İnsanların ixtiyar sahibinə" (Nas, 114/1,2).

İSTĞASƏ (YARDIM İSTƏMƏK):

"O vaxt siz Rəbbinizdən kömək diləyirdiniz. O da: "Mən sizə bir-birinin ardınca gələn min mələklə yardım edəcəyəm" - deyə duanızı qəbul etmişdi"(Ənfal, 8/9).

QURBAN:

Uca Allah belə buyurur:

"De: "Şübhəsiz ki, mənim namazım da, qurbanım da, həyatım da, ölümüm də aləmlərin Rəbbi Allaha məxsusdur! Onun heç bir şəriki yoxdur. Mənə belə buyurulmuşdur və mən müsəlmanların birincisiyəm" (Ənam, 6/162,163).

⁶ Tirmizi, 2648.

Buna Sünnədən dəlil kimi, Allahın Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) aşağıdakı hədisini göstərmək olar:

“Allah Ondan başqasına qurban kəsəni lənətləmişdir”⁷.

NƏZİR

Uca Allah belə buyurur: **“Onlar vəd etdikləri nəziri verər və vəhşəti hər yeri sarsıdacaq Gündən qorxarlar”** (İnsan, 76/7).

İKİNCİ QAYDA:

İSLAM DİNİNİ DƏLİLLƏRLƏ BİLMƏK

İslam dini – tövhidlə Allaha təslim olmaq, itaətlə boyun əymək, şirkdən və şirk əhlindən uzaq olmaqdır. O (*yəni, din*), üç əsasdan ibarətdir: İslam, iman və ehsan. Hər əsas özlüyündə bölmələrə ayrılır.

BİRİNCİ ƏSAS İSLAMDIR

İslamın beş şərti var.

1. “Lə ilahə illəllah, Muhammədən rəsulallah” şəhadətini demək;
2. Namaz qılmaq;
3. Zəkat vermək;
4. Ramazan orucu tutmaq;
5. Allahın beytülhəramını (toxunmaz evini) həcc etmək.

⁷ Müslim Səhihi, Kitabul-Ədhiyyə (1978), Allahdan başqasına qurban kəsməyin haram olması babı: (belə qurban) kəsəni Allah lənətləmişdir.

Şəhadətə dəlil uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Allah Ondan başqa tanrının olmadığına şahidlik etdi, mələklər və elm sahibləri də şahidlik etdilər. Allah əbədi olaraq ədalətli olmaqdadır. Ondan başqa ilah yoxdur, Qüdrətlidir, Müdrikdir”** (Ali İmran, 3/18).

Bu kəlmənin (yəni, Lə iləhə illəllahın) mənası – “tək olan Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur” deməkdir.

“Lə iləhə” ifadəsi, Allahdan başqa ibadət olunanları inkar etmək,

“İlləllah” ifadəsi isə, İbadətin təkə Allaha aid olmasını təsdiqləmək deməkdir. Allahın mülkündə heç bir şəriki olmadığı kimi, Ona edilən ibadətdə də heç bir şəriki yoxdur.

Şəhadət kəlməsinin təfsirini isə Uca Allah belə açıqlayır:

“Bir zaman İbrahim öz atasına və xalqına demişdi: “Mən sizin ibadət etdiklərinizdən uzağam. Yalnız mənə yaradandan başqa! Şübhəsiz ki, O mənə doğru yola yönəldəcəkdir”. O bunu (“lə ilahə illəllah” kəlməsini) öz nəslində daimi qalacaq bir kəlmə etdi ki, bəlkə doğru yola qayıtsınlar” (Zuxruf, 43/26-28).

“De: “Ey Kitab əhli! Bizim və sizin aranızda olan eyni bir kəlməyə gəlin ki, Allahdan başqasına ibadət etməyə, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayaq və Allahı qoyub bir-birimizi ilahlaşdırmayaq”. Əgər onlar üz döndərsələr, deyin: “Şahid olun ki, biz müsəlmanlarıq!” (Ali İmran, 3/64).

ALLAHIN ELÇİSİ MUHƏMMƏD:

Muhəmmədin (ona Allahın salavatı və salamı olsun!) Allahın elçisi olduğuna dəlil kimi Uca Allah belə buyurur:

“Sizə özünüzdən elə bir Elçi gəldi ki, sizin əziyyətə düşməyiniz ona ağır gəlir. O sizə qarşı qayğıkeş, möminlərə şəfqətli, rəhmlidir” (Tövbə, 9/128).

Muhəmmədin (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) Allahın Elçisi olmasına şəhadət gətirməyin mənası, onun əmrlərinə itaət etmək, verdiyi xəbərlərə inanmaq, qadağan etdiyi şeylərdən çəkinmək və məhz onun etdiyi şəkildə Allaha ibadət etməkdir.

Tövhidin təfsirinə, namaza və zəkata (*yəni, onların fərz olmasına*) dəlil olaraq Uca Allah belə buyurur:

“Halbuki onlara, dini məhz Allaha məxsus edərək, həniflər kimi ibadət etmək, namaz qılmaq və zəkat vermək əmr olunmuşdu. Ən doğru din də elə budur!” (Beyyinə, 98/5).

Oruca (*yəni, fərz olmasına*) dəlil isə Uca Allahın bu ayəsidir:

“Ey iman gətirənlər! Sizdən əvvəlkilərə vacib edildiyi kimi sizə də oruc tutmaq vacib edildi ki, bəlkə pis əməllərdən çəkinəsiniz” (Bəqərə, 2/183).

Həccə (*yəni, fərz olmasına*) dəlil kimi Uca Allah belə buyurur:

“... Evi (Kəbəni) ziyarət etmək insanların – yoluna gücü çatan hər kəsin – Allah qarşısında borcudur. Kim *bunu* inkar edərsə, bilsin ki, Allahın ələmlərə ehtiyacı yoxdur” (Ali İmran, 3/97).

İKİNCİ ƏSAS İMANDIR

İmanın yetmiş üçdən səksənə qədər şöbəsi var. Ən üstünü Lə ilahə illəllah kəlməsi, ən aşağısı isə insanları narahat edən şeyləri yolun üstündən götürməkdir. Həya (utancaqlıq) da imanın şöbələrindəndir.

İmanın şərtləri altıdır:

1. Allaha iman gətirmək;
2. Onun mələklərinə iman gətirmək;

3. Onun kitablarına iman gətirmək;
4. Onun peyğəmbərlərinə iman gətirmək;
5. Axirət gününə iman gətirmək;
6. Qədərin xeyir və şərinə iman gətirmək.

Bu altı şərtin dəlili kimi Uca Allah buyurur:

“Yaxşı əməl üzünüzü məşriqə və məğribə tərəf çevirməyiniz deyildir. Lakin yaxşı əməl *sahibləri* Allaha, Axirət gününə, mələklərə, kitablara, peyğəmbərlərə iman gətirən...” – lərdir. (Bəqərə, 2/177).

Qədərin dəlili Uca Allahın bu ayəsidir: **“Biz, həqiqətən də, hər şeyi Qədərinə görə yaratdıq”** (Qəmər, 54/49).

ÜÇÜNCÜ ƏSAS EHSANDIR.

ONUN BİR ŞƏRTİ VAR.

Ehsan – Allahı görürmüş kimi ibadət etməyindir. Sən Onu görməsən belə, O səni görür.

Bununla əlaqədar Uca Allah belə buyurur:

“Həqiqətən də, Allah *Ondan* qorxanlar və yaxşı işlər görənlərlədir” (Nəhl, 16/128).

Uca Allah belə buyurur:

“Qüdrətli və Rəhmlilə olana təvəkkül et! O, səni *namaza* duranda da görür, səcdə edənlər içində hərəkət edəndə də. Həqiqətən də O, Eşidəndir, Biləndir!” (Şuəra, 26/217-220).

Uca Allah belə buyurur:

“Sən hansı bir işdə olsan, Qurandan nə oxusan, siz nə iş görsəniz, başınız ona qarışarkən Biz sizə şahid olarıq...” (Yunus, 10/61).

Buna Peyğəmbərin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) Sünnəsindən gətirilən dəlil isə, Ömər ibn Xəttabdan (*Allah ondan razı olsun!*) nəql edilən hədisdir. Bu rəvayət, "Cəbrayılın hədisi" adı ilə məşhurlaşmışdır. Ömər ibn Xəttab (*Allah ondan razı olsun!*) belə demişdir: "Bir gün Allahın Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) yanında oturmuşduq. Yanımıza ağappaq libaslı, qapqara saçlı, üst-başında yoldan gələn adamın əlamətləri olmayan və bizdən onu heç kimin tanımadığı bir adam gəldi. O, Allahın Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) yanında oturdu. Sonra dizlərini onun dizlərinə yaxınlaşdırdı. Ovuclarını da onun ayaqlarının üstünə qoyub belə dedi:

"Ey Muhəmməd! Mənə İslam haqda xəbər ver!

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) dedi:

"İslam – Allahdan başqa ibadətə həqiqətən layiq olan ilah olmadığına, Muhəmmədin də Onun qulu və Elçisi olduğuna şəhadət etməyin, namaz qılmağın, zəkat verməyin, Ramazan orucunu tutmağın, gücün çatarsa, həccə getməyindir".

O adam:

"Doğru söylədin" dedi.

Biz onun bu sözlünə təəccüb etdik. Çünki həm soruşur və həm də cavabın doğru olduğunu bildirirdi. O sonra:

"Mənə iman haqda xəbər ver?" – deyə soruşdu.

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*):

"İman – Allaha, mələklərinə, kitablarına, peyğəmbərlərinə, axirət gününə, qədər in xeyir və şərinə iman gətirməyindir" – dedi.

O adam:

"Doğru söylədin" – dedi.

Sonra isə:

"Mənə ehsan haqda xəbər ver?" - deyə soruşdu.

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*):

"Allahı görürmüş kimi Ona ibadət etməndir. Sən Onu görməsən də, O, səni görür" – dedi.

O adam:

"Qiyamət nə vaxt olacaqdır?" – deyə soruşdu.

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*):

"Soruşulan bu barədə soruşandan daha məlumatlı deyil" – dedi.

O adam buyurdu ki:

“Mənə qiyamətin əlamətləri haqda xəbər ver!”

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) buyurdu:

“Cariyənin öz ağasını doğması. Ayaqyalın, çılpaq və kasıb davar çobanlarının imarət tikməkdə bir-biriləri ilə yarışa girmələrini görməyindir”.

Hz. Ömər (*Allah ondan razı olsun!*) deyir ki:

“Sonra həmin adam qalxıb getdi. Mən heyrət içində donub qalmışdım.

Bir müddət sonra Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) buyurdu:

“Ey Ömər, soruşanın kim olduğunu bilirsənmi? Mən də: “Allah və Elçisi daha yaxşı bilər” dedim.

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*):

“Bu, Cəbrayıl idi. Sizə dininizi öyrətmək üçün gəlmişdi” – buyurdu⁸.

ÜÇÜNCÜ ƏSAS:

PEYĞƏMBƏRİMİZ MUHƏMMƏDİ (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) TANIMAQ

Muhəmmədin atası Abdullah, babası isə Haşimin oğlu Əbdülmütəllibdir. Haşim Qüreyş qəbiləsindəndir. Qüreyş Ərəblərdən, Ərəblər isə İbrahim xəlilin (*ona və Peyğəmbərimizə ən əfzal salavat və salam olsun!*) oğlu İsmayılın nəslindəndir.

O, altmış üç il yaşamışdır. Bunun ilk qırx ili peyğəmbərlikdən öncə, sonrakı iyirmi üç ili isə peyğəmbər və elçi kimi keçmişdir.

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) “İqra” (*oxu!*) ayəsi ilə peyğəmbər, “Müddəsir”lə (*libasına bürünüb örtünmüşlə*) isə, Elçi oldu. O, Məkkə şəhərindəndir.

Allah onu (*ona Allahın salavatı və salamı olsun!*) şirkdən çəkəndirmək və tövhidə dəvət etmək üçün göndərmişdi.

Uca Allah belə buyurur: **“Ey libasına bürünüb örtünmüş peyğəmbər! Qalx və insanları xəbərdar et! Təkcə Rəbbini uca tut! Geyimini təmiz saxla! Pis şeylərdən uzaqlaş! Yaxşılığı təmənnə məqsədilə etmə! Rəbbin üçün səbir et!”** (Mudəssir, 74, /1-7).

⁸ Müsliminin Səhih, Kitabul-İman, c. 1/8, İman, İslam və Ehsani açıqlama babında.

“Qalx və xəbərdir et!” ifadəsinin mənası insanları şirkdən çəkəndirmək, tövhidə dəvət etmək, **“Rəbbini ucalt!”** Rəbbini tövhidlə yüksəlt, Onu təkbir et (Allahu Əkbər! Allah böyükdür!” de.), **“Libasını təmizlə!”** əməllərini şirkdən təmizlə deməkdir. “Pis şeylərdən uzaqlaş!” isə - bützlərdən və onlara ibadət edənlərdən uzaqlaşmaq deməkdir!

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) on il insanları tövhidə çağırırdıqdan sonra göylərə merac etdi⁹ və beş dəfə namaz qılınması orada ona fərz (vacib) buyuruldu. Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) üç il Məkkədə namaz qıldı və sonra ona Mədinəyə hicrət etməsi əmr olundu.

Hicrət - şirk bölgəsindən¹⁰ İslam bölgəsinə köçməkdir. Hicrət, bu ümmətə fərz qılınmış və onun hökmü Qiyamətə qədər davam edəcəkdir. Buna dəlil uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Mələklər özlərinə zülm edənlərin canlarını alarkən onlara: “Siz nə halda idiniz?”- deyəcəklər. Onlar: “Biz yer üzündə zəif insanlar idik!”- deyəcəklər. Mələklər də onlara: “Məgər Allahın torpağı o qədər geniş deyildimi ki, siz orada hicrət edəydiniz?”- deyəcəklər. Onların sığınacaqları yer Cəhənnəmdir. Ora nə pis dönüş yeridir. Ancaq zülmə qarşı çarə tapmağa qadir olmayan və hicrət etməyə yol tapa bilməyən zəif kişi, qadın və uşaqlar istisnadır. Ola bilsin ki, Allah onları əfv etsin. Həqiqətən, Allah əfv edəndir, Bağışlayandır”** (Nisa, 4/97-99).

Başqa bir kəramətli ayədə Uca Allah: **“Ey iman gətirən bəndələrim!** (*Əgər hər hansı bir yerdə islamiyyətdə görə sizi incidib əziyyət verirlərsə, orada sizi ölüm təhlükəsi gözləyirsə, yaxud dini vəzifələrinizi lazımınca yerinə yetirə bilmirsinizsə, başqa şəhərlərə və ölkələrə hicrət edə bilərsiniz. Mən oralarda da sizə ruzi verərəm*). **Şübhəsiz ki, Mənim yerim genişdir. Buna görə də yalnız Mənə ibadət edin!”** (Ənkəbut, 29/56) - deyər buyurur.

9 Yəni, yüksəldildi

10 Yəni, Allaha şərik qoşulan bölgədən-red.

İmam Bəğəvi (*Allah ona rəhmət etsin!*) demişdir: “Bu ayənin nazil olma səbəbi Məkkədə qalib hicrət etməyən müsəlmanlardır. (Bununla yanaşı) Allah onlara “iman gətirən bəndələrim” deyər xitab etmişdir”.

Hicrət etməyə Peyğəmbərin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) Sünnəsindən dəlil aşağıdakı hədisdir: **“Hicrət tövbə qapısı qapanana qədər davam edəcək. Tövbə qapısı isə günəş qərbdən doğanadək açıq olacaqdır”¹¹.**

Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) Mədinəyə hicrət edib orada yerləşdikdən sonra İslamın zəkat, oruc, həcc, əzan, cihad, yaxşı işləri əmr edib pis işlərdən çəkəndirmək və sair hökmləri ona əmr edildi. Bu on il davam etdi. Allahın Elçisi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) hicrətin onuncu ilində vəfat etdi (Rəbbinə qovuşdu). Onun gətirdiyi din isə (qiyamətə qədər) həmişəlik qalacaqdır. O, ümmətini hər bir xeyir əmələ yönəlmiş və hər bir pis əməldən çəkəndirmişdir.

Yönəltdiyi xeyir iş - tövhiddir. Həmçinin Allahın sevib razı qaldığı bütün söz və əməllərdir. Qadağan etdiyi şər iş isə - şirkdir.¹² Eləcə də Allahın sevmədiyi və qəbul etmədiyi bütün söz və əməllərdir.

Allah Muhəmmədi (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) bütün bəşəriyyətə göndərmiş, insanların və cinlərin ona (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) itaət etmələrini vacib (fərz) etmişdir. Buna sübut uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“De: “Ey insanlar! Mən Allahın sizin hamınıza göndərilmiş peyğəmbəriyəm ...”** (Əraf, 7/158).

Uca Allah dinini Muhəmmədlə (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) tamamladı: **“...Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyənib seçdim...”** (Maidə, 5/3). Allahın Elçisinin (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) vəfatı haqda Uca Allah buyurmuşdur: **“(Ya Peyğəmbər!) Şübhəsiz ki, sən də öləcəksən, onlar da öləcəklər! Sonra siz qiyamət günü Rəbbinizin hüzurunda mühakimə olunacaqsınız”** (Zumər, 39/30-31).

İnsanlar öldükdən sonra (*qiyamət günü Allah tərəfindən*) dirildiləcəklər. Buna dəlil: **“Sizi də oradan yaratdıq. Sizi oraya da qaytaracaq və (qiyamət günü) bir daha oradan (dirildib) çıxardacağıq”** (Taha, 20, 55) və **“Allah sizi yerdən bir bitki kimi göyərtədi. Sonra sizi yenə ora qaytaracaq və (qiyamət günü dirildib oradan da) çıxardacaqdır”** (Nuh, 71/17-18) ayələridir.

11 İmam Əhməd, Müsnəd, 4/99. Əbu Davud, Kitabul-Cihad (2479) və Səhih Camidə (7436) rəvayət edilmişdir.

12 yəni ibadətdə Allaha şəriq qoşmaq-tərc.

Dirildikdən sonra hesaba çəkiləcək və əməllərinin əvəzində ya mükafatlandırılacaq, ya da cəzalandırılacaqlar. Buna sübut uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Göylərdə və yerdə nə varsa, (hamısı) Allahındır. O, pislik edənlərə əməllərinin cəzasını verəcək, yaxşılıq edənləri isə ən gözəl mükafatla mükafatlandıracaqdır!”** (Nəcm, 53/31).

Öləndən sonra dirilməni yalan sayan şəxs küfr etmişdir. Buna dəlil uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Kafir olanlar (öldükdən sonra) əsla dirildilməyəcəklərini iddia edirlər. (Ya Peyğəmbər!) De: “Bəli, Rəbbimə and olsun ki, siz mütləq dirildiləcəksiniz. Sonra da (dünyada) etdiyiniz əməllər sizə xəbər veriləcəkdir. Bu, Allah üçün çox asandır!”** (Təğabun, 64/7).

Allah bütün peyğəmbərləri (Cənnətlə) müjdələyən və (Cəhənnəmlə) qorxudan göndərmişdir.

Buna dəlil uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Biz peyğəmbərləri (möminlərə) müjdə gətirən və (kafirləri) əzabla qorxudan kimi göndərdik ki, daha insanlar üçün peyğəmbərlərdən sonra Allaha qarşı bir bəhanə yeri qalmasın...”** (Nisa, 4/165).

Elçilərin ən birincisi Nuhdur (*ona Allahın salamu olsun!*). Axıncısı isə, Muhəmməddir (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*). O, bütün peyğəmbərlərin sonuncusudur.

Nuhun (*ona Allahın salamu olsun!*) ilk elçi olmasına dair dəlil haqqında uca Allah belə buyurur: **“(Ey Peyğəmbərim!) Biz Nuha və ondan sonrakı peyğəmbərlərə vəhy göndərdiyimiz kimi, sənə də vəhy göndərdik...”** (Nisa, 4/163).

Allahın Nuhdan (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) başlayaraq Muhəmmədə (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) qədər göndərdiyi bütün peyğəmbərlər öz ümmətlərinə tək Allaha ibadət etməyi əmr edib, tağutlara ibadət etməkdən çəkindirirdilər.

Buna sübut uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Biz hər ümmətə: “Allaha ibadət edin, Tağutdan çəkinin! – deyər peyğəmbər göndərmişdik...”** (Nəhl, 16/36). Allah bütün qullarına tağutu rədd etməyi və Ona iman gətirməyi fərz qılmışdır.

İmam İbn əl-Qeyyim (*Allah ona rəhmət etsin!*) tağuta belə tərif verir: "Tağut – qulun ibadətdə, təcəllikdə və ya itaətdə (şəriətin qoyduğu) həddi aşmasıdır".

Tağutlar çoxdur, başlıcaları isə beşdir.

1. İblis (şeytan). Alla ona lənət etsin!

2. Öz razılığı ilə ona ibadət edilən.
3. İnsanları özünə ibadət etməyə dəvət edən.
4. Qeybi bilmək iddiasında olan.
5. Allahın nazil etdiyi ilə hökm etməyən.

Buna dəlil Uca Allahın aşağıdakı ayəsidir: **“Dində məcburiyyət yoxdur. Artıq doğruluq (iman) azgınlıqdan (küfrdən) ayırd edildi. Hər kəs Tağutu (Şeytanı və ya bütləri) inkar edib Allaha iman gətirsə, o, artıq ən möhkəm bir ipdən (dəstəkdən) yapışmış olur. Allah hər şeyi olduğu kimi eşidəndir, biləndir!”** (Bəqərə, 2/256).

Lə ilahə illəllahın mənası da elə budur.

Peyğəmbər (*ona Allahın salavatı və salamu olsun!*) belə buyurmuşdu: **“İşin başı İslam, dirəyi namaz, zirvəsi isə Allah yolunda cihaddır”**. (Tirmizi, İman bölümü, Bab/8).

Hər şeyi Allah daha yaxşı bilir.

Bismilləhir-Rahmənir-Rahim

Rasulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir :
" Bizi aldadan bizdən deyildir ".

Üç Əsas dərindən İmtahan

Adı :	Tövhid kitabından əzbərlədiyiniz miqdar :
Üç Əsas əzbər bilirsiniz?	

Əməl	Kitab və ya sünnətdən dəlili
Elm, sözdən və əməldən öncədir	
Quranda ilk nida və əmr	
Rasulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) ölümünə dəlil	
Rasulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) risalətinin ümumi olmasına dəlil	
Dörd məsələ	
Kim diriliş gününü inkar edərsə, küfrə	

düşmüşdür	
Peyğəmbərlərin dinləri birdir	
Küfr bölgəsindən hicrət etmək	
İslam dini tamamlanmışdır	
Rağbət, rahbət, xuşu	
Bir ibadəti Allahdan başqasına etmək şirkdir	
İbadətə layiq olan hər şeyi yaradandır	
Xovf (qorxu)	
Rəca (ümid)	
Xaşyə (qorxu)	
Təvəkkül etmək	
Qurban kəsmək	
Nəzir etmək	
İman; söz, əməl və etiqaddır	
İnsanlar öldükdən sonra dirildiləcəklər	

Rəsulların ilki	
Peyğəmbərlərin sonuncusu	

Aşağıda gələnlərdən bildiklərini yaz :

Nə üçün tövhidi öyrənirik ?	1- 4-	2- 3-	3- 8-
	5- 9-	6-	7-
Nə üçün Üç Əsası öyrənirik ?	1-		2-
	3-		4-
Üç Əsas qisimlərə ayrılır :	1-		2-
	3- 5-	4-	
Qısaca Üç Əsas			Həniflik :
Üç Əsası öyrənmənin faydası nədir?			
Muhamməd bin AbdulVəhhabın kitabları digərlərindən nə ilə	1- 3-		2- 4-

seçilir?	
Dörd məsələ :	1- 2- 3- 4-
Səbrin qisimləri	1- 2- 3- 4-
İmam Şafinin sözünün mənası "Əgər Allah hüccət olaraq yalnızca bu..."	
"Məscidlər Allahındır" Məscidlər :	1- 2- 3-
"Allah ilə bərabər birinə..." Birinə :	(ibadət edərlər) yəni :
Qısaca üç məsələ	1- 2- 3-
Şirkdən bəri olmaq belədir :	1- 2- 3-
Tövhidin lüğəti mənası:	Şəriətdə tövhid:
Rububiyət tövhidi	
Uluhiyyət tövhidi	
İsim və sifət tövhidi	
Nidd (şərik, ortağ)	

Duanın qisimləri	1-	2-
İstək duasının qisimləri	1-	2-
Səbəblərdə etiqad ayrılır :	1-	
2-		3-
Səbəblər ayrılır :	1-	2-
Məxluqdan kömək istəməyin şərtləri	1-	2-
3-		4-
Nidd :		Təvəkkül :
Təvəkkül ayrılır :	1- 3-	2-
Xaşyə (qorxu):		Xovfun xaşyədən fərqi:
Nəzrin qisimləri və hökmü	1-	2-
Qurban kəsməyin qisimləri və hökmü	1-	2-
Xovfun (qorxunun) qisimləri və hökmü :	1- 3-	2-
İbadətin qəbul olma şərtləri	1- dəlili :	2-
İslam :		

Dinin mərtəbələri	1- 3-	2-
(lə iləhə illəllah)ın mənası		
Muhəmməd Rasulullahın şərtləri	1- 3-	2- 4-
Dinləri bir-birinə yaxınlaşdırmanın hökmü	Dəlili :	
İmanın lüğti mənası :	Şəriətdə iman :	
Allaha iman, imanı tələb edir:	1- 3-	2- 4-
Allahın varlığına imanın dəlilləri	1- 3-	2- 4-
Mələklərə imanı açıqla		
Kitablara imanı açıqla		
Rəsullara imanı açıqla		
Axirət gününə imanı açıqla		
Qədərə imanının	1-	2- 3-

mərtəbələri	4-
Ehsanın mərtəbələri	1- 2-
(Cariyənin öz ağasını doğması) yəni :	1- 2- 3- 4-
Elm tələbəsinin ədəbi	1- 2- 3-
4- 6-	5-
Peyğəmbərimizin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) nəşəbi	
Ömrü :	O nəbidirmi yoxsa rəsuldurmu ? dəlili :
Qalx və qorxut: paltarını təmizlə:	Rəbbini ucalt :
Pislikləri tərk et :	hicrət(tərk etmək) :
Hicrət ayrılır	1- 2- 3-
Tövbənin qəbul olmayan vaxtı	1- 2-
Peyğəmbər kimə göndərildi	O nəyə dəvət edər?

Tağutun tərifləri :	Kim söylədi ?			
Şeytana lənət etmənin hökmü	Dəlili :			
Tağutların böyükləri	1- 5-	2-	3-	4-
Cihadın qisimləri	1- və	və olur	və	və
2-cihad və ayrılır	və olur ,	,	və	
3 və 4-cihad və	və	və olur	və	

	No.	No.	
Lüğətdə tövhid		1	İmam Əhmədin sözü : Əgər kafiri görsəm Allahın düşmənini görmək qorxusu ilə gözlərimi yumuram.
Şəriətdə tövhid		2	Ölümdən sonra olan hər şeyə iman etməyi əhatə edir.
Uluhiyyət tövhidi		3	Dilin sözü, qəlbin etiqadı, əzaların əməlidir; itaət ilə artar, üsyan ilə azalar.
Rububiyyət tövhidi		4	İslam, iman, və ehsan.
İsim və sifət tövhidi		5	Allah üçün və Allahdan qeyrisi üçün.
Həniflik		6	Vacib (fərz), caiz, haram.
Quranda ilk nida və ilk əmr		7	Şəriət ilə və hiss ilə.
Nidd		8	Qəbir sualları.
Xaşyə		9	Elm, əməl, dəvət və səbir.
Təvəkkül		10	İxlas və tabe olmaq.
İbadətin qəbul şərtləri		11	Səbəblərdən yapışmaq ilə bərabər, Allaha arxalanıb inanmaqda səmimi olmaq.
Qısaca dörd		12	Allahın ucalığını və sultanlığının

məsələ			möhtəşəmliyini bilərək Ondan qorxmaqdır.
Qısaca üç məsələ		13	Oxşar, ortaq (tay), bənzətmək.
Qısaca üç əsas		14	Bəqərə surəsində.
Səbəblər ayrılır		15	İxlas və tövhid üzrə şirkdən meyl etmək dinidir.
Nəzir bölünür		16	Allahın kitablarında və rəsullarının dili üzrə Özünü adlandırdığı və vəsfələndirdiyi şəkildə Onu təkləşdirməkdir. Bu Özü üçün isbat etdiklərini, Ona isbat etməklə və Özündən inkar etdiklərini, Ondan inkar etməklə olur. Bu da dörd əsasla olur: Təhrif etmədən, inkar etmədən, keyfiyyət vermədən və bənzətmədən.
Qurban kəsmək bölünür		17	Allahı ibadətdə təkləşdirmək.
Xovf(qorxu) ayrılır		18	Allahı yaratmaqda səbəblikdə və ibadətdə təkləşdirmək.
İslam		19	Özünə aid olan işlərdə Onu təkləşdirməkdir.
Dinin mərtəbələri		20	(vahhadə)'nin məsdəridir. bir şeyi təkləşdirmək deməkdir.
İman		21	Günəşin batdığı yerdən çıxması və əcəlin yetişməsi

Axirət gününə iman əhatə edir		22	Qulun onunla həddini aşdığı, ibadət edilən, tabe olunan və ya itaət ediləndir.
Şirkdən uzaq olmağı yerinə yetirənlərdən biri də		23	Rububiyyət tövhidi, isim və sifət tövhidi, uluhiyyət tövhidi, şirk və şirk əhlindən uzaq olmaq.
Tövbənin qurtarma vaxtı		24	Tövhid ilə Allaha təslim olmaq, itaət ilə boyun əymək, şirk və şirk əhlindən uzaq olmaq.
Tağut		25	Surət şəklində Allahdan qeyri ibadət edilən.

DÖRD QAYDA

Müəllif:

Şeyxülislam

Muhamməd bin Əbdülvahhab

DÖRD QAYDA

Rəhimli və Mərhəmətli Allahın adı ilə

Yalnız Ondan kömək istəyirik

Kərim Allahdan, Əzəmətli Ərşin Rəbbindən istəyirəm ki, səni dünya və axirətdə sevdiyi qullarından etsin, harda olursan ol, səni bərəkətli etsin və səni nemət veriləndə şükr edən, müsibət gələndə səbr edən, günah edəndə istiğfar edən qullarından etsin. Çünki, bu üç xislət səadətin ünvanıdır.

Allah səni Öz itaətinə yönəltsin- bil ki, hənif din İbrahimin dinidir, o da: Tək Allaha ixlasla və dini yalnız Ona aid edərək ibadət etməyindir. Allah Təalə bütün insanları bunun üçün yaratmış və onlara da yalnız belə etmələrini əmr etmişdir. Allah Təalə buyurur : **(Mən cünləri və insanları ancaq Mənə ibadət etmək üçün yaratdım)** [Zəriat surəsi 56.]

Əgər bilsən ki, Allah səni Ona ibadət etmək üçün yaradıb, onu da bil ki, necə ki, namaz yalnız dəstəmazla olduqda namaz adlanır, eləcə də bir ibadət o zaman həqiqi ibadət olur ki, o tövhid üzərində olur. Necə ki, ayaqyoluna çıxmaq dəstəmazı pozur, eləcə də şirk ibadətdə baş verərsə o ibadəti batil edir.

Əgər bilsən ki, şirk ibadətə qarışanda onu pozur, əməli batil edir və əməl sahibini əbədi cəhənnəmlik edir, o zaman bilərsən ki, sənün üzərinə ən vacib olan bunu öyrənməkdir. Bəlkə bunun sayəsində Allah səni bu şirk şəbəkəsindən azad edə. Allah Təalə buyurur: **(Şübhəsiz ki, Allah Ona şərik qoşanı bağışlamaz, bundan aşağısını istədiyinə bağışlayar)** [Nisə surəsi 48]. Bu da Allahın Öz kitabında xəbər verdiyi dörd qaydanı bilməklə olur.

Birinci qayda

Bil ki, Peyğəmbərin (Allahın salamu və salavatı onun üzərinə olsun) döyüşdüyü kafirlər iqrar edirdilər ki, yaradan da, hər şeyi idarə edən də Allahdır. Amma bu iqrar onların İslama girməsinə kifayət etmədi.

Dəlil də Allahın bu ayəsidir: **(De: "Sizə göydən və yerdən ruzi verən kimdir? Qulaqlara və gözlərə hakim olan kimdir? Ölüdən diri çıxaran, diridən də ölü çıxaran kimdir? İşləri yoluna qoyan kimdir?" Onlar deyəcəklər: "Allah!" De: "Bəs belə olduğu halda Allahdan qorxmursunuz?")** [Yunus surəsi 31].

İkinci qayda

Onlar deyirlər: Biz o ibadət etdiklərimizə yalnız Allaha yaxınlaşmaq və onlardan şəfaət ummaq üçün dua edib onlara yönəldik.

Allaha yaxınlaşmağa iddia etdikləri bu dəlillə rədd olunur: **(Allahı qoyub başqalarını özlərinə dost tutanlar: "Biz, onlara ancaq bizi Allaha daha çox yaxınlaşdırınsınız deyə ibadət edirik"– deyirlər. Əlbəttə ki, Allah ziddiyyətə düşdükləri şeylər barəsində onların arasında Öz hökmünü verəcəkdir. Şübhəsiz ki, Allah yalançı və kafirləri doğru yola yönəltməz.)** [Zumər surəsi 3].

Şəfaət üçün gətirdikləri dəlil də bu ayə ilə rədd olunur: **(Onlar Allahı qoyub özlərinə nə bir zərər, nə də bir fayda verə bilənlərə ibadət edir və: "Onlar Allah yanında bizim şəfaətçilərimizdir!"– deyirlər.)** [Yunus surəsi 18].

Şəfaət iki yerə bölünür: inkar olunan şəfaət, isbat olunan şəfaət.

İnkar olunan şəfaət yalnız allahın qadir olduğu şeyləri Allahdan başqasından tələb etməkdir. Dəlil də Allahın bu ayəsidir: **(Ey iman gətirənlər! Alış-verişin, dostluğun və şəfaətin olmayacağı gün gəlməmişdən öncə sizə**

verdiyimiz ruzidən Allah yolunda xərcləyin! Kafirlər əsl zalımlardır) [Bəqərə surəsi 254].

İsbat olunan şəfaət isə, Allahdan tələb olunan şəfaətdir. Şəfaət edən şəfaəti etməklə Allah qatında şərəfləndirilir. Şəfaət olunan isə Allah şəfaətə izn verdikdən sonra sözündən və əməlindən razı qaldığı kimsədir. Allah Təalə buyurur: **(Onun izni olmadan Onun yanında kim şəfaət edə bilər?)** [Baqara surəsi: 255].

Üçüncü qayda

Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) müxtəlif şeylərə ibadət edən insanlara göndərildi. Onlardan bəzisi mələklərə ibadət edirdi, bəzisi peyğəmbərlərə və salehlərə ibadət edirdi, bəzisi ağaclara və daşlara ibadət edirdi, bəziləri isə günəşə və aya ibadət edirdilər. Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) onların hamsı ilə vuruşdu və onlar arasında heç bir fərq qoymadı. Buna dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Fitnə aradan qalxana qədər və din tamamilə yalnız Allaha aid edilənədək onlarla vuruşun!)** [Ənfal surəsi: 39].

Günəş və aya ibadət etmələrinə dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Gecə və gündüz, günəş və ay Onun dəlillərindəndir. Əgər siz Ona ibadət edirsinizsə, onda günəşə və aya səcdə etməyin, onları yaradan Allaha səcdə edin)** [Fussilət surəsi:37].

Mələklərə ibadət etmələrinə dəlil Allahın bu ayəsidir: **(O sizə mələkləri və peyğəmbərləri özünü tənbəllər qəbul etməyi buyurmaz)** [Əli İmran surəsi: 80].

Peyğəmbərlərə ibadət etmələrinə dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Allah deyəcəkdir: "Ey Məryəm oğlu İsa! Sənmi insanlara: "Allahı qoyub məni və anamı iki məbud qəbul edin!"- demişdin?" İsa deyəcək: "Sən pak və müqəddəssən! Haqqım olmayan bir şeyi demək mənə yaraşmaz. Əgər bunu demiş olsaydım, əlbəttə, Sən onu bilərdin. Sən mənim qəlbimdə olanları**

bilirsən, mən isə Sənin Özündə olanları bilmirəm. Şübhəsiz ki, qeybləri bilən Sənsən!) [Maidə surəsi: 116].

Salehlərə ibadət etmələrinə dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Onların yalvardıqları məbudların özləri də Rəbbinə – hansı daha yaxın olacaq deyə vəsilə axtarırlar, Onun rəhmətini umurlar, əzabından qorxurlar)** [İsra surəsi: 57].

Ağaclara və daşlara ibadət etmələrinə dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Siz tapındığınız Lat və Uzzanı gördünüzmü? Həmçinin üçüncü olan Mənatı da?)** [Nəcm surəsi: 19-20]. Əbu Vaqid Əl-leysi radiyallahu anhu deyir ki, " Peyğəmbərlə (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) bərabər Huneyn adlanan yerə çıxdıq. Həmin vaxt biz İslamda yeni idik. O vaxtlar müşriklərin sidr ağacı var idi, onun yanında etikaf edirdilər və silahlarını həmin ağacdən asırdılar ki, guya ağac bu silahalara güc verəcək. Həmin ağaca asılqan ağacı deyirdilər. Biz də bir sidr ağacının yanından keçdikdə dedik: Ey Allahın Rəsulu, onların asılqan ağacı olduğu kimi bizə də bir asılqan ağacı təyin et. Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) dedi: *Allahu Əkbər! Bu sizdən əvvəlkilərin yoludur. Nəfsim əlində Olana and olsun ki, bənu israilin Musaya dediyini siz mənə dediniz: (Onların ilahları olduğu kimi bizə də bir ilah düzəlt. O (Musa) dedi: siz cahil bir qövmsünüz) Siz özünüzdən əvvəlkilərin yoluna uyacaqsınız* " Tirmizi rəvayət edib və səhih olduğunu bildirib.

Dördüncü qayda

Zamanımızda olan müşriklərin şirki əvvəlkilərin şirkindənən daha şiddətlidir. Çünki, əvvəlilər asanlıq halında Allaha şərik qoşurdular, çətinlik anında isə ixlaslı olurdular. Zamanımızda olan müşriklər isə asanlıqda da çətinlikdə də şirk qoşurlar.

Dəlil Allahın bu kəlamıdır: **(Onlar gəmiyə mindikləri zaman, dini yalnız Allaha məxsus edərək, Ona yalvarırlar. Allah onları xilas edib quruya çıxaran kimi, yenə də Ona şərik qoşurlar)** [Ankəbut surəsi: 65].

Bismilləhir-rahmənir-rahim

Rasulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə buyurmuşdur :
" Bizi aldadan bizdən deyil".

Dörd Qayda Dərsinin İmtahanı

Ad :	Tövhid kitabından əzbərlədiyiniz miqdar :
Dörd Qaydanı əzbər bilirsiniz ?	

Əməl	Kitab və ya sünnətdən dəlili
Nemət imtahandır	
Kafirlərin rububiyyəti iqrar etmələri	
Yaxınlıq istəmək	
Qadağan olan şəfaət	
Günəş və ay dəlili	
Mələklərin dəlili	
Peyğəmbərlər dəlili	
Salehlər dəlili	
Daşlar və ağaclar dəlili	
Müşriklər çətin zamanda ixlaslı olurlar, rahat zamanda şirk qoşarlar	

Şirkin dəlili	
---------------	--

Aşağıda gələnlərdən bildiyini yaz :

Nə üçün Tövhid öyrənirik ?	1- 4-	2-	3-
5- 9-	6-	7-	8-
Nə üçün Dörd Qaydanı öyrənirik ?	1-	2-	
3-		4-	
Dörd Qayda üçə ayrılır	1-	2-	3-
Dörd Qayda bu kitabın müxtəsidir			
Nə üçün ilk olaraq Kəşfu əş-şubhəti (Şübhələrin kəşfi kitabını) oxumuruq?			
Səadət ünvanı	1-	2-	3-

Həniflik budur	
Dörd Qaydanı öyrənməyinin faydası	
Kimlər Allahın övliyasıdır	Şeyxul-İslam demişdir :
Bunun dəlili	Və nə üçün ?
Nemətə şükür olur və misalı	1-
	2-
	3-
Qulun bağlanması necə olur ?	
Musibət anında insanların neçə halı var? və hökmü	1- və və hökmü və olur və
	2- və və hökmü və olur və
3-	4-
Lügətdə şəfaət	Şəriətdə şəfaət :

:	
Şəfaətin qisimləri	1- 2-
İzn verilən şəfaətin şərtləri	1- 2- 3-
Ayrılır 1- və	və ayrılır və
2- və	və ayrılır və
Birinci qayda	
İkinci qayda	
Üçüncü qayda	
Dördüncü qayda	
Şirk ona qarışıqda əməlin hökmü	Dəlili :

İSLAMDAN ÇIXARDAN AMİLLƏR

Müəllif:

Şeyxülislam

Muhamməd bin Əbdülvahhab

Rəhimli və Mərhəmətli Allahın adı ilə

Bil ki, İslamdan çıxardan etiqadlar ondur:

Birinci: Tək olub, Şəriki olmayan Allaha ibadətdə şəriki qoşmaq. Allah Təalə buyurur: "**Allah Ona şəriki qoşanı əsla bağışlamaz. Amma ondan aşağısını istədiyinə bağışlayar**".(Nisa surəsi:48) Başqa ayədə:" **Kim Allaha şəriki qoşsa Allah ona cənnəti haram edər, onun düşəcəyi yer cəhənnəmdir. Zalimlərə də yardımçı tapılmaz.**"(Maidə surəsi:72). Buna misal Allahdan başqasına qurban kəsməyi göstərmək olar. Məsələn cinə yaxud qəbrə qurban kəsmək kimi.

İkinci: Kim Allahla özü arasında vasitəçilər tutaraq onlara dua edərsə, onlardan şəfaət diləyərsə və onlara təvəkkül edərsə icma ilə kafir olar.

Üçüncü: Kim müşrikləri kafir görməzsə, yaxud onların küfründə şəkk edərsə, yaxud onların dinlərinin doğru olduğunu etiqqad edərsə kafir olar.

Dördüncü: Kim etiqad edərsə ki, Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) başqasının yolu Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yolundan daha doğrudur, yaxud etiqad edərsə ki, başqasının hökmü onun hökmündən daha yaxşıdır- artıq

kafir olmuşdur. Məsələn tağutların hökmlərini onun hökmündən üstün tutanlar kimi.

Beşinci: Kim Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) gətirdiyi hər hansı bir şeyə nifrət edərsə-hətta ona əməl etsə belə- kafir olar.

Altıncı: Kim Allahın dinindən hər hansı bir şeyi, yaxud savabı yaxud cəzanı lağa qoyarsa kafir olar. Dəlil də Allahın bu kəlamıdır: "***De ki, siz Allaha, Onun ayələrinə, Onun Peyğəmbərinə istehza edirdiniz? Üzr gətirməyin, artıq iman gətirəndən sonra kafir oldunuz.***"(Tövbə surəsi:66).

Yeddinci: Sehr, bunun növlərindən biri də uzaqlaşdırmaq yaxud birləşdirmək üçün olanıdır. Kim sehr edərsə yaxud ona razı olarsa kafir olar. Dəlil də Allahın bu kəlamıdır: "***Biz ancaq bir sınağıq, sən gəl kafir olma!***"-***deməmiş onu heç kəsə öyrətmirdilər.***" (Baqara surəsi: 102).

Səkkizinci: Müsəlmanlara qarşı kafirlərə yardım etmək. Dəlil Allahın bu kəlamıdır:"***Sizdən kim onları özünə dost tutsa o da onlardandır. Həqiqətən Allah zalımları doğru yola yönəltməz.***"(Maidə surəsi:51)

Doqquzuncu: Kim etiقاد edərsə ki, Xıdır (Allahın ona salamı olsun) Musanın (Allahın ona salamı olsun) şəriətinə

tabe olmadığı kimi, kimsə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) şərıtənə müxalif olub ona tabe olmaya bilər- artıq kafir olmuşdur.

Onuncu: Allahın dinindən üz döndərmək, onu öyrənməmək və əməl etməmək. Dəlil Allahın bu kəlamıdır: **"Rəbbinin ayələri yadına salındıqdan sonra onlardan üz döndərən kəsdən daha zalım kim ola bilər? Şübhəsiz ki, Biz günahkarlardan intiqam alacağıq."** (Səcdə surəsi:22)

Bu etiqadları zarafatla yaxud ciddi yaxud qorxaraq edənlər arasında fərq yoxdur. Burada yalnız məcbur edilən istisnadır. Bunların hamsı da ən təhlükəli və ən çox baş verən məsələlərdir. Müsəlman bunlardan çəkinməli və özünü bunlara düşməkdən həzər etməlidir. Allahın qəzəbinə və şiddətli əzabına səbəb olan hər bir şeydən Allaha sığınırıq.

Allahın salamı və salavatı Muhammədin üzərinə olsun.

Bütün ümmət üçün
MÜHÜM DƏRSLƏR

Hörmətli Şeyx
Abdul-Aziz bin Abdullah bin Baz
Allah rəhmət etsin!

Müqəddimə

Mərhəmətli və Rəhmli Allahın adı ilə!

Həmd olsun aləmlərin Rəbbi Allaha. Gözəl sonluq Allahdan qorxanlar üçündür. Allahın qulu və elçisi olan Peyğəmbərimiz Məhəmmədə, onun ailəsinə və əshabına Allahın salavatı və salamı olsun.

Bu müxtəsər kitab ümmətin İslam dinindən bilməsi vacib olan bəzi məsələləri haqqındadır. Onu “Bütün ümmət üçün mühüm dərslər” adlandırdım.

Allahdan istəyirəm ki, bununla müsəlmanları faydalandırsın və bizdən qəbul etsin. Həqiqətən O, Cəvvad və Kərimdir.

Abdul-Aziz bin Abdullah bin Baz

Bütün ümmət üçün Mühüm dərslər

Birinci dər:

Əl-Fatihə surəsi və qısa surələr

Əl-Fatihə surəsi və mümkün olan qısa surələri – Əl-Zəlzələ surəsindən Ən-Nəs surəsinədək – öyrənmək, oxunuşu düzətmək, əzbərləmək və başa düşüləcək səviyyədə şərh etmək.

Qurani əzbərləməyin yolu:

İbn Sədi kimi müxtəsər təfsirdən şərhini oxumaqla hər gün 10 ayə əzbərlənir və onlara əməl etmək üçün Allahdan kömək istənilir.

İkinci dər:

İslamın rükunları

İslamın **beş** rükunun izahı: Ən birincisi və ən əzəmətlisi “Lə iləhə illəLLAH və Muhammədən RasuluLLAH” şəhadətin mənasının və “Lə iləhə illəLLAH”-ın şərtlərinin izahı.

Mənası: “Lə iləhə” – İbadət olunan yoxdur – Allahdan başqa bütün ibadət olunanlar inkar edilir, “illəLLAH” – Allahdan başqa – ibadəti şəriki olmayan yalnız Allah üçün isbat etməkdir.

“Lə iləhə illəLLAH”-ın şərtləri isə:

1) Elm (Bilmək) – Cəhalətin əksidir; 2) Yəqinlik (əmin olmaq) – Şəkkın əksidir; 3) İxlas – Şirkin əksidir; 4) Sidq (doğruluq) – Yalanın əksidir; 5) Məhəbbət – Nifrətin əksidir; 6) Boyun əymək (əl-İnqiyəd) – Tərk etməyin əksidir; 7) Qəbul etmək – üz çevirməyin əksidir; 8) Allahdan başqa bütün ibadət olunanlara küfr etmək.

Bunlar aşağıdakı iki beytdə toplanıb:

Elm - “Lə iləhə illəLLAH”-in mənasıdır.

Sidq (doğruluq) - sözlərdə, əməldə və etiqadda olmalıdır.

محبة وانقياد والقبول لها
سوى الإله من الأشياء قد ألهها

علم يقين وإخلاص وصدقك مع
وزيد ثامنها الكفران منك بما

“Muhammədən RasuluLLAH” – Muhamməd Allahın elçisidir kəliməsinin izahı: Bu kəlimə bunları tələb edir: 1) Xəbər verdiklərini təsdiq etmək; 2) Əmr etdiklərinə itaət etmək; 3) Qadağan etdiklərindən və çəkindiridiklərindən uzaq

olmaq; 4) Allaha yalnız onun göstərdiyi şəkildə ibadət etmək. Sonra, elm tələbəsinə İslamın digər beş rükünləri izah olunur. Onlar: Namaz, Zəkat, Ramazan orucu, gücü çatanın Allahın evinə həcc etməsidir.

Məhəbbətin bölümləri

1 – Allah ilə yanaşı məhəbbət.

Hökmü böyük şirkdir.

2 – Allah üçün məhəbbət. Hökmü

vacibdir. İmanın ən möhkəm bağlarından sayılır. Bu, əmələ məhəbbət – şəriət hökümlərinə, əməl edənlərə məhəbbət – peyğəmbərlərə və mələklərə, zamana məhəbbət – Ramazan ayı və məkana məhəbbət – məscidlərə məhəbbət kimi növlərə bölünür.

3 – Təbii məhəbbət. Hökmü icazəlidir.

Üçüncü dərs:

İmanın rükunları

Onların sayı *altıdır*: *Allaha, mələklərinə, kitablarına, elçilərinə, axirət gününə və qədər in xeyrinin və şərinin Allahdan olmasına iman gətirməkdir.*

Dördüncü dərs:

Tövhidin və şirkin bölümləri

Tövhidin bölümlərinin izahı. Onların sayı *üçdür*: 1) Rububiyyət tövhidi; 2) Uluhiyyət tövhidi;

3) Ad və sifətlər tövhidi

Rububiyyət tövhidi: Bu, Allahın hər şeyi yaratmasına, idarə etməsinə və bu işdə Onun heç bir səriki (ortağı) olmamasına iman gətirməkdir.

Uluhiyyət tövhidi: Bu, yalnız Allahın ibadətə layiq olmasına və bu işdə Onun heç bir səriki (ortağı) olmamasına iman gətirməkdir. Bu “Lə iləhə illəLLAH”-ın mənasıdır. Onun mənası Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur deməkdir. Namaz, oruc və digər ibadətlər kimi bütün ibadətlər tək Allah üçün olmalıdır. Onlardan hər hansı birini Allahdan başqası üçün etmək olmaz.

Ad və sifətlər tövhidi: Bu Qurani Kərimdə və səhih hədislərdə gələn Allahın ad və sifətlərinə iman gətirmək və onlara heç bir təhrif (yozum) vermədən, inkar etmədən (təatil), keyfiyyət (təkyif) vermədən və

bənzətmədən (təmsil) Allaha layiq olan şəkildə yalnız Ona aid etməkdir. Pak və müqəddəs Allahın bu sözlərinə əməl edərək: ***1. De: "O Allah Təkdir! 2. Allah Möhtac deyildir. 3. O, nə doğub, nə doğulub, 4. Onun bənzəri də yoxdur".** **(Əl-İxlas surəsi) Və: *Onun heç bir bənzəri yoxdur. O, Eşidəndir, Görəndir. * (Əş-Şura surəsi, 11)*

Bəzi alimər tövhidi iki qismə bölüblər və Ad və sifətlər tövhidini rububiyyət tövhidinə daxil ediblər. Burada heç bir ziddiyyət yoxdur, çünki hər iki cür bölməkdə məqsəd açıq-aydındır.

Şirkin bölümləri üçdür: 1) Böyük şirk; 2) Kiçik şirk; 3) Gizli şirk

Böyük şirk: Əməlləri batil edir və onun üzərində ölən cəhənnəmdə əbədi qalır. Necə ki, Uca Allah deyib: *** Əgər Ona şərik qoşsaydılar, əlbəttə, etdikləri əməllər puç olardı. * (Əl-Ənam surəsi, 88)** Həmçinin Uca Allah deyib: ***Müşriklər küfr etdiklərini bildikləri halda, onlara Allahın məscidlərini abadlaşdırmaq yaramaz. Onların əməlləri puça çıxmışdır. Onlar Odda əbədi qalacaqlar. *(Ət-Tövbə surəsi, 17).** Kim bunun üzərində ölərsə Allah onu bağışlamayacaq və cənnət ona haram olacaq. Necə ki, Uca Allah deyib: ***Şübhəsiz ki, Allah Özünə şərik qoşulmasını bağışlamaz, bundan kiçik günahları isə istədiyi kimsəyə bağışlayar. *(Ən-Nisa surəsi, 48).** Həmçinin Uca Allah deyib: ***Həqiqətən də, Allaha şərik qoşan kimsəyə, Allah Cənnəti haram etmiş və onun sığınacağı yer Oddur. Zalımlara kömək edən olmayacaqdır. *(Əl-Maidə surəsi, 72)**

Böyük şirkin növlərindən: Ölülərə və bütlərə dua etmək, onlardan yardım istəmək, onlar üçün nəzir etmək, onlar üçün qurban kəsmək və digər bunun kimi əməllər.

Kiçik şirk isə: Kitab və sünnədə şirk adlandırılan, lakin böyük şirk növündən olmayan şirkəldir. Məsələn: Bəzi əməllərdə riya (özünü göstərmək) kimi və Allahdan başqasına and içmək kimi, "Allah və filankəs istədi" demək kimi və s. Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) deyib: **"Sizin üçün an çox qorxduğum kiçik şirkdir."** Ondan kiçik şirkin nə olduğu soruşuldu və O da cavab verdi ki: **"Riyadır."** Hədisi imam Əhməd, Tabarani və Beyhəqi Muhmudd İbn Ləbid Əl-Ənsaridən yaxşı isnadla rəvayət ediblər (Əhməd 428/5). Həmçinin Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) deyib: **"Allahdan başqasına and içən şəxs şirk etmişdir".** İmam Əhməd səhih isnadla rəvayət edib (47/1). İbn Ömər də (Allah ondan da atasından da razı olsun) bu mənada səhih hədis rəvayət etmişdir. Həmçinin Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) deyib: **"Deməyin Allah və filankəs istədiyi kimi oldu. Lakin deyin ki, Allah sonra da filankəs istədiyi kimi oldu."**

Əbu Davud səhih isnadla Hüzeyfə ibn Yəməndən rəvayət edib (Əbu Davud, Ədəb, 4980).

Şirkin bu növü insanı islamdan çıxartmır və onu əbədi çəhənnəmlik etmir. Lakin, tövhidin kamilliyinə zərər yetirir.

Şirkin üçüncü növü isə: Gizli şirkdir. Buna dəlil Peyğəmbərin (Allahın salanı və salavatı onun üzərinə olsun) bu sözüdür: *“Məsih Dəccəldən də sizin üçün daha çox qorxduğum şeyi xəbər verimmi? “ Dedilər: “Bəli, ey Allahın elçisi!” Dedi: “Gizli şirk – Kişi namaz qılanda, ona baxanlara göstərmək üçün namazını bəzəyəcək.”* İmam Əhməd Müsnəd əsərində Əbu səid Əl Xudridən rəvayət edib (30/3).

Həmçinin şirki iki növə bölmək də caizdir: Böyük şirk və kiçik şirk. Ancaq gizli şirk hər ikisində ola bilər. Böyük şirkdə məsələn münafıqların gizli şirkləri kimi. Çünki, canlarından qorxaraq münafıqlar batil əqidələrini gizlədirlər və rıya ilə islam dinində olduqlarını göstərirlər. Gizli şirk kiçik şirkdə olduqda, məsələn: Riya kimi. Necəki, yuxarıdakı Mahmud İbn Ləbid Əl-Ənsaridən və Əbu Səiddən olan hədislərdə qeyd edildi.

Beşinci dərs:

Ehsan

Ehsanın rükunu: Allaha sanki Onu görürmüş kimi ibadət etməkdir. Sən Onu görməsən də, Onun səni gördüyünə yəqin olub ibadət etməkdir.

Altıncı dərs:

Namazın şərtləri

Onların sayı **doqquzdur**: 1) İslam; 2) Ağıl; 3) Seçmə qabiliyyəti (təmyiz); 4) Hədəsi aradan qaldırmaq (Qüsl və dəstamazlı olmaq); 5) Nəcisi yox etmək; 6) Övrət (ayıb) yerlərin örtülməsi; 7) Vaxtın daxil olması; 8) Qibləyə üz tutmaq; 9) Niyət

Yeddinci dər:

Namazda hərəkətlər beş növdür. 1) Haram hərəkət – yemək kimi. 2) Məkrüh (bəyənilməyən) hərəkət – ərtafa baxmaq. 3) Mubah (icazəli) hərəkət –saqqalı qaşımaq. 4) Müstəhəb hərəkət – keçənin qarşısını almaq. 5) Vacib hərəkət – nəcasəti yox etmək.

Namazın rükunları

Onların sayı **on dördür**: 1) Gücü çatanın qiyamda durması; 2) Birinci təkbir (Allahu Əkbər demək); 3) Fatihəni oxumaq; 4) Rükü; 5) Rükudan sonra düzəlmək (dik dayanmaq); 6) Yeddi bədən üzvü üzərində səcdə etmək; 7) Səcdədən qalxmaq; 8) İki səcdə arasında oturmaq; 9) Bütün fellərdə sükunət (əzaların yerinə düşməsinə qədər dayanmaq); 10)

Rükunlar arasında ardıcılıq; 11) Axırınıcı təşəhhüd; 12) Axırınıcı təşəhhüd üçün oturmaq; 13) Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) üçün salavat; 14) Hər iki tərəfə salam vermək.

Səkkizinci dər:

Namazın vacibləri

Onların sayı **səkkizdir**: 1) Birinci təkbirdən başqa digər təkbiirlər; 2) İmam və tək namaz qılan üçün “Səmi Allahu limən həmidəh” demək; 3) Hər bir şəxs üçün “Rabbənə və ləkəl-həmd” demək; 4) Rükuda “Subhənə rabbiyəl-Azim” demək; 5) Səcdədə “Subhənə rabbiyəl-Əalə” demək; 6) İki səcdə arasında “Rabbiğfir li” demək; 7) Birinci təşəhhüd; 8) Birinci təşəhhüd üçün oturmaq.

Səhf səcdəsi: Səhf səcdəsinin səbəbləri **artırma, azaltma və şəkk etməkdir**. Şəkk ibadəti

qurtardıqdan sonra olduqda əminlik gəlməyəndək ibadətə qayıdılmır. Şəkk ibadətin içində olarsa, bu cür hal insanda tez-tez baş verirsə, o zaman yenə ibadətə qayıdılmır. Əgər bu cür hal az baş verirsə, o zaman üstün tutdulan şəkki əsas götürülür. Əgər üstün tutdulan şəkk yoxdursa, o zaman az olanı əsas götürülür. Səhf səcdəsində səhf edilərsə bu zaman heçnə etmək lazım deyil.

Rükunlardan biri tərək olunarsa, onu etməyincə namaz düzgün sayılmır. Vaciblərdən biri səhf ilə tərək olunarsa, o zaman onun əvəzinə səhf səcdəsi edilir.

Doqquzuncu dərs:

Təşəhhüdün izahı

O, belə deməkdir: ***“Əttəhiyyatu lilləhi vas-salavatu vat-tayyibatu. Əs-sələmu aleykə əyyuhən-Nəbiyyu va rahmətullahi və bərakətuhi. Əs-sələmu aleyinə va alə ibədilləhis-salihin. Əşhədu ənlə iləhə illəllahu. Va əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu va rasuluhu”*** (Bütün alqışlar, dualar Allaha, bütün yaxşı işlər Allah üçün edilir. Ey Peyğəmbər, sənə salam olsun, Allahın mərhəməti bərakətləri yetişsin! Bizə və Allahın əməlisaleh bəndələrinə salam olsun! Mən şahidlik edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq məbud yoxdur və şahidlik edirəm ki, Məhəmməd Onun qulu və elçisidir).

Sonra Peyğəmbərə (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) xeyr dua edirsən və bərakət diləyir: ***“Allahummə sallı alə Muhəmmədin va alə əəli Muhəmməd, kəmə salleytə alə İbrahimə va alə əəli İbrahim, innəkə həmidun məcid. Va bərik aləMuhəmmədin va alə əəli Muhəmməd kəmə bəraktə alə İbrahimə va alə əəli İbrahim innəkə həmidun məcid”*** (Allahım! Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə xeyir-dua verdiyin kimi xeyir-dua ver! Sən həqiqətən alqışlara layiq və şan-şövkətlisən! Məhəmmədə və onun ailəsinə də İbrahimə və onun ailəsinə bərakət verdiyin kimi bərakət ver! Sən həqiqətən alqışlara layiq və şan-şövkətlisən!).

Sonra axırıncı təşəhhüddə qəbir əzabından, cəhənnəm əzabından, həyatın və ölümün fitnəsindən və yalançı məsihin (Allahlıq və yə peyğəmbərlik iddiası edən) fitnəsinin şərindən Allaha sığınır (***Allahumə inni əuzu bikə min azəbi cəhənnəm va min azəbil-qabr va minfitnətil məhyə val-məməti va min şərri fitnətilməsihid-dəcəl***). Sonra istədiyi duanı seçib deyir. Xüsusən bu duanı: ***“Allahummə əanni alə zikrikə va şukrikə va husni ibədətikə. Allahummə inni zalamtə nəfsi zulmən kəsiran va lə yəğfiru-z-zunubə illə əntə, fəğfir li min indikə va-r-həmni innəkə əntə-l-ğəfuru-r-rahim”*** (Allahım səni zikr və şükr etməkdə, gözəl tərzdə ibadət etməkdə mənə kömək et! Allahım həqiqətən də mən özümə çoxlu zülm etdim, günahları yalnız sən bağışlayırsan, dərgahından olan mərhəmətin ilə məni bağışla! Mənə rəhm et! Həqiqətən sən bağışlayan və mərhəmətlisən).

Zöhr, asr, məğrib və işa namazlarında birinci təşəhhüddə ***“Əşhədu ənlə iləhə illəllahu. Va əşhədu ənnə Muhəmmədən abduhu va rasuluhu”***

şəhdətindən sonra üçüncü rükətə qalxırsan. Bu barədə hədislərdə gələnə görə “Allahummə sallı alə Muhəmmədin...” oxuyub sonra üçüncü rükətə qalxsan bu daha əfzəldir.

Onuncu dər: **Namazın sünnətləri**

Namazın sünnətlərindən:

1. İstiftah (açılış) duası.
 2. Rükudan əvvəl və sonra qiyamda durarkən sinədə sağ əlin içini sol əlin üzərinə qoymaq.
 3. Birinci təkbir zamanı, rükuya gedərkən, rükudan qalxarkən və birinci təşəhhüddən üçüncü rükətə qalxarkən barmaqlar bitişik şəkildə əllərin iki çiyin və ya qulaqlar bərabərində qaldırılması.
 4. Rükuda və səcdədə birdən çox edilən təsbihlər.
 5. Rükudan qalxdıqdan sonra “Rəbbənə və ləkəl-həmd” zikrindən əlvə zikrlər etmək. Həmçinin İki səcdə arası bir dəfə “Rəbbiğfir li” dedikdən sonra artıq dediklərin.
 6. Rükuda başı bel ilə eyni səviyyədə tutmaq.
 7. Səcdədə qolları yandan, qarını budlardan (dizlərin üst hissəsindən) və budları baldırlardan uzaq tutmaq.
 8. Səcdədə biləkdən dirsəyə qədər olan hissəni yerdən qaldırmaq.
 9. Birinci təşəhhüddə və iki səcdə arası sol ayaq üzərində oturmaq və sağ ayağına dirsəklənmək.
 10. Üç və dörd rükətli namazların axırncı təşəhhüdündə sol ayağını sağ ayağın altına qoymaqla və sağ ayaqla dirsəklənməklə yerdə oturmaq.
 11. Birinci və ikinci təşəhhüddə oturandan təşəhhüdü qurtaranadək işarə barmağı ilə işarə etmək: Dua etdiyi zaman onu hərəkət etdirmək.
 12. Birinci təşəhhüddə Muhəmmədə, İbrahimə və onların ailələrinə xeyr dua və bərəkət duasını oxumaq.
 13. Axırncı təşəhhüddə dua etmək.
 14. Sübh, cümə və iki bayram, yağış istəmək namazlarında və məğrib və işa namazlarının ilk iki rükətlərində Qurani səsle oxumaq.
 15. Zöhr, asr, məğribin üçüncü və işanın son iki rükətlərində Qurani səssiz oxumaq.
 16. Fatihədən sonra hər hansı bir surə oxumaq.
- Bizim qeyd etdiklərimizdən başqa varid olmuş digər sünnətlərə də əməl etmək: Məs: Rüküdən qalxdıqdan sonra imam, məmum və tək namaz qılanın

Niyyətdə **“İstishab”** – Dəstamazin əvvəlindən axırınadək niyyəti pozmaq.

Dəstamazi vacib edən amillərdən qurtarmış olmaq – Yəni, dəvə əti yeyərək dəstamaz almamaq.

Dəstamazdan qabaq su və ya daşla təmizlənmək -Yəni, yel, yuxu və dəvə əti istisna olmaqla (böyük əyaq-yolundan sonra) su və ya daşla təmizlənməmiş dəstamaz almamaq.

Suyun təmiz və mübah olması – Nəcasətli və ya qəsb olunmuş su ilə dəstamaz almamaq.

Suyun dəriyə çatmasına maneə olan amilləri aradan qaldırmaq – Məsələn xamır, və boya kimi.

Arası kəsilməmək – Əvvəlki bədən üzvü qurumadan, növbəti bədən üzvünü yumağı gecikdirməmək.

İki yoldan çıxanlar – Sidik, böyük əyaq yolu, məni, məzi, vədi, yel, daş və qan.

Yuxu – özü özlüyündə dəstamazi pozmur, lakin yatarkən yel çıxması zənn olunduğuna görədir. Əgər insan hiss etsə ki, ondan heçnə çıxmayıb o zaman yatması dəstamazi pozmur.

Övrət yerlərinə toxunmaq –Şeyx İslam bunun üçün dəstamaz almağın müsəthəb olmasını üstün rəy kimi görüb.

namazın vaxtının daxil olması.

“Rabbənə və ləkəl-həmd” sözündən sonra əlavə dedikləri. Həmçinin: rükuya gedərkən barmaqların arasında məsafə olmaqla əlləri çiyin səviyyəsinə qədər qaldırmaq.

On birinci dər:

Namazı batil edən əməllər

Onların sayı **səkkizdir**: 1)

Unutqanlıq olmadığı və danışmağın namazı batil etdiyini bildiyin halda qəsdən danışmaq – Unudan və bunu bilməyən danışarsa namaz batil olmur;

2) Gülmək;

3) Yemək;

4) İçmək;

5) Övrət yerin açılması;

6) Qiblədən başqa tərəfə dönmək;

7) Namazda ardıcıl çoxlu lazımsız (boş) hərəkətlər;

8) Dəstamazin pozulması.

On ikinci dər:

Dəstamazin şərtləri

Onların sayı **ondur**: 1) İslam; 2) Ağıl; 3) Seçmə qabiliyyəti; 4) Niyyət; 5) Dəstamazi qurtaranadək onu kəsməyi niyyət etməmək; 6) Dəstamazi vacib edən amillərdən qurtarmış olmaq; 7) Dəstamazdan qabaq su və ya daşla təmizlənmək; 8) Suyun təmiz və mübah olması; 9) Suyun dəriyə çatmasına maneə olan amilləri aradan qaldırmaq; 10) Dəstamazi daim pozulan şəxs üçün

On üçüncü dər:

Qüsl almağın forması – Vacib olan odur ki, niyyət edib, sonra "bismilləh" deyərək ağızda suyu çalxalamaq və buruna suyu çəkməklə bütün bədənə, zərif və qalın tüklərin altına suyun dəyməsidir.

Sünnədəki qüslun forması isə belədir: övrət yerlərin yuyulması, sonra əllərin yuyulması, sonra dəstamaz almaq və başı yumaq, sonra sağ tərəfi yumaq, sonra sol tərəfi yumaq, sonra da ayaqları yumaq.

Dəstamazin fərzləri

Onların sayı **altıdır**: 1) Üzü yumaq: ağızda suyu çalxalamaq və buruna suyu çəkmək də bura daxildir; 2) Dirsəklər də daxil olmaqla əlləri yumaq; 3) Bütün başa məsh çəkmək: qulaqlar da bura daxildir; 4) Topuqlar ilə birgə ayaqları yumaq; 5) Rükunlar arasında tərtibat; 6) Arası kəsilməmək (yəni digər bədən üzvü qurumadan).

Üzü, əlləri, ayaqları üç dəfə təkrar yumaq müstəhəbdir. Ağıza və buruna üç dəfə su almaq da həmçinin. Fərz olan bir dəfədir. Amma başa bir dəfədən artıq məshə gəldikdə isə, səhih hədislərin dəlalət ediyinə görə başa üç dəfə məsh

etmək müstəhəb deyil.

On dördüncü dər:

Dəstamazı pozan amillər

Onların sayı **altıdır**: 1) İki yoldan çıxanlar; 2) Bədəndən çıxan pis nəcis; 3) Yuxu və digər yollar ilə ağılın itməsi; 4) Birbaşa (maneəsiz) əlin qabaq və arxa övrət yerlərinə dəyməsi; 5) Dəvə ətini yemək; 6) İslamdan çıxmaq – Allah bizi və müsəlmanları bundan qorusun.

Ciddi qeyd: Meyit yumağa gəldikdə isə, səhih odur ki, dəstamaz pozulmur. Buna dəlilin olmamasına görə bu alimlərin çoxunun sözüdür. Ancaq meyit yuyanın əli birbaşa meyitin övrət yerinə toxunarsa, ona dəstamaz vacib olur. Ona vacibdir ki, meyitin övrət yerinə manesiz toxunmasın.

Həmçinin alimlərin səhih görüşünə görə əgər insandan heçn bir şey çıxmıybsa istər şəhvətlə və istərsə də şəhvətsiz- qadına toxunmaq dəstamazı pozmur. Çünki Peyğəmbər (Allahın salamu və salavatu onun üzərinə olsun) bəzi yoldaşlarını öpüb, sonra dəstamaz almadan namaz qılıb.

Amma Allahın Əl-Maidə surəsində bu sözüə gəldikdə isə, **və ya qadınlara toxunmusunuzsa* *(Ən-Nisa43, Əl-Maidə 6) alimlərin səhih sözüə

Mədinə şəhərində ziyarət olunan yerlərin sayı şəriət baxımından beşdir: 1) Peyğəmbər məscidi və ora səfəri ona görə etmək; 2) Quba məscidi; 3) Peyğəmbərin (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) və səhabələrin qəbrləri; 4) Bəqi qəbirstanlığı; 5) Uhud şəhidləri

göərə burada nəzərdə tutulan yaxınlıq etməkdir. Bu İbn Abbas (Allah ondan da atasından da razı olsun) və sələfdən bir çox alimin sözüdür. Allah müvəffəq edəndir.

On beşinci dərs:

Hər bir müsəlman üçün şəriətdə gələn əxlaq bəzəyi

Hər bir müsəlman üçün şəriətdə gələn əxlaqi zinətlər bunlardır:

- 1) Doğruluq; 2) Əmanəti qorumaq; 3) İffətli olmaq; 4) Həyalı olmaq; 5) Şücaət; 6) Əli-açıq olmaq; 7) Vəfalı olmaq; 8) Allahın haram etdiyi hər bir şeydən uzaq olmaq; 9) Qonşulara yaxşılıq etmək; 10) Ehtiyacı olana gücü çatan qədər kömək etmək. Həmçinin Kitab və Sünnədə gələn digər əxlaq normaları.

On altıncı dərs:

İslam ədəbləri ilə ədəblənmək

İslam ədəbi ilə ədəblənməyə misallar: 1) Salam vermək; 2) Təbəssüm; 3) Sağ əl ilə yemək və içmək; 4) bir şeyə başlayanda “bismilləh” demək; 5) Qurtaranda “Əlhəmdulilləh” demək; 6) Asqıranda “Əlhəmdulilləh” demək; 7) Asqıranda “Əlhəmdulilləh” deyənə “Yarhəmu-kə-ALLAH” demək; 8) Xəstəni ziyarət etmək; 9) Namaz və dəfn üçün cənazədə iştirak etmək; 10) Məscidə və evə daxil olarkən və ya onlardan çıxarkən şəriət ədəbləri; 11) Səfər ədəbləri; 12) Valideynlər ilə ədəblər; 13) Qohumlar və qonşular ilə ədəblər; 14) Yaşlılar və uşaqlar ilə ədəblər; 15) Yeni doğulmuş uşaqlara görə təbrik etmək; 16) Evlənənləri təbrik etmək; 17) Müsibət zamanı başsalığı vermək; 18) Ayaqqabı və paltar geyinib soyunarkən islami

Təyəmmümün forması – Niyət etmək, sonra “bismilləh” demək, sonra əlləri bir dəfə yerə vurmaq və əllərin içi ilə üzə və əllərin üstünə məsh çəkmək.

adəblər və başqaları.

On yeddinci dər:

Şirk və bütün növ asiliklərdən çəkəndirmək

Şirk və hər növ günahdan çəkinmək və çəkəndirmək lazımdır, onların: Yeddisi həlakədicə günahlar; 1) Allaha şəriq qoşmaq; 2) Sehr; 3) Haqsız yerə Allahın haram etdiyi nəfsi (insanı) öldürmək; 4) Sələm (riba) yemək; 5) Yetim malını yemək; 6) Döyüşdə hücum zamanı qaçmaq; 7) İffətli mömin qadına iftira atmaq

Həmçinin: Valideynlərin üzünə ağ olmaq; Qohumluq əlaqələrini kəsmək; Yalandan şahidlik etmək; Yalandan and içmək; Qonşulara əziyyət vermək; İnsanların qanlarına, mallarına və qeyrətlərinə qarşı zülm etmək; Sərxoşedicə içki içmək; Qumar oynamaq; Qeybət etmək; Söz gəzdirmək; Allahın və onun Elçisinin (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) qadağan etdiyi digər asiliklər.

On səkkizinci dər:

Meyiti hazırlamaq, onun üçün namaz qılmaq və dəfn etmək.

Onun təfsilatı var:

Birincisi: Can verənə təlqin etmək. Can verən şəxsə “Lə iləhə illəl-lah” dedizdirmək Peyğəmbərin (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) bu sözüne görə şəriətdə öz yerini tapmışdır: **“Ölülərinizə “Lə iləhə illəl-lah” dedizdirin!”**. Müslim (Cənazə, 916) öz səhihində rəvayət edib. Bu hədisdə “ölüləriniz” dedikdə “can verənlər” nəzərdə tutulur. Can verənlər isə ölümün əlamətləri gəlmiş şəxslərdir.

İkincisi: Ölümü dəqiqləşdikdə: Sünnədə varid olduğuna görə can verən şəxsin gözləri və çənəsi bağlanılır.

Üçüncüsü: Müsəlman meyiti yumaq vacibdir. Döyüş meydanından şəhid olan istisnadır. O, qüsl olunmur, cənazə namazı qılınmır və öz paltarında dəfn olunur. Çünki Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) Uhud döyüşündə öldürülənləri qüsl etməyib və onlara cənazə namazı qılmayıb.

Dördüncüsü: Meyiti qüsl etməyin qaydası: Övrət yeri örtülür, bir az qaldırılır və qarın hissəsindən yumşaq şəkildə sıxılır. Sonra, yuyan şəxs əski və ya ona bənzər bir şeyi əlinə sarıyaraq, cəsəddən çıxanları silir. Bundan sonra

meyit üçün namaz dəstamazı kimi dəstamaz aldırır. Sonra meyitin başını və saqqalını su və sidr ilə yuyur. Sonra sağ tərəfini və sonra da sol tərəfini yuyur. Beləliklə bu cür yumağı iki və üç dəfə təkrar edir. Hər dəfə yuduqda əlini qarın hissəsindən sıxır. Əgər nəsə çıxsə onu yuyur. Nəcis çıxa bilən yeri pambıq və buna bənzər bir şeylə bağlayır. Əgər pambıq qarşısını almasa, isti palçıq və ya tibbi vasitələrlə - yapışqan bir şeylə - bağlanılır. Sonra meyitin dəstamazını təzələnir. Əgər üç dəfə ilə təmizlənməsə, onda beş və yeddiyə qədər artırılır. Sonra paltarları ilə qurulayır və qoltuq altıqlarına (baldır hissəsinə) və səcdə yerlərinə ətir vurulur. Əgər hər tərəfinə ətir vurularsa bu daha gözəldir. Kəfəndə də buxur vurulur. Tükləri və dırnaqları uzun olarsa, qısaldılır, əgər qısaldılmasa yenə də heç bir problem yoxdur. Dəlil olmadığına görə saçları darandırmır, övrət yerindəki tüklər qırılmır və sünnət edilmir. Qadının saçları üç höruk hörülür və arxa tərəfdən atılır.

Beşincisi: Meyitin kəfənlənməsi. Ən əfzəli odur ki, köynəksiz və əmmaməsiz şəkildə kişi üç qat ağ kəfənlə kəfənlənir. Neci ki bu cür Peyğəmbəri (Allahın salamu və salavatu onun üzərinə olsun) ediblər. Kəfən isə qat-qat sarılır. Əgər köynək, izar və üst qat olmaq şərti ilə kəfənlənərsə, yenə də heç bir problem olmaz.

Qadın isə beş qat kəfənlə kəfənlənir: sinə üçün bir qat, baş örtüyü, aşağı hissə üçün don əvəzi və iki qat da ümumi örtük. Körpə oğlan uşağı isə bir qatdan üç qata qədər kəfənlənir. Körpə qız uşağı isə bir köynək və iki qat kəfənlə kəfənlənir.

Hamı üçün vacib olan odur ki, cəsədin bütün hissələri örtülmək şərti ilə bir qat kəfənlənsin. Lakin ehramda olan birisi vəfat edərsə, o sidr və su ilə qüsl edilir, ehram paltarlarında kəfənlənir, başı və üzünü örtülmür və ətirənlənir. Səhih hədisdə gəldiyinə əsasən ehramda ölənlər qiyamət günü təlbiyyə gətirərək diriləcəkdir. Əgər ehramda ölənlər qadın olarsa, o digər qadınlar kimi kəfənlənir, lakin ətir vurulmur, üzünü niqabla örtülmür və əlcək geyindirilmir. Lakin, kəfənlənərkən üzünü və əlləri kəfən ilə örtülür, necə ki qadının kəfənlənməsinin formasında keçmişdir.

Altıncısı: Meyiti qüsl etməyə, cənazə namazı qılmağa və dəfn etməyə ən haqlı olan şəxslər: Vəsiyyət etdiyi şəxs, sonra atası, sonra babası, sonra kişilərdən olan ən yaxın qohumları. Qadında isə: vəsiyyət etdiyi şəxs, sonra anası, sonra nənəsi, sonra qadınlardan olan ən yaxın qohumları. Ər-arvad hər ikisi biri digərini qüsl edə bilər. Çünki Siddiqi (Allah ondan razı olsun) öz yoldaşı qüsl yuyub və Əli də öz yoldaşı Fatiməyə (Allah onlardan razı olsun) qüsl aldırıb.

Yeddincisi: Cənaza namazının forması: Dörd təkbirdən ibarətdir. Birinci təkbirdən sonra Əl-Fatihə surəsi oxunur. İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) varid olan səhih hədisə əsasən əgər onunla yanaşı qısa surə, bir və ya iki ayə oxunsa daha yaxşıdır. Sonra ikinci təkbir edilir və namazda təşəhhüddə oxunan salavat duası oxunur. Sonra üçüncü təkbir edilir və bu da deyilir:

«اللَّهُمَّ , اغْفِرْ لِحَيِّينَا وَمَيِّتِنَا , وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا , وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا , وَذَكَرْنَا وَأَنْتَانَا»

(Allahumməğ-fir lihəyyinəə və meyyitinəə, və şəəhidinəə və ğəaibinəə, və sağirinəə və kəbiirinəə, və zəkərinəə və unsəənəə)

(Allahım, dirimlərimizi və ölülərimizi, şahidlərimizi və burada olmayanları, az yaşlılarımızı və böyüklərimizi, kişilərimizi və qadınlarımızı bağışla!)

«اللَّهُمَّ , مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ , وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ»

(Allahummə mən əhyəytəhu minnəə, fəəhyihi alə-lisləm, və mən təvəffəytəhu minnəə fətəvəfhu alə-liimən)

(Allahım, bizlərdən yaşatdıqlarını İsalam üzərində yaşat! Bizdən vəfat etdirdiklərini iman üzərində vəfat etdir!)

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ ، وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ
وَالتَّلْجِ وَالْبَرَدِ ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ التُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا
مِنْ دَارِهِ ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ ،
وَأَفْسِحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنُورَ لَهُ فِيهِ

(Allahumməğ-fir ləhu var-həmhu, və aafihi və afu anhu, və əkrim nuzuləhu və vassi mədxaləhu, və ğəsilhu bil-məəi vəs-səlci vəl-bərədi və nəqhi minəl-xataayə kəməə nəqqeytəs-sovbəl-əbyədə minəd-dənəsi, və əbdilhu dəəran xayran min dəərihi və əhlən xayran min əhlihi və ədxilhul-cənnətə və əizhu min azəəbil-qabr və azəəbin-nəər və əfsih ləhu fii qabrihi və nəvvir ləhu fihi)

(Allahım, onu bağışla! Rəhm et! Əfv et! Günahlarını sil! Gedəcəyi yeri kəramətli et! Daxil olacaq yeri genişləndir! Onu su, qar və soyuq su ilə yu! Xətalarını təmizlə necə ki, ağ paltar çirkəbdən təmizləyirsən. Evini daha xeyirli ev ilə əvəz et! Ailəsini də daha xeyirli ailə ilə əvəz et! Onu cənnətə daxil et! Onu qəbr əzabından, cəhənnəm əzabından özünə sığındır! Qəbrini genişləndir və orada onun üçün nur et!)

“اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ ، وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ”

(Allahummə Ləə tuharrimnəə əcrahu va ləə tudillənəə bəədəhu)

(Allahım, onun mükafatından bizi məhrum etmə! Ondan sonra bizi azdırma!)

Sonra dördüncü təkbir edilir və sağ tərəfə bir dəfə salam verilir.

Müstəhəbdir ki, hər dəfə təkbir edildikdə əllər qaldırılsın. Əgər ölə qadındırsa, o zaman dua “HƏƏ” (tər. Qadın cinsində) ilə deyilir. Əgər iki nəfər ölübsə, o zaman dua “HUMƏƏ” (tər. ikilikdə) ilə deyilir. Əgər çox ölübsə, o zaman dua “HUM” (tər. cəmdə) ilə deyilir. Əgər uşaqdırsa, o zaman yuxarıdakı bağışlanma duasının əvəzinə növbəti dua deyilir:

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فَرَطًا وَدُخْرًا لِوَالِدَيْهِ، وَشَفِيعًا مُجَابًا، اللَّهُمَّ ثَقِّلْ بِهِ مَوَازِينَهُمَا، وَأَعْظِمْ بِهِ أَجْرَهُمَا، وَالْحَقِّقْهُ بِصَالِحِ سَلَفِ الْمُؤْمِنِينَ، وَاجْعَلْهُ فِي كِفَالَةِ إِبْرَاهِيمَ، وَقِهِ بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ جَهَنَّمَ

(Allahummə icalhu fəratan va zəxran livaalideyhi va şəfiian mucəəbən. Allahummə səqqil bihi məvaaziinəhumə va əazim bihi ucuurahuməə va əlhiqhu bisaalihi sələfil-muminiin vac-alhu fii kəfəələti İbrahim. Va qihi bi rahmətikə azəəbəl-cəhənnəm)

(Allahım! Onu valideynləri üçün (cənnətə girməkdə onları) qabaqlayan, saxlanılan bir nemət və duası qəbul olunan bir şəfaətçi et! Allahım! Onun sayəsində onların (yaxşı əməl) tərəzilərini ağır et və onların mükafatlarını böyük et! Onu əməlisaleh möminlərə qovuşdur və İbrahimin himayəsinə götür. Öz mərhəmətinlə onu Cəhənnəm əzabından qoru!)

İmamın kişi cənazənin baş tərəfində və qadın cənazənin isə orta hissəsində dayanması sünnətdir. Əgər cənazə kişi və qadın olarsa, kişi cənazə imamın dərhal qabağında, qadın cənazə isə ondan sonra qiblə tərəfdə qoyulur. Əgər onlarla yanaşı kiçik uşaqlar da olsa, qadın cənazədən qabaqda oğlan uşağı, sonra qadın, sonra qız uşağı qoyulur. Oğlan uşağının başı kişi cənazənin başı ilə eyni səviyyədə, qadın cənazənin ortası isə kişi cənazənin başı ilə eyni səviyyədə olur. Həmçinin, qız uşağının başı qadın cənazənin başı ilə eyni səviyyədə olur. Qadının ortası isə kişinin başı ilə eyni səviyyədə qoyulur. Bütün namaz qılanlar imamın arxasında dayanırlar. Əgər bir nəfər yer tapmasa imamın sağında dayanır.

Səkkizincisi: Meyitin dəfn olunmasının forması: Şəriətdə gələn bir insanın ortası qədər dərin qazmaq və qiblə tərəfə “ləhd” (yana qazmaq) etməkdir. Meyit ləhdə sağ yanı üzərində qoyulur. Kəfənin düyünü açılır, lakin kəfən çıxardılmır, sadəcə düyünü açıq şəkildə buraxılır. Meyit istər kişi olsun,

istərsə də qadın olsun üzü açılmır. Sonra kərpic ilə bağlanır və palçıq ilə bərkidilir ki, torpaq aşırmasın. Əgər kərpic olmasa, o zaman torpağı saxlamaq üçün lövhələr və ya daşlar və ya da taxtadan istifadə olunur. Sonra onun üzərinə torpaq tökülür. Qəbrə qoyarkən belə demək müstəhəbdir:

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

Bismilləhi və 'alaasunnəti Rəsulilləhi.

«Allahın adı ilə və Rəsulullahın Sünnəsi üzrə!

Qəbrin üstü bir qarış qaldırılır. Əgər imkan olarsa onun üzərinə kiçik daşlar qoyulur və su səpilir. Müşayət edənlər isə qəbrin yanında dayanaraq meyit üçün dua edirlər. Çünki Peyğəbmər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) dəfn etdikdən sonra orada dayanaraq belə deyib: **“Qardaşınız üçün bağışlanma istəyin! Onun üçün sabitçilik istəyin, çünki o indi sorğu-sual olunur.”**

Doqquzuncusu: Cənazə namazı qılınmayan üçün dəfndən sonra cənazə namazı qılmaq şəriətə müvafiqdir ; Çünki, Peyğəbmər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) belə edib. Ancaq dəfn olunandan biray içində və ya ondan da az müddət keçdikdə qılınır. Əgər bundan çox müddət keçibsə, qəbr üçün cənazə namazı qılmaq şəriətə müvafiq deyil. Çünki Peyğəbmərin (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) dəfndən bir ay sonra qəbr üçün cənazə namazı qılmağı barədə heç nə nəql olunmayıb.

Onuncusu: Meyitin qohumlarının insanlar üçün yemək hazırlaması icazəli deyil. SəhabəCərir ibn Abdullah Əl-Bəcəli-dən (Allah ondan razı olsun) gələn rəvayətdə deyir: **“Biz ölünün ailəsinin yanında bir yerə yığılmağı və onların xörək hazırlamağını onun üstündə fəryad edib, ağlamağa bərabər (bir günah) hesab edirdik”.**(İmam Əhməd yaxşı isnadla rəvayət etmişdir). Lakin ölünün ailəsi və ya onların qonaqları üçün yemək hazırlamaqda etməkdə heç bir problem yoxdur. Qohumlar və ya qonşuların ölünün ailəsi üçün yemək hazırlaması bəyənilən əməllərdəndir. Çünki Peyğəmbərə (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) Cəfər ibn Əbi Talibin (Allah ondan razı olsun) ölüm xəbəri Şamdan gəldiyi zaman onu qohumlarına əmr etdi ki, Cəfərin ailəsi üçün yemək hazırlasınlar və belə dedi: **“Onların başını qatacaq bir müsibət gəlmişdir”.**

Ölünün ailəsinə hədiyyə edilmiş yeməyi yemək üçün qonşuları və ya digərlərini çağırırlarsa bunda heç bir günah yoxdur. Şəriətdə bildiyimizə görə bunun üçün məhdud vaxt yoxdur.

On birincisi: Qadının vəfat edən üçün üç gündən artıq yas saxlaması icazəli deyil. İstisna hal qadının öz əri üçün yas saxlamasıdır .Peyğəmbərdən (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) sabit olan səhih hədisə əsasən qadının əri üçün dörd ay on gün yas saxlamaq vacibdir. Əgər hamilə olarsa, uşaq doğulana qədər yas saxlayır. Kişi isə qohumlardan və ya digər şəxslərdən heç kim üçün yas saxlamağı caiz deyil.

On ikincisi: Kişi ölənə dua etmək, rəhmət oxumaq və ölüm və ya ondan sonra olanları xatırlamaq üçün bu istənilən vaxtda qəbirləri ziyarət edə bilər. Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur: **“Qəbirləri ziyarət edin! Çünki o, axirəti yada salır.”** (İbn Macə 1285, Albani səhih olduğunu deyib) Qəbirləri ziyarət edəndə sahəbələrin belə deməsini onlara öyrətmişdir:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاجِفُونَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ
الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ، نَسَأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ

«Əs-sələmu aleykum əhlə-d-diyəri minə-l-mumininə va-l-muslimin va innə in şəa-l-lahu bikum ləhiqun. Və yərhamu-l-lahu-l-mustəqdiminə minnə va-l-mustəxirin. Nəsəlu-l-lahə lənə va ləkumu-l-afiyətə» (Sizə salam olsun, ey möminlər və müsəlmanlar diyarının əhli! Allah qoysa, biz də sizə qoşulacağıq. Bizdən qabaq və sonra olanlara Allahın mərhəməti olsun. Allahdan özümüzdə və sizə salamatlıq diləyirik).

Amma qadınlara gəldikdə isə onlar üçün qəbirləri ziyarət etmək yoxdur. Çünki Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) qəbirləri ziyarət edən qadınları lənətləmişdir. Çünki onların fitnə edəcəyindən və səbrlərinin azlığından qorxulur. Həmçinin onların qəbirstanlıqadək cənazənin arxasınca getmələri də icazəli deyil. Çünki Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) bunu da qadağan etmişdir. Amma həm kişilər, həm də qadınların məsciddə və ya namazgahda cənazə namazı qılması icazəlidir.

Bu da müyəssər olan qədər cəm etdiyimizin sonu.

Məhəmmədə, onun ailəsinə və əshabına salat və salam olsun!

كتاب التوحيد

الذي هو حق الله على العبيد

شيخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب

Tövhid kitabı

Allahın bəndələri üzərində haqqı

Müəllif

Şeyxülislam Muhamməd bin Əbdülvahhab

– Allah ona rəhmət etsin –

Allah Təalənin kəlamlarından: **«Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etmək üçün yaratdım»¹³**

«Biz hər ümmətə Allaha ibadət edin, tağutdan (Allahdan başqa ibadət olunan hər hansı bir şeydən) uzaqlaşın, - deyə peyğəmbər göndərdik»¹⁴

«Sənin Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi buyurmuşdur»¹⁵.

«De ki, gəlin sizə Rəbbinizin nələri haram buyurduğunu deyim ki, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayasınız»¹⁶

«Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayın»¹⁷

İbn Məsud demişdir (Allah ondan razı olsun): «Kim Məhəmməd Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) üzərində möhürü olan vəsiyyətini görmək istəsə, Allah-Təalənin **«De ki, gəlin sizə Rəbbinizin nələri haram buyurduğunu deyim ki, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayasınız»** kəlamından **«Bu şübhəsiz mənim düzgün yolumdur. Onu tutub gedin. Sizi Allahın yolundan sapdıracaq yollara uymayın»¹⁸** kəlamınadək oxusun»¹⁹.

Muaz ibn Cəbəl (Allah ondan razı olsun) demişdir: **«Bir dəfə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yol gedərkən uzunqulağa minib məni də tərkinə almışdı. O mənə dedi: - Ey Muaz, bilirsənmi Allahın öz bəndələri və bəndələrin Allah üzərində haqqı nədir? Dedim: «Onu Allah və Rəsulu daha yaxşı bilər». Dedi: «Allahın bəndələri üzərində haqqı odur ki, onlar Ona ibadət etsinlər və Ona heç nəyi şərik qoşmasınlar. Bəndələrin**

13Qurani-Kərim(əz-Zəriyat, 56).

14Qurani-Kərim(ən-Nəhl, 36).

15Qurani-Kərim(əl-İsra, 23).

16Qurani-Kərim(əl-Ənam, 151).

17Qurani-Kərim(ən-Nisa, 36).

18Qurani-Kərim (əl-Ənam, 151-153)

19 Bu əsəri Tirmizi rəvayət etmiş və həsən olduğunu demişdir

Allah üzərində haqqı odur ki, Ona heç nəyi şərik qoşmayanlara əzab verməsin». Dedim: «Ya Rəsuləllah, bu şad xəbəri adamlara çatdırımmı?» Dedi: «Çatdırma, onlar bu müjdəyə arxayın olub yaxşı işlərdən uzaqlaşarlar». (Bu hədisi Buxari və Müslim rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın cinləri və insanları yaratmasının hikməti;
2. İbadət məhz tövhidin özüdür, çünki mübarizələr də bunun uğrunda aparılır.
3. Tövhidə əməl etməyən insan Allaha ibadət etmiş sayılır. **«Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edən deyilsiniz»²⁰** Allahın bu kəlamında belə bir məna vardır.
4. Allahın peyğəmbərlər (rəsullar) göndərməsinin hikməti;
5. Risalətin hər bir milləti əhatə etməsi (yəni hər bir millətə peyğəmbər göndərilməsi);
6. Peyğəmbərlərin dininin vahid olması;
7. Burada böyük bir məsələ vardır: Allaha ibadət etmək yalnız tağutu inkar etməklə mümkündür. **«hər kəs tağutu inkar edib Allaha iman gətirərsə, artıq ən möhkəm bir tutacaqdan (İslamdan) yapışmış olur»²¹** Allahın bu kəlamında belə bir məna vardır.
8. «Tağut» sözünün Allahdan başqa ibadət olunan hər şeyi əhatə etməsi;
9. «əl-Ənam» surəsindəki üç aydın başa düşülən ayənin sələflərin fikrinə görə çox mühüm olması; orada on məsələ vardır ki, onlardan birincisi Allaha şərik qoşmağın qadağan olunmasıdır;
10. «əl-İsra» surəsindəki aydın başa düşülən ayələrdə də 18 məsələ vardır, bu ayələrin Allahın «Allahla birgə heç bir başqa şeyi məbud etmə. İşdir, etsən, hamı tərəfindən pislənər və köməksiz qalarsan» kəlamı ilə başlayıb «Allahla birgə heç bir şeyi məbud etmə. Etsən lənətlənmiş və məğlub edilmiş halda cəhənnəmə atılırsan!» kəlamı ilə bitməsidir. Allah- sübhənəhü bu məsələlərin

²⁰Qurani-Kərim (əl-Kafirun, 3);

²¹Qurani-Kərim (əl-Bəqərə, 256);

əhəmiyyətinin böyüklüyünü nəzərimizə çatdıraraq belə buyurmuşdur: «Bu, Rəbbinin sənə vəhy etdiyi hikmətlərdəndir».

11. «ən-Nisa» surəsinin «On haqq ayəsi» adlanan və Allah- təalanın «Allaha ibadət edin və Ona heç nəyi şərik qoşmayın!» kəlamı ilə başladığı ayənin mənası;
12. Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) vəfatı zamanı etdiyi vəsiyyətinə diqqətin yönəldilməsi;
13. Allahın bizim üzərimizdə olan haqqını bilməyin vacibliyi;
14. Qullar Allahın haqqını ödəyərlərsə, onların da Allahın üzərində haqlarının olduğu bilinməsi;
15. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) əshabələrinin (Allah onlardan razı olsun) çoxunun bu məsələni bilməməsi;
16. Müəyyən xeyir məqsədi ilə elmin gizli saxlanılmasına icazə verilməsi;
17. Müsəlmana şad xəbər verib onu sevindirməyin bəyənilən bir iş olması;
18. Allah rəhmətinin böyüklüyünə arxayın olmağın təhlükəsi;
19. Sual verilən adamın bilmədiyi şey haqqında «Onu Allah və Rəsulu daha yaxşı bilər» cavabını verməsi;
20. Elmi çatdırarkən bəzi insanları başqalarından ayırmağın icazəli olması;
21. Məhəmməd Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) təvazökarlıq nümayiş etdirib uzunqulağa minməsi və başqasını da tərkinə alması;
22. Minik heyvanı ilə yol gedərkən bir başqasını tərkinə almağın icazəli olması;
23. Muaz ibn Cəbəlin (Allah ondan razı olsun) fəziləti;
24. Bu məsələnin əhəmiyyətinin böyüklüyü.

1. Tövhidin fəziləti və onun günahları yuması haqqında fəsil.

Allah-təalanın kəlamlarından: «İman gətirib imanlarını zülmə qatışdırmayanlar əmin-amanlıqdadırlar. Doğru yola yönəlmiş kəslər də məhz onlardır»²²

Ubadə ibn Samitdən (Allah ondan razı olsun) gələn rəvayətə görə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: **“Kim şəhadət versə ki, tək Allahdan başqa ibadətə haqqı olan məbud yoxdur, Onun heç bir şəriki yoxdur, Məhəmməd Onun qulu və rəsuludur, İsa Allahın qulu və rəsulu, Onun Məryəmə dediyi (təlqin etdiyi) sözü və Ondən gəlmə (Onun yaratdığı) bir ruhdur, Cənnət haqdır, Cəhənnəm haqdır, - Allah o adamı əməmindən asılı olmayaraq, Cənnətə daxil edər”**²³

Yenə də Buxari və Müslimin İtbandan rəvayət etdikləri hədisdə belə deyilir: **“Allah “Lə iləhə illəllah” kəlməsini Allahın «Üzünü» razılığını qazanmaq üçün deyən adamı Cəhənnəm odundan qoruyar”**²⁴.

Əbu Səid əl-Xudri (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişdir: **«Musa dedi: «Ey Rəbbim! Mənə elə bir şey öyrət ki, Səni onunla yada salım və Sənə onunla dua edim». Allah demişdir: «Ya Musa, de ki, lə iləhə illəllah». Musa demişdir: « Ey Rəbb! Sənin bütün qulların belə deyirlər». Allah demişdir: «Ya Musa, əgər yeddi qat səma, yeddi qat yer və Məndən başqa orada olanlar tərəzinin bir gözünə, «Lə iləhə illəllah» kəlməsi tərəzinin o biri gözünə qoyulsa, «Lə iləhə illəllah» onlardan ağır gələr».**²⁵

Tirmizinin Ənəsdən rəvayət edib həsən (yaxşı, məqbul) hədis adlandırdığı hədisdə deyilir: **«Mən Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini eşitmişəm: «Allah buyurmuşdur: «Ey Adəm oğlu!**

²²Qurani-Kərim (əl-Ənam 82)

²³ (Bu hədisi Buxari və Müslim rəvayət etmişdir).

²⁴Buxari (425), Muslim (33)

²⁵ (Bu hədisi İbn Hibban və Hakim rəvayət etmişdir. Hakim həm də bu hədisi səhih hədis adlandırmışdır).

Əgər sən Mənim qarşımda Yer boyda günahlar işlədib sonra heç bir şeyi Mənə şərik qoşmadan hüzuruma gəlsən, Məndən yer dolusu qədər bağışlanma görərsən»²⁶.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın lütfünün genişliyi
2. Allah qatında tövhidin savabının çox olması
3. Bununla bərabər günahlara kəffarə olması
4. Ənam surəsinin 82 ci ayəsinin təfsiri
5. Ubadənin hədisində keçən beş məsələni düşünmək
6. Əgər sən bu hədislə İtbanın hədisini və ondan sonra gələnləri cəm etsən sənə "**lə iləhə illallah**" kəliməsinin mənası aydın olar və aldanmış insanların xətasını anlayarsan
7. İtbanın hədisindəki şərtə diqqət çəkmək
8. Peyğəmbərlərin belə "lə iləhə illallah" kəliməsinin fəzilətinin çatdırılmasına ehtiyacın duyması.
9. Bu kəlimənin bütün məxluqatdan ağır gəlməsinə diqqət çəkmək. Bununla belə bu kəliməni deyənlərinin çoxusunun tərəzisi yüngül gələcək.
10. Yerin də göy kimi yeddi qat olması.
11. Onların da öz sakinlərinin olması.
12. İnkār edənlərə rədd olaraq sifətlərin isbatı
13. Əgər sən Ənəsin hədisini bilsən, başa düşərsən ki İtbanın hədisində gələn: "**Allah "Lə iləhə illəllah" kəlməsinə Allahın «üzünü» razılığını**

26 Tirmizi (3540)

qazanmaq üçün deyən adamı Cəhənnəm odundan qoruyar” hədisinin mənası şirki tərək etməkdir, bu kəliməni təkcə dillə söyləmək deyil.

14. Muhəmmədin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) və İsanın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) hər ikisinin Allahın qulu və rəsulu olmasının bir hədisdə cəm olması.

15. İsanın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Allahın kəliməsi olmasını bilmək.

16. Ondən gələn bir ruh olduğunu bilmək.

17. Cənnətə və cəhənnəmə iman gətirməyin fəzilətini bilmək.

18. "Etdiyi əməldən əslı olmayaraq" kəliməsini bilmək.

19. Mızanın (tərəzinin) iki gözü (tərəfi) olduğunu bilmək.

20 Üz sifətinin isbatı.

2. Tövhibi yerinə yetirənlərin cənnətə haqq-hesabsız daxil olacaqları haqda fəsil.

Allah-Təalanın kəlamında deyilir: «**Həqiqətən, İbrahim Allaha müti, batildən haqqa yönələn bir imam idi. O heç vaxt müşriklərdən olmamışdır**»

27

Başqa bir kəlamında isə deyilir **“O, kəslər ki, Rəblərinə şəriək qoşmazlar”**²⁸

Huseyn ibn Abdurrahmandan belə rəvayət edirlər: “Mən Səid ibn Cubeyrin yanında olarkən o dedi - Sizin hansınız bu gecə düşən ulduzu gördü? Dedim: - Mən - Sonra əlavə etdim: - doğrusu, mən o vaxt namaz üstə

27 (Ən-Nəhl, 120).

28Qurani-Kərim (əl-Müminin, 59).

deyildim, lakin məni əqrəb sancmışdı. O soruşdu: - Bəs nə etdin? Cavab verdim: - Ovsun oxudum. Dedi: - Sən bunu nəyə əsaslanıb etdin? Dedim: - Şəibnin bizə danışdığı hədisə əsasən. Soruşdu: - O sizə hansı hədisi danışdı? Dedim: - O bizə Bureydə ibn Huseybdən (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi barədə hədis danışdı: **“Ovsunla yalnız bəd nəzər toxunana və ilan çayan sancana əlac etmək olar”**. Səid ibn Cubeyr mənə dedi: Eşitdiyinə əməl edən adam nə yaxşı adamdır. Lakin İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) bizə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini danışmışdır: **“Mənə ümmətlər ərz olundu, elə peyğəmbər gördüm ki, yanında bir dəstə adam, eləsini gördüm ki, yanında bir-iki adam vardı, eləsini də gördüm ki, onun yanında heç kəs yox idi. Bu zaman mənə böyük bir kütlə göründü, elə zənn etdim ki, onlar mənim ümmətimdir, lakin mənə, “Bu, Musa və onun qövmüdür”** deyildi. Yenə baxdım və başqa daha böyük bir insan kütləsi gördüm. Mənə, **“ Sənin ümmətin budur”** deyildi. Onların arasında yetmiş min adam vardır ki, haqq-hesabsız və əzabsız cənnətə düşəcəklər”” Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu deyib ayağa qalxaraq mənzilinə daxil oldu. Camaat bu yetmiş min nəfərin kimliyi barədə fikir yürütməyə başladılar. Bəzisi dedi ki, ola bilsin onlar Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) səhabələridir. Bəzisi də dedi ki, bəlkə də, onlar İslam bərqərar olduqdan sonra anadan olmuş və Allaha heç nəyi şərik qoşmayan adamlardır. Bundan başqa fikirlər də söylədilər. Bu zaman Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onların qarşısına çıxdı və ona bu (rəylər) barədə xəbər verdilər. O dedi: **«Onlar elə adamlardır ki, ovsun oxutmur,yaraya damğa basmaqla müalicə etdirmir, bədbinliyə inanmır, yalnız öz Rəblərinə təvəkkül edirlər»**. Ukkaşa ibn Mihsan (Allah ondan razı olsun) ayağa qalxaraq dedi: **«Ya Rəsuləllah Allaha dua et ki, məni də onlardan etsin»** Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: **«Sən onlardansan»**. Sonra başqa biri ayağa qalxaraq dedi: **«Allaha dua et məni də onlardan etsin»**. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: **«Bu işdə Ukkaşa səni qabaqladı»**. (Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunur:

1. Tövhidə insanların dərəcələrinin müxtəlif olması;
2. Tövhidin həyata keçirilməsinin nə demək olduğu.
3. İbrahimin (Ona Allahın salamı olsun) müşriklərdən olmadığı üçün Uca Allahın onu tərifləməsi;
4. Allahın şirkdən uzaq olduqları üçün böyük övliyaları tərifləməsi;
5. Ovsun tələb etməklə və yaranı damğalamaqla müalicə etdirməyi tərk etmək tövhidə əməl etməkdir.
6. Bütün bu xislətlərin (bir insanda) cəm olunması, yalnız Allaha təvəkkül etməkdən irəli gəlir.
7. Səhabələrin elminin dərinliyi. Onlar bilirdilər ki, bu kəslər buna yalnız əməl etmələri ilə nail olmuşlar.
8. Səhabələrin xeyir işlərə həris olmaları;
9. Bu ümmətin kəmiyyət və keyfiyyətə üstün olması;
10. Musanın(Ona Allahın salamı olsun) əshabələrinin fəziləti;
11. Ümmətlərin Peyğəmbərə (Ona Allahın üzərinə salamı olsun) göstərilməsi;
12. Qiyamət günü hər bir ümmətin ayrılıqda öz peyğəmbəri ilə birgə məhşərə gətirilməsi;
13. Peyğəmbərlərin dəvətini qəbul edənlərin sayının az olması;
14. Dəvətinə cavab verilməyən peyğəmbərin (məhşərə) tək gəlməsi;
15. Bunu bilməyin səmərəsi: çoxluqla qürurlanmamaq, azlıqla da ümidini itirməmək;
16. Bəd nəzərdən və ilan-çayan sancmasından müalicə olunmaq üçün ovsuna icazə verilməsi;

17. Səid ibn Cubeyrin “əşitdiyinə əməl edən adam nə yaxşı adamdır! Lakin...” sözündən sələflərin elminin dərin olmasının aşkarlanması və burada ki, birinci hədisin ikinciyə zidd olmaması;
18. Sələflərin insanı onda olmayan keyfiyyətlərlə tərifləməkdən uzaq olmaları;
19. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) “Sən onlardansan!” sözünün peyğəmbərlik əlamətlərindən biri olması;
20. Ukkaşənin fəziləti;
21. Tövriyə işlətməyin icazəli olması.
22. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı salamı olsun) əxlaqının gözəlliyi.

3. Şirkdən çəkinmək haqqında fəsil.

Allah-Təalanın kəlamı: «Allah Ona şərik qoşmağı əsla bağışlamaz»²⁹

İbrahim Xəlil (Ona Allahın salamı olsun) demişdir: **“Məni və övladlarımı bütələrə ibadət etməkdən uzaq et”**³⁰

Hədisdə isə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun): **“Mən ən çox sizin kiçik şirkə yol verməyinizdən qorxuram”. Ondan kiçik şirk nədir deyə soruşulduqda, “riyadır” dedi**³¹.

İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) nəql edilən (Allah ondan razı olsun) rəvayətə görə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **“Kim Allahdan qeyrisini Allaha orta q edib ona dua edərək ölərsə, Cəhənnəmə düşər”**.³²

²⁹Qurani-Kərim (ən-Nisə 48).

³⁰Qurani-Kərim (İbrahim, 35).

³¹ Əhməd (5/428)

³² (Bu hədisi Buxari rəvayət etmişdir).

Muslimin Cabirdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə buyurmuşdur: «**Kim Allaha heç nəyi şərik qoşmayaraq ona qovuşarsa (onun hüzuruna gedərsə) Cənnətə daxil olar, Kim ona şərik qoşaraq qovuşarsa (hüzuruna gedərsə) cəhənnəmə düşər**»³³

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Şərik qoşmaqdan çəkinmək;
2. Riyakarlığın şirkin bir növü olması;
3. Riyakarlığın kiçik şirkə aid olması;
4. Kiçik şirkin əməlisaleh adamlar üçün daha qorxulu olması;
5. Cənnət və Cəhənnəmin yaxın olması;
6. Cənnət və Cəhənnəmin yaxınlığının bir hədisdə qeyd olunması;
7. Allaha heç bir şeyi şərik qoşmayaraq Onun hüzuruna gələn adamın Cənnətə, Ona hər hansı bir şeyi şərik qoşaraq hüzuruna gələn adamın isə, ən çox ibadət edən şəxs olsa belə, Cəhənnəmə düşəcəyi;
8. Bu fəsildə böyük bir məsələ bardır, o da, Xəlilin (Ona Allahın salamı olsun) Allahdan özünü və övladlarını bütlərə ibadət etməkdən qorunmasını istəməsidir;
9. İbrahimin (Allahın ona salamı olsun) "Rəbbim o bütlər çox adamı yoldan çıxarmışdılar" deməsindən görünür ki, çoxlarının halına baxaraq özü üçün ibrət götürmüşdür;
10. Bu fəsildə "Lə iləhə illəllah"-ın təfsirinin Buxari qeyd etdiyi kimi izah edilməsi;
11. Allaha şərik qoşmayanların fəziləti.

33 Muslim (93)

4. "Lə iləhə illəllah" şəhadətinə dəvət etmək haqqında fəsil.

Allah-Təalanın kəlamında deyilir: "De ki: "bu mənim yolumdur. Mən və mənə tabe olanlar (möminlər) bəsirətlə (açıq- aşkar bir dəlillə) Allaha dəvət edirik".³⁴

İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun): Muazı Yəmənə göndərəndə ona demişdir: "Sən kitab əhlindən olan adamların yanına gedirsən, onları dəvət etdiyən ilk şey Lə iləhə illəllah şəhadəti olsun! Başqa bir rəvayətdə isə belə deyilir: Onlar Allahu təkləşdirənə qədər onları dəvət et. Əgər onlar bunu (qəbul edib) sənə itaət etsələr onlara bildir ki, Allah onlara bir gecə-gündüz ərzində beş dəfə namaz qılmağı fərz buyurmuşdur, Əgər onlar buna da itaət göstərsələr onlara bildir ki, Allah onların varlılarının (mal-dövlətlərindən) kasıblarına zəkat vermələrini də fərz buyurmuşdur Əgər onlar buna da itaət etsələr, onların mal-dövlətinin qiymətlişini götürməkdən çəkin! Məzlumun qarğışından qorx çünki onun qarğışı ilə Allah arasında pərdə yoxdur".³⁵

Həmçinin Buxari və Muslimin Səhl ibn Səddən (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdikləri hədisdə deyilir ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Xeybər döyüşü günü demişdir: "Mən sabah bayrağı elə bir kişiyyə verəcəm ki, o, Allahu və Onun Rəsulunu sevir, Allah və Rəsulu da o adamı sevirlər. Allah onun əli ilə zəfər verəcəkdir". Adamlar bütün gecəni (bayrağın kımə veriləcəyi barədə) mübahisə etməklə keçirdilər. Səhərə çıxan kimi onların hər biri, bayrağın ona veriləcəyinə ümüd edərək Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına getdilər. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: "Əli bin Əbu Talib haradadır?" Dedilər ki, onun gözləri ağrıyır. Dalınca adam göndərərək onu gətirdilər. Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onun gözlərinə tüpürüb

³⁴Qurani-Kərim(Yusif, 108).

³⁵ (Bu hədisi Buxari və Müslim rəvayət etmişdir.)

onun üçün dua etdi. Onun gözləri sanki ağrımamış kimi dərhal sağaldı. Peygəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bayrağı ona verdi və dedi: **“Onların ərəzisinə gedib çatanadək sakitcə öz yoluna davam et. Sonra isə onları İslama dəvət et və İslamda Allahın onların üzərində vacib olan haqları barədə onlara xəbər ver. Allaha and olsun, Allahın sənin səbəbinlə bir kişini doğru yola yönəltməsi, sənin üçün qırmızı dəvələrdən daha xeyirlidir”**³⁶.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allaha iman gətirməyə dəvət etmək, Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) ardınca gedənlərin əsas yoludur.
2. Diqqətin ixlasa yönəldilməsi, çünki adamlardan çoxu haqqa çağırmaqlarına (haqq danışmalarına) baxmayaraq, əslində özünə dəvət edirlər.
3. Bəsirətin, Allahın fərz buyurduğu əməllərdən olması.
4. Allah-Təaləni hər bir nalayiq söz və əməllərdən uzaq tutmaq, tövhidin gözəlliyini sübut edən dəlillərdəndir.
5. Şirkin pis cəhətlərindən biri də Allaha qarşı nalayiq hərəkət olması;
6. Bu məsələ, burada keçən məsələlərin ən mühüm olanlarındanıdır. Bu da müsəlmanı Allaha şəriq qoşmamasına baxmayaraq, yenə də müşriklərdən uzaqlaşdırmaq lazımdır ki, onlardan olmasın.
7. Tövhidin birinci növbədə vacib olması;
8. Hər bir şeydən, hətta namazdan da öncə tövhidlə başlanılmalıdır;
9. **“Onlar Allahın təkliyini qəbul edəne qədər onları dəvət et.”** sözünün mənası **“Lə iləhə illəllah”** şəhadəti ilə eyni mənanı verir.
10. Ola bilsin ki, bir insan Kitab əhlindən olsun, lakin Lə iləhə illəllah kəlməsini bilməsin, yaxud bilib, ona əməl etməsin.

36 Buxari (3009), Muslim (2406)

11. Təlimin (öyrətməyin) təcridcən olmasının nəzərimizə çatdırılması.
12. Başladıqda birinci növbədə ən mühüm olanla başlamalı, yalnız ondan sonra növbəti, ikinci dərəcəli mühüm olana keçməli, ondan sonra üçüncü, dördüncü və belə davam etməlidir.
13. Zəkatın sərf olunma qaydası;
14. Alimin şagirddən şübhəni uzaqlaşdırması;
15. Mal-dövlətin ən qiymətlişini zəkat olaraq almağın qadağan olunması;
16. Məzlumun qarğışından qorxmağın zəruriliyi;
17. Məzlumun qarğışının qəbul olunması haqda xəbərdarlıq;
18. Peyğəmbərlərin ağasının və onun hörmətli əshabələrinin başlarına gələn məşəqqət, aclıq və bəlalərin tövhidin dəlillərindən olması;
19. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) **“Mən sabah bayrağı Allahı və Onun Rəsulunu sevən bir adama verəcəyəm”** sözünün peyğəmbərlik əlamətlərindən biri olması;
20. Onun Əli ibn Əbu Talibin gözlərinə tüpürməsinin də həmin əlamətlərdən olması;
21. Əlinin (Allah ondan razı olsun) fəziləti;
22. Həmin gecə bayrağın kimə veriləcəyi barədə mübahisə edən və qələbə müjdəsini gözləyən əshabələrin fəziləti;
23. Qədərə, onun səy edənlərə hasil olmayıb, səy etməyənlərə hasil olmasına iman etmək;
24. Peyğəmbərin “sakitcə get” sözündəki ədəb-ərkan;
25. Döyüşdən əvvəl İslama çağırışın bir qayda olması;
26. Döyüşdən əvvəl İslama dəvət olunub, onu qəbul etməyənlərə qarşı vuruşmağın qanuniliyi;

27. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) **“Onlara vacib olan şeyləri xəbər ver”** sözüünə görə dinə hikmətlə dəvət etmək;
28. İslamda Allahın haqqını bilmək;
29. Bir nəfərin belə düzgün yola düşməsində xidməti olan şəxsin savabı;
30. Fətva (hökm) verərkən and içməyin icazəli olması.

5. Tövhidin və “Lə iləhə illəllah” şəhadətinin təfsiri.

Allah təalanın kəlamı: **“Onların tapındıqları tanrıların özlərindən hər hansı biri (Allah dərgahına) daha yaxın olsun deyə, Rəbbinə vəsilə (vasitə) axtarırlar”**³⁷

Allah-təalanın kəlamı: «Yadına salki, bir zaman İbrahim atasına və qövminə demişdi: «Mən sizin ibadət etdikləriniz- dən uzağam. Yalnız məni yoxdan yaradan Allahdan başqa..»³⁸

“Onlar Allahı qoyub alimlərini və rahiblərini, Məryəm oğlu Məsihi özlərinə tanrı etdilər”³⁹

“İnsanlar içərisində Allahdan qeyrilərini Allaha şərik qoşub, onları da Allahı sevdikləri kimi sevənlər vardır”⁴⁰

Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **“Lə iləhə illəllah” deyib Allahdan başqa ibadət olunan hər bir şeyi inkar edən adamın malına qəsd etmək və qanını tökmək haramdır.**

³⁷Qurani-Kərim (əl-İsra,57)

³⁸Qurani-Kərim (əz- Züxruf, 26-27)

³⁹ (Ət-Tövbə, 31).

⁴⁰Qurani-Kərim (əl-Bəqərə, 165).

Onunla haqq-hesabı Qüdrətli və Böyük Allah Özü çəkəcək⁴¹. (Bu hədisi Müslim rəvayət etmişdir).

Bu bölümün şərhı və bundan sonra gələn fəsillər tövhidin şərhıdır.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunur:

Bu fəsildə qarşıya qoyulan ən böyük məsələ tövhidin və şəhadətin təfsiridir. Bu fəsildə onlar aydın misallarla izah edilmişdir. Bu misallardan biri də “əl-İsra” surəsində olan bir ayədir ki, bu ayədə əməlisaleh adamları bütlərə inanmağa çağıran müşriklərə cavab verilir. Elə həmin ayədə onların bu dövətinin ən böyük şirk olması bəyan edilir. Misallardan biri də Bəraət (ət-Tövbə) surəsinin ayəsidir. Ayədən məlum olur ki, kitab əhli Allahı qoyub, öz kahinlərini və rahiblərini özlərinə tanrı qəbul etmişlər, həm də aydın olur ki, onlara yalnız tək olan İlahə ibadət etmək əmr olunmuşdur. Bu ayənin, heç bir şübhə doğurmayan izahında alimlərin və abidlərin özlərinə dua edilməsindən deyil, Allaha asilik olunan işlərdə onlara itaət göstərilməsindən danışıılır.

Bunu izah edən başqa bir misal Xəlilin (Allahın ona salamı olsun) kafirlərə dediyi bu sözdür: : «**Mən sizin ibadət etdiklərinizdən uzağam. Yalnız mənə yoxdan yaradan Allahdan başqa..**». Beləliklə, o, ibadət olunanlardan yalnız öz Rəbbini istisna etdi. Allah-Təalə onun bütlərdən uzaq olduğunu və yalnız Allaha yaxın olduğunu zikr edib. Bu da “Lə iləhə illəllah” şəhadətinin izahıdır. Allah-Təalə buyurmuşdur: “**Şəhadət kəlməsini İbrahimin zürriyyəti arasında əbədi qalan bir söz etdi ki, bəlkə onu oxuduqda və eşitdikdə düz yola qayıdıb Allahdan başqa heç bir tanrının olmadığını bilsinlər.**”

Bu misallardan biri də “əl-Bəqərə” surəsində Allahın kafirlər haqqında dediyi ayədir: “**Onlar heç vaxt Cəhənnəmdən çıxmayacaqlar**”. Allah bu ayədə bildirmişdir ki, onlar, Allaha tay tutduqlarını Allahı sevdikləri kimi sevirlər. Buradan məlum olur ki, onlar Allahı böyük bir məhəbbətlə sevirlər, buna baxmayaraq Allah onları İslama daxil etməmişdir. Bəs Allaha tay

41 Muslim (23)

tutduğunu Allahdan çox sevənlərin, Allahı deyil, yalnız Allaha tay tutduğunu sevənlərin aqibəti necə olacaq?

Bu misallardan biri də Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) **“Lə iləhə illəllah” deyib Allahdan başqa ibadət olunan hər bir şeyi inkar edən adamın malına qəsd etmək və qanını tökmək haramdır. Onunla haqq-hesabı Allah özü çəkəcək**” sözüdür. Bu, “Lə iləhə illəllah”ın mənasını açıqlayan ən böyük misaldır. Buradan məlum olur ki, bu şəhadəti yalnız dillə tələffüz etmək insanın qanını və malını tam toxunulmaz etmir. Habelə insan bu ifadəni tələffüz etməklə yanaşı onun mənasını bilsə, onu təsdiq etsə, yalnız şəriki olmayan Allaha ibadət etsə belə, , onun qanı və malı toxunulmaz olmur. Əgər o, Allahdan başqa ibadət olunanları inkar etməkdə tərəddüd edərsə, onun qanı və malı haram olmaz. Həqiqətən də bu böyük bir məsələdir, mübahisə edənlərə qarşı açıq-aydın bir bəyan, qəti bir sübutdur.

6. Bəlanın qarşısının alınması və ya uzaqlaşdırılması məqsədilə qolbaq taxmağın, ip bağlamağın və bunun kimi başqa işlərin şirk olması haqqında fəsil.

Allah Təalənin kəlamı: **«De ki: - Elə isə bir söyləyin görək, əgər Allah mənə bir zərər toxundurmaq istəsə, sizin Allahdan qeyri ibadət (dua) etdikləriniz onun zərərini aradan qaldıra bilərlərmimi?! Yaxud: «Əgər Allah mənə bir mərhəmət bəxş etmək istəsə, onlar Onun mərhəmətinə mane ola bilərlərmimi»⁴²**

İmran ibn Huseyndən (Allah ondan razı olsun) belə rəvayət edirlər: **“Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qolunda sarı rəngli metaldan qolbaq olan bir kişini görüb soruşdu: - Bu nədir? - Zəifliyin qarşısını almaq üçündür, - deyə həmin adam cavab verdi. Peyğəmbər (Ona**

⁴²Qurani-Kərim (əz-Zümər,38).

Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: - **Onu çıxar, çünki o, yalnız sənin zəifliyini artırır. Əgər bu qolbaq qolunda ola-ola ölsən, heç vaxt qurtuluşa çatmazsan**"⁴³. (Bu hədisi Əhməd etibarlı sayılan bir mənbəyə əsasən rəvayət etmişdir).

Əhməd başqa bir hədisdə Uqbə ibn Amirin rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə deyir: «**Allah gözmuncuğu asan adamın işini tamamlamasın, (gözdəymədən qorunmaq üçün) balıqqulağı gəzdirənə isə rahatlıq verməsin**».⁴⁴ Başqa bir rəvayətdə isə belə deyilir: «**Kim gözmuncuğu asarsa, Allaha şəriq qoşmuş olur**».⁴⁵

İbn Əbu Hatim Hüzeyfədən (Allah ondan razı olsun) rəvayət etmişdir ki, o bir dəfə qoluna qızdırmaya qarşı ip bağlamış bir kişini gördü və o ipi kəsdi. Sonra Allahın bu sözlərini oxudu: «**Onların əksəriyyəti ancaq şəriq qoşaraq Allaha inanırlar**»⁴⁶

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Bir şeydən qorunmaq üçün qola qolbaq taxmaq, ip, habelə buna bənzər şeylər bağlamağa qarşı ciddi xəbərdarlıq;
2. Bir səhabə belə üzərində belə şeylər olduğu halda ölsə, o dünyada rahatlıq tapmaz. Burada səhabələrin "kiçik şirk, ən böyük günahlardan da böyükdür" sözünə sübut vardır.
3. Belə hərəkətlərin bilməməzlik üzündən baş versə belə üzürlü hesab olunmaması;
4. Gözmuncuğu bu dünyada heç bir fayda vermir, əksinə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) buyurduğu kimi, zəifliyi daha da artırır.
5. Bu cür iş tutanlara qarşı sərt bir xəbərdarlıqla, onların bu əməllərinin inkar edilməsi;

43 Əhməd (4/445), İbn macə (3531), Albani zəif tərgib (2015)

44 Əhməd (4/154), Albani zəif olduğunu deyib

45 Əhməd (4/156), albani zəif olduğunu deyib

46 Qurani-Kərim (Yüsuf, 106).

6. Belə şeylər gəzdirən adamın həmin onlara ümid bağlaması, təvəkkül etməsinin açıq-aşkar bəyanı;
7. Gözmuncuğu asan insanın Allaha şərikin qoşmuş olduğunun açıq-aydın bəyanı;
8. Qızdırmaya qarşı ip bağlamağın şirk olması;
9. Hüzeyfənin bu ayəni oxuması, səhabələrin böyük şirk haqqında olan ayələrdən kiçik şirk üçün də dəlil gətirmələrini göstərir. Necə ki, İbn Abbas da (Allah ondan və atasından razı olsun) "əl-Bəqərə" surəsində olan ayəni də bu cür zikr etmişdir.
10. Gözmuncuğu gəzdirməyin şirk olması;
11. Gözmuncuğu asan üçün, **«Allah-təala onun işini tamamlasın!» (gözdəymədən qorunmaq üçün) balıqqulağı gəzdirənə «Allah-təala rahatlıq verməsin!»** deyər Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bəd dua etməsi.

7. Ovsun və təmiməyə (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şeyə) dair fəsil.

Səhih Buxaridə Əbu Bəşir Ənsarinin (Allah ondan razı olsun) rəvayətinə görə, o, bəzi səfərlərdə Peyğəmbərlə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bir yerdə olmuşdur. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) adamlara bir elçi göndərərək xəbərdarlıq etdi ki, "bəd nəzərdən qorunmaq məqsədi ilə dəvənin boynuna bağlanmış hər bir ip qırılıb atılmalı, buna bənzər heç bir şey qalmamalıdır"⁴⁷.

İbn Məsud (Allah ondan razı olsun) rəvayət edir ki, mən Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini eşitdim: **«Ruqyə (ovsun),**

47 Buxari (3005), Muslim (2115)

təmimə (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şey) **və tivalə** (sevdirmək üçün edilən tilsim) **şirkdir**» (Bunu Əhməd və Əbu Davud rəvayət etmişdir)⁴⁸.

“Təmimə” bəd nəzərdən qorunmaq üçün uşaqların boyunlarından asılan şeydir. Əgər həmin şey Qurandan götürülmüşsə, bə’zi sələfilər ona icazə vermiş, bəziləri isə icazə verməmiş, onu qadağan etmişlər. **İbn Məsud (Allah ondan razı olsun) belə şeylərin tamamilə qadağan olunduğunu deyən kəslərdəndir.**

“Ruqyə” ovsunun növlərindən biridir. Onun şirkdən xali olan (icazəli sayılan) növünə dəlil vardır. Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bəd nəzərdən qorunmaq və ilan-çayan sancmasından əlac tapmaq üçün ondan istifadə etməyə icazə vermişdir.

“Tivalə”: isə elə şeydir ki, onu guya arvadın ərinə, ərində arvadına məhəbbətini artırmaq üçün edirlər.

Abdullah ibn Ukeym (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini söyləmişdir: «**Kim bir şey asarsa ona həvalə olunar**». (Bu hədisi Əhməd və Tirmizi rəvayət etmişdir)⁴⁹.

İmam Əhməd, Ruveyfidən (Allah ondan razı olsun) rəvayət edib onun belə dediyini bildirmişdir: «Rəsulullah (Ona Allahın salavat və salamı olsun) mənə dedi: “Ey Ruveyfi, ola bilsin ki, sən məndən çox yaşayasan. Məndən sonra insanlara xəbər ver ki, kim saqqalına düyün vursa, kaman ipindən boyunbağı taxsa, yaxud (ayaqyolundan sonra) heyvan peyini və ya sümüyü ilə təmizlənsə Muhəmməd o adamdan uzaqdır”⁵⁰.

(Səid ibn Cübeyrin belə dediyi rəvayət olunur: “Bir nəfərdən **təmiməni** (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şeyi) **qırıb atan insan, bir qulu azad etmiş kəs kimidir.**”

48 Əhməd (1/381), Əbu Davud (3883)

49 Tirmizi (2072)

50 Əhməd (4/109), Əbu Davud (36), Nəsai (5067)

Vəkinin İbrahim ibn Yeziddən rəvayət etdiyi əsərdə isə İbrahim deyir: “Onlar (İbn Məsud və onun tələbələri), Qurandan olub-olmamasından asılı olmayaraq, hər bir təmminə (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şeyi) bəyənmirdilər”.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ovsun və təmmənin nə olduğunun izahı;
2. Eləcə də tivalənin nə olduğunun izahı;
3. Bunların istisna edilmədən hər üçünün şirk olması;
4. Bəd nəzərdən və ilan-çayan sancmasından qorunmaqdan ötrü haqq kəlamla (Quran və dualarla) ovsun etməyin şirk olmaması;
5. Əgər təmmə (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şey) Qurandan olsa belə, bunun da qadağan olub-olmamağı haqda alimlərin müxtəlif fikirlərdə olmaları;
6. Bəd nəzərdən qorunmaq üçün heyvanların boynuna ip bağlamağın da şirk olması;
7. (Gözdəymədən qorunmaq üçün) ip bağlayanların şiddətli şəkildə hədələnməsi.
8. İnsanın boynundan təmməni (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şeyi) qıran kəsin savabının böyüklüyü;
9. İbrahim ibn Yezidin “onlar, Qurandan olub-olmamasından asılı olmayaraq, hər bir təmməni (gözdəymədən qorunmaq üçün asılan bir şeyi) bəyənmirdilər” sözü, yuxarıdakı digər sözlərə zidd deyildir, çünki o, belə deyərkən hamını yox, Abdullah ibn Məsud (Allah ondan razı olsun) və onun tələbələrini nəzərdə tuturdu.

8. Ağacdan, daşdan və bu kimi şeylərdən xeyir-dua istəyənlər haqqında fəsil.

Allah Təalənin kəlamı: «**Bir deyın görək** (sizin ibadət etdiyiniz) **Lat və Uzza nəyə qadirdir. Digər üçüncü (büt) olan Mənat da həmçinin?!»**⁵¹

Əbu Vaqid Leysinın belə dediyini rəvayət edirlər: "Peyğəmbərlə (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) bərabər Huneyn adlanan yerə çıxdıq. Həmin vaxt biz İslamda yeni idik. O vaxtlar müşriklərin sidr ağacı var idi, onun yanında etikaf edirdilər və silahlarını həmin ağacdan asırdılar ki, guya ağac bu silahlara güc verəcək. Həmin ağaca asılqan ağacı deyirdilər. Biz də bir sidr ağacının yanından keçdikdə dedik: Ey Allahın Rəsulu, onların asılqan ağacı olduğu kimi bizə də bir asılqan ağacı təyin et. Peyğəmbər (Allahın salamı və salavatı onun üzərinə olsun) dedi: **Allahu Əkbər! Bu sizdən əvvəlkilərin yoludur. Nəfsim əlində Olana and olsun ki, bənu israilin Musaya dediyini siz mənə dediniz: ((Onların ilahları olduğu kimi bizə də bir ilah düzəlt. O (Musa) dedi: siz cahil bir qövmsünüz)) Siz özünüzdən əvvəlkilərin yoluna uyacaqsınız**"⁵² Tirmizi rəvayət edib və səhih olduğunu bildirib.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. ən-Nəcm surəsindən olan ayələrin təfsiri;
2. Onların xahiş etdikləri işin yalnız zahirindən xəbərdar olmaları;
3. Onlar dediklərini etmədilər;
4. Onlar Allahın bu işi sevdiyini zənn edib, onunla Allaha yaxın olmaq istədilər;
5. Əgər onlardan bu məsələdə cahillik baş veribsə, başqalarından cahilliyyənin baş verməsi daha çox ola bilər;

51 Nəcm surəsi 19-20

52 Tirmizi (2180)

6. Onlara başqalarına müyəssər olmayan yaxşılıqların və bağışlanmanın vəd olunması;
7. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onları üzürlü hesab etmək əvəzinə, onlara: "**Allahu Əkbər! Bu sizdən əvvəlkilərin yoludur**" deməsilə onlara bundan sonrakı üç bənddəki üç ciddi xəbərdarlığı etməsi;
8. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onların xahişinin Musaya "Bizə bir büt düzəlt" deyən Bəni İsrailin xahişinə oxşamasını onlara xəbər verməsindən ibarət böyük məsələ;
9. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu inkarının öz dəqiqliyi və onlar üçün sirr olması ilə yanaşı, "Lə iləhə illəllah" mənası verməsi;
10. O Allahın salavatı və salamı olsun) verdiyi fətvanı gücləndirmək üçün and içdi. Andı da yalnız məsləhət olduğu üçün içərdi;
11. Şirkin böyük və kiçik olaraq iki növ olması, Çünki, onlar (dedikləri bu sözə görə) dindən çıxmədılar;
12. Onların "O zaman biz İslamı yenicə qəbul etdiyimizdən bəzi məsələləri bilmirdik" deməsinin başqalarının bundan xəbərdar olduqlarını bildirməsi;
13. Bəziləri bunu məkrüh görüb bəyənməsələr də burda "Allahu Əkbər" ifadəsinin bir şeyə təəccüb mənasında işlətməyin caiz olması vardır;
14. Harama aparan yolların da haram olması- qaydası;
15. Cahillərə və ya kafirlərə oxşamağın qadağan edilməsi;
16. Təlim zamanı öyrədənin öyrətdiyi adamlara qəzəblənməsinin icazəli olması;
17. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dediyi "**Bu sizdən əvvəlkilərin yoludur...**" sözünün ümumi qayda olması;
18. Hər şey Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) əvvəlcədən xəbər verdiyi kimi baş verdiyinə görə, bu peyğəmbərliyin nişanələrindən biri sayılır;
19. Allahın Quranda yəhudiləri və xristianları məzəmmət etdiyi sözlərin hamısının bizə də aid olması;

20. Onlar da bildirdilər ki, ibadətlər bir şeyə əsaslanmalıdır, bu barədə edilən xəbərdarlıq isə qəbrlərə ibadət etmək məsələlərinə aiddir; Müşriklərin “Tanrı kimdir?” sualına cavablarının nə olacağı aydındır. “Peyğəmbərin kimdir?” sualına isə “Qeybdən xəbərdar olan adam” cavabını verirlər. “Dinin hansıdır?” sualına onların cavabı “Bizim üçün bir büt düzəlt” ayəsindən məlum olur;

21. Kitab əhlinin adətlərinin müşriklərin adətləri kimi məzəmmət olunması;

22. “O zaman biz İslamı yeni qəbul etdiyimizdən...” sözündən göründüyü kimi, qəlbinin adət etdiyi batil şeydən uzaqlaşmış adamın qəlbində həmin adətin qalığının olmadığına arxayın olmaq olmaz.

9. Allahdan qeyrisinin yolunda qurban kəsmək haqqında fəsil.

Allah Təalə buyurmuşdur: **“De ki: “Mənim namazım da, qurbanım da həyatım və ölümüm də aləmlərin Rəbbi Allah üçündür! Onun heç bir şəriki yoxdur”⁵³**

Allah Təalənin daha bir kəlamı: **“Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs”⁵⁴**

Əlidən (Allah ondan razı olsun) rəvayətə görə o demişdir: **“Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) mənə dörd məsələni xəbər verdi: “Allahdan başqasına qurban kəsənə Allah lənət eləsin! Öz valideynlərini lənətləyənə Allah lənət eləsin! Yenilik edib , dini dəyişdirən adama sığınacaq verənə Allah lənət eləsin! Torpaq üstündəki nişanları dəyişən adama Allah lənət eləsin!”⁵⁵. (Bu hədisi Müslim rəvayət etmişdir).**

53 Qurani-Kərim(əl-Ənam, 162-163).

54 Qurani-Kərim(əl-Kövsər, 2).

55 Muslim (1978)

Tariq ibn Şihəbdən gələn rəvayətə görə isə, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) buyurmuşdur: **“Bir kişi bir milçəyə görə Cənnətə, başqa bir kişi bir milçəyə görə Cəhənnəmə daxil olmuşdur.”** Soruşdular: - **Ya Rəsulullah, bu necə ola bilər?** Cavabında dedi: **“İki nəfər adam bütə ibadət edən bir tayfanın yanından keçirdi. Onlar heç kimə həmin bütə qurban kəsməmiş oradan keçməyə icazə vermirdilər. Həmin iki şəxsdən birinə dedilər: “Qurban ver!” Cavabında: “Mənim qurban verməyə heç nəyim yoxdur” - dedi. Ona dedilər: “Bir milçək də olsa, qurban ver!” Həmin şəxs də milçəyi bütə qurban etdi, onu buraxdılar, buna görə də öləndə Cəhənnəmə vasil oldu. İkincisinə dedilər: “Qurban ver!” Cavab verdi: “Mən Qüdrət və Cəlal sahibi Allahdan başqa heç kimə qurban vermərəm”. Onlar onun boynunu vurdular. O isə öləndən sonra Cənnətə düşdü”**. (Bu hədisi Əhməd rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. “De ki: **“Mənim namazım da, qurbanım da...”** ayəsinin təfsiri;
2. **“Rəbbin üçün namaz qıl və qurban kəs”** ayəsinin təfsiri;
3. Hədisdə Allahdan başqasına qurban kəsəni lənətləməklə başlanmışdır;
4. Öz valideynlərini lənətləyənin lənətlənməsi. Yəni sən birinin valideynlərini lənətləyirsən, o da sənənin valideynlərini lənətləyir;
5. Yenilik edib dini dəyişdirən adama sığınacaq verənin lənətlənməsi. O, Allahın haqqı olan şeydə yenilik etdikdən sonra, özünü bundan qoruyana sığınan adamdır;
6. Torpaq üstündəki nişanları dəyişdirən adamın lənətlənməsi. Çünki bu elə şeydir ki, sənənlə qonşunun torpağını bir- birindən ayırır. Sən isə bunu irəli və geri çəkməklə dəyişdirirsən;
7. Müəyyən adama oxunan lənətlə Allaha asi olanlara oxunan ümumi lənətin fərqi;

8. Milçək haqqında hədisin mənaca böyük hədis olması;
9. Məqsədli surətdə deyil, büt-pərəstlərin şərindən qurtarmaq üçün milçəyi qurban edən adamın Cəhənnəmə düşməsi;
10. Möminlərin qəlbinə şirkin yerini və təhlükəsini bilmək . İkinci şəxs öz ölümünə razı oldu, ancaq onların yalnız zahiri bir şey tələb etməsinə baxmayaraq, bu tələblə razılaşmadı;
11. Cəhənnəmə daxil olanın müsəlman olması. Çünki o, kafir olsaydı, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) deməzdi ki: **“Bir milçəyə görə Cəhənnəmə düşdü”**;
12. Bu hədisin belə bir səhih hədisi təsdiq etməsi: **“Cənnət sizin hər birinizə onun başmağının bağından daha yaxındır, Cəhənnəm də onun kimi”**;
13. Qəlbən əməl etmək hətta büt-pərəstlərə görə də ən böyük məqsəd sayılırdı.

10. Allahdan qeyrisi üçün qurban kəsilən yerdə Allah üçün qurban kəsməyin qadağan olunması haqqında fəsil

Allah Təalənin kəlamı: **«Orada heç vaxt namaz qılma...»**⁵⁶

Sabit ibn Dəhhakdan (Allah ondan razı olsun) gələn rəvayətdə o demişdir: **«Bir kişi nəzir etmişdi ki, Buvanə adlanan yerdə bir dəvə qurban kəssin. O, Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu soruşduqda, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: - Orada Cahiliyyə dövründə ibadət edilən büt olubmu? Dedilər: - Yox! Soruşdu: - Onlar orada hansısa bayram keçiriblərimi? Dedilər: - Yox! Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: - Get, nəzirini**

⁵⁶Qurani-Kərim(ət-Tövbə, 108);

yerinə yetir. Nəzir o zaman yerinə yetirilməz ki, Allaha asiliklə əlaqəsi olsun, yaxud Adəm oğlu imkanı olmadığı halda nəzir desin»⁵⁷. (Bu hədisi Əbu Davud rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «**Orada heç vaxt namaz qılma...**» ayəsinin təfsiri;
2. Asiliyin, eləcə də itaətin o əməl olan yerə də təsir etməsi;
3. Çətinliyin aradan qalxması üçün anlaşılmaz məsələnin aydın məsələ ilə izah olunması;
4. Lazım olarsa, müftinin sual verəndən məsələni təfsilatı ilə soruşması;
5. Əgər bir yerdə maneələr yoxdursa orda nəzirin verilməsi üçün seçməyin icazəli olması;
6. Cahiliyyə dövrünün bütələrindən birinin olduğu yerdə o bütün məhvindən sonra belə nəzir verməyin müsəlmanlara qadağan olunması;
7. Bütperəstlərin bayram keçirdikləri yerlərdə o bayramın ləğvindən sonra da nəzir verməyin müsəlmanlara qadağan olunması;
8. Belə yerlərdə nəzir vermək Allaha asilik olduğu üçün bu cür nəzirə icazə verilməməsi;
9. Qəsdən də olmasa, müşriklərin bayramına bənzər bayramların keçirilməsinə qarşı xəbərdarlıq edilməsi;
10. Allaha asiliklə nəzirin olmaması;
11. Adəm oğlunun malik olmadığı şeyi nəzir deməsinin qadağan olunması.

57 Əbu Davud (3313)

11. Allahdan qeyrisinə nəzir deməyin şirk olması barədə fəsil

Allah Təalənin kəlamlarından: **“Onlar elə kimsələrdirlər ki, etdikləri nəziri yerinə yetirər...”**⁵⁸. **«Xərclədiyiniz və nəzir etdiyiniz hər hansı şeyi şübhəsiz ki, Allah bilir...»**⁵⁹

Aişədən (Allah ondan razı olsun) rəvayətə görə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: **«Kim Allaha itaət etmək üçün nəzir edərsə, Ona itaət etsin(nəzirini yerinə yetirsin) və kim Allaha asi olmaq üçün nəzir edərsə, Ona asi olmasın(nəziri yerinə yetirməsin).»**⁶⁰

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Nəzir etdikdə onun verilməsinin vacibliyi;
2. Onun Allaha ibadət olması sübut edildiyinə görə, Allahdan başqası üçün edilməsinin şirk olması;
3. Asilik üçün edilən nəzirin yerinə yetirilməməsi.

12. Allahdan qeyrisinə sığınmağın şirk olması barədə fəsil.

Allah Təalə buyurur: «Həqiqətən insanlardan bəziləri bəzi cinlərə pənah aparır (istiazə edir) bununlada o cinlər həmin insanların zəifliyini artırırdılar»⁶¹

Xovlə bintu Həkimin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Mən, Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə

58Qurani-Kərim(əl-İnsan, 7).

59Qurani-Kərim(əl- Bəqərə, 270).

60 Buxari (6696)

61Qurani-Kərim(əl-Cinn,6).

dediyini eşitdim: «Kimsə bir yerdə qərar **tutan** zaman «Allahın xəlq etdiklərinin şərindən Onun tam olan Kəlimələrinə pənah aparıram» deyərsə, həmin yeri tərk edənədək **ona** heçnə zərər vura bilməz»⁶². **(Bu hədisi Muslim rəvayət etmişdir).**

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «əl-Cinn» surəsindəki ayənin təfsiri;
2. Cinlərə sığınmağın şirk olması;
3. Buna hədislə dəlil gətirilməsi. Alimlər bundan belə nəticə çıxarırlar ki, Allahın kəlamı xəlq olunmuşlardan deyil, çünki xəlq olunmuş şeyə sığınmaq şirkdir;
4. Bu duanın müxtəsər olmasına baxmayaraq, böyük fəzilətə malik olması;
5. Hər hansı bir şeylə şərdən uzaqlaşmaq və fayda qazanmaq kimi dünyəvi mənfəət əldə etmək onun şirk olmadığına dəlalət etmir.

13. Allahdan başqasını köməyə çağırmağın və ondan başqasına dua etməyin şirk olması barədə fəsil.

Allah Təalə buyurur: «Allahdan başqa, sənə nə bir xeyir, də zərər verə bilənə ibadət (dua) etmə! Əgər belə etsən, şübhəsiz ki, özünə zülm edənlərdən olarsan. Əgər Allah sənə bir zərər toxundursa, onu Özündən başqa (səndən) heç kəs sovuşdura bilməz. Əgər Allah sənə bir xeyir diləsə, heç kəs Onun nemətini (lütfünü) geri qaytara bilməz. Allah onu bəndələrindən istədiyinə nəsisib edər. O, bağışlayandır, rəhm edəndir.»⁶³

62 Muslim (2708)

63 Qurani-Kərim (Yunus, 106-107).

Başqa bir ayədə Allah Təalə buyurur: « Sizin Allahdan başqa ibadət etdikləriniz sizə ruzi verməyə qadir deyillər. Ruzini yalnız Allahdan diləyin. Ona ibadət edin və Ona şükür edin. Siz (qiyamət günü) Onun hüzuruna qaytarılacaqsınız». ⁶⁴

Başqa bir ayədə Allah Təalə buyurur: «Allahı qoyub qiyamətədək özünə cavab verə bilməyən bütlərə ibadət edən kimsədən daha çox azmış kim ola bilər?! Halbuki bunlar onların (bütperəstlərin) ibadətindən xəbərsizdirlər! İnsanlar məhşərə toplanacaqları zaman bunlar (bu bütlər) onlara (müşriklərə) düşmən olacaq və onların ibadətini inkar edəcəklər »⁶⁵

Digər ayədə isə: «Bəs əli hər yerdən üzülüb darda qalan kimsə Allaha dua etdiyi zaman onun duasını qəbul edən, sizlərdən şəri sovuşduran, sizi yer üzünün varisləri edən kimdir?! Məgər Allahla yanaşı başqa bir tanrımı var?»⁶⁶

Təbərani hədisi isnadı ilə rəvayət edərək demişdir: «Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dövründə bir nəfər münafiq, möminlərə əziyyət verirdi. Onlardan bəziləri dedilər: «Durun Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu münafiqə qarşı kömək istəyək». Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onlara dedi: «Kömək məndən deyil, yalnız Allah Təalədən istənilir»⁶⁷

Bu fəsilə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «Dua» sözünün «pənah aparmaq» sözünə bağlayıcı ilə bağlanması, ümuminin xüsusiyyətlərinə bağlanması qaydasına əsaslanır;
2. «Allahdan başqa, sənə nə bir xeyir, nə də zərər verə bilənə ibadət etmə!» ayəsinin təfsiri;
3. Bunun ən böyük şirk olması;

⁶⁴Qurani-Kərim(əl-Ənkəbut, 17).

⁶⁵Qurani-Kərim(əl- Əhqaf, 5).

⁶⁶Qurani-Kərim(ən-Nəml, 62).

⁶⁷ Məcməuz Zavaid (10/159)

4. Ən əməlisaleh adam da insanları razı salmaq üçün Allahdan başqasına dua edərsə, o da çevirilib zalımlardan olar;
5. Bu ayədən sonrakı ayənin təfsiri;
6. Bunun küfr olmaqla yanaşı, bu dünyada da xeyir verməməsi;
7. Üçüncü ayənin təfsiri;
8. Ruzinin, eləcə də Cənnətin yalnız Allahdan istənilməsi;
9. Dördüncü ayənin təfsiri;
10. Allahdan başqasına dua edən adamın ən azğın adam olması;
11. Allahdan başqa dua olunanların dua edənin duasından qafil və xəbərsiz olmaları;
12. Həmin duanın dua edilənin duaçıya qarşı nifrətinə və ədavətinə səbəb olması;
13. Həmin duanın dua edilənə ibadət adlandırılması;
14. Bu ibadət nəticəsində dua edilənin kafir olması;
15. Onun ən çox yol azmışlardan olmasının səbəbi buna görədir;
16. Beşinci ayənin təfsiri;
17. Bütperəstlərin də çətinliyə düşüb imdad diləyən adamın səsinə Allahdan başqa heç kəsin səs vermədiyini etiraf etməsindən ibarət qəribə bir iş. Ona görə də bütperəstlər də çətin məqamlarda Allaha dua edir, Onun dininə sadıq olduqlarını iddia edirlər;
18. Allahın seçilmiş peyğəmbəri Məhəmmədin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) tövhidin toxunulmazlığını himayə etməsi və Allaha qarşı nəzakətli və ədəbli davranması.

14. əl-Əraf surəsinin 191-192-ci və Fatir surəsinin 13-cü ayələrinə dair fəsil.

Allah Təalə buyurur: «Məgər heç bir şeyi yaratmağa qadir olmayıb özləri yaradılan bütlərimi Allaha şərik qoşarlar? Halbuki bu bütlər nə onlara, nə də özlərinə kömək edə bilər!»⁶⁸

Allah başqa bir ayədə buyurur: «Sizin Ondan qeyri ibadət etdikləriniz bir çərdək qabığına belə sahib deyillər. Əgər siz onları çağırırsınız, onlar sizin çağırışınızı eşitməzlər; eşitsələr də cavab verə bilməzlər. Özləri də qiyamət günü sizin şərik qoşduğunuzu danacaqlar. Heç kəs sənə hər şeydən xəbərdar olan (Allah) kimi xəbər verə bilməz!».⁶⁹

Səhih hədisdə Ənəsdən rəvayət olunur: «Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Uhud döyüşündə başından yaralanmış, qabaq dişini sınımışdı. O dedi: «Peyğəmbərini başından yaralayan qövm necə xöşbəxt ola bilər?» bu zaman belə bir ayə nazil oldu: «(Ya Peyğəmbər!) Bu işdə sənə dəxli olan bir şey yoxdur»⁷⁰

Buxaridə İbn Ömərdən (Allah ondan və atasından razı olsun) belə rəvayət olunur ki, o, Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) fəcr namazının axırıncı rükətində rükudan başını qaldıran zaman belə dediyini eşitmişdir: «SəmiAllahu limən həmidəh, Rəbbənə və ləkəl həmd» dedi. Sonra «Allahım filankəsə və filankəsə lənət et!» dediyi zaman Allah bu ayəni nazil etdi: «(Ya Peyğəmbər!) Bu işdə sənə dəxli olan bir şey yoxdur».

Başqa bir rəvayətə görə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Səfvan ibn Üməyyə, Süheyl ibn Amr və Haris ibn Hişama bəd dua edir

⁶⁸Qurani-Kərim(əl-Əraf, 191-192).

⁶⁹Qurani-Kərim(Fatir, 13)

⁷⁰Qurani-Kərim(Ali-İmran, 128)..

və «(Ya Peyğəmbər!) Bu işdə sənə dəxli olan bir şey yoxdur» ayəsi nazil olur⁷¹.

Başqa bir hədisdə Əbu Hureyrədən (Allah ondan razı olsun) rəvayətə görə o, demişdir: «Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «Ən yaxın qohumlarını xəbərdar et!»⁷² ayəsi nazil olduqda ayağa qalxaraq dedi: «Ey Qureyş camaatı, saleh əməl işləyərək özünüzü xilas edin, mən Allah yanında sizin dadınıza çata bilməyəcəyəm. Ey Abbas ibn Abdulmuttəlib, mən sənin dadına çata bilməyəcəyəm. Ey Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bibisi Səfiyyə, mən sənin dadına çata bilməyəcəyəm. Ey Məhəmmədin qızı Fatimə, məndən mal-dövlətdən nə istəyirsənsə istə, ancaq Allah yanında sənin dadına çata bilməyəcəyəm»⁷³.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Əraf surəsindəki iki ayənin təfsiri;
2. Uhud döyüşündə baş vermiş hadisə;
3. Peyğəmbərlərin ağası Məhəmmədin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) namaz zamanı qunut tutması və onun arxasında da övliyələrin ağası olan səhabələrin «əmin» demələri;
4. Əleyhinə dua olunanların kafirlərdən olmaları;
5. Onlar əksər kafirlərin etmədiyi işləri etmişdilər. Bu əməllərdən Peyğəmbərin başını yarmaqlarını, onu öldürmək istəmələrini, qətlə yetirilmiş insanların onların əmi uşaqları olmağına baxmayaraq, onların meyitlərini təhqir etmələrini göstərmək olar;
6. Allahın bu məsələ ilə əlaqədar ona «**Bu işdə sənə dəxli olan bir şey yoxdur!**» ayəsini nazil etməsi;

71 Buxari (4070)

72 Qurani-Kərim (əş-Şuəra, 214)

73 Buxari (2753), Muslim (206)

7. «Allah ya onların tövbələrini qəbul, ya da onlara əzab verər» kəlamı: Allah onların tövbələrini qəbul etdi, onlar da iman gəldilər.
 8. Müsibət baş verdikdə namazda qunut tutmağın icazəli olması;
 9. Namazda bəd dua olunanların adlarının və atalarının adlarının çəkilməsi;
 10. Dua zamanı müəyyən adamların lənətlənməsi;
 11. Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Ən yaxın qohumlarını xəbərdir et!**» ayəsinin nazil olması hekayəti;
 12. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun)etdiyi bu hərəkətə görə dəli hesab edildiyinə baxmayaraq, bunu ciddiyyətlə etməsi. Elə indi də bir müsəlman bunu etsə, onu dəli hesab edərlər;
 13. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öz yaxın və uzaq qohumlarına «**Mən Allah yanında sizin dadınıza çata bilməyəcəyəm**» deməsi. Onun peyğəmbərlərin ağası olduğu halda Allahın yanında bütün aləmlərin qadınlarının xanımının da dadına yetə bilməyəcəyini bəyan etməsini eşidəndə adam onun yalnız haqq söz danışdığına inanır və sonra da bu gün böyük adamların qəlblərində baş verənləri gördükdə tövhid və dinin qəribliyi onun üçün aydın olur.
-

15. Səba surəsinin 23-cü ayəsinə dair fəsil.

Allah buyurur: «**Nəhayət, ürəklərindən o müdhiş qorxu çıxınca onlar: «Rəbbiniz nə buyurdu?» - deyə soruşar, o birilər də: «haqqı buyurdu! O hər şeydən Ucadır və Böyükdür!» - deyə cavab verərlər»**⁷⁴

Buxarinin hədis kitabında Əbu Hureyrədən (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət

⁷⁴Qurani-Kərim(Səba, 23).

olunur: «Əgər Allah göylərdə bir iş üçün əmr verirsə, mələklər Onun dediklərinə tabe olmaq əlaməti olaraq qanad çalırlar. Bu səs qayaya çırpılmış zəncir gürultusuna bənzəyir. "Onların ürəyindən qorxu getdikdən sonra isə soruşurlar: «Rəbbiniz nə buyurdu?» Cavab verirlər: «Haqqı buyurdu. O hər şeydən Ucadır və Böyükdür». Gizlənmiş şeytanlar bu sözləri eşitmək üçün bir-birinin üzərinə çıxırlar. (Sufyan ibn Uyeynə bu mənzərəni əli ilə vəsf etdi. Onun hərfi izahını vermək üçün barmaqlarının arasını açdı və barmaqlarını bir-birənə keçirdi). Üstə olan eşitdiyini altındakına çatdırır, o da öz növbəsində altındakına yetirir ki, həmin sözləri sehrbaza, yaxud kahinə çatdırıb bilsinlər. Bəzən elə olur ki, şeytan o sözü sehrbaza yetirməmiş şütüyən ulduz ona çataraq onu məhv edir. Bəzən elə olur ki, ulduz şeytana çatmamış şeytan sözü sehrbaza yetirir və sehrbaz da ona yüz yalan əlavə edib danışır. Ona görə də deyirlər: - O bizə filan gün filan sözü filan cür demədimi? Beləliklə, insanlar səmädan eşidilmə bu bir sözə görə sehrbazlara və kahinlərə inanırlar»⁷⁵.

Nəvvas ibn Səmanın (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Bir dəfə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: «Allah bir işi bildirmək istəyəndə vəhy ilə danışır və Onun danışığından səmaları titrətmə tutur, yaxud Qüdrət və Cəlal sahibi Allahın qorxusundan şiddətli göy gürultusu baş verir. Səmaların əhli bunu eşidəndə onlar bayırlar və sonra Allahın hüzurunda səcdəyə qapanırlar. Bundan sonra birinci Cəbrayıl başını qaldırır və Allah istədiyini ona vəhy edir və o, bir-bir mələklərə baş çəkir. O, səmanın hər qatından keçəndə oranın mələkləri soruşurlar: «Ya Cəbrayıl, Rəbbimiz nə buyurdu?» Cəbrayıl onlara cavab verir: «Haqqı buyurdu. O hər şeydən Ucadır və Böyükdür». Mələklər də Cəbrayılın dediklərini olduğu kimi təkrar edirlər. Cəbrayıl bu şəkildə Qüdrət və Cəlal sahibi Allahın əmr etdiyi kimi vəhy ilə ona deyilənləri lazımı yerə çatdırır»⁷⁶.

75 Buxari (4800)

76 Səhih hədislər silsiləsi (1293)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Səba surəsində olan ayənin təfsiri;
2. Bu ayədə şirki, xüsusilə əməlisaleh adamlarla bağlı şirki puça çıxaran dəlillərin olması. Bu ayə haqqında deyirlər ki, o, şirk ağacının şah damannı qəlbədən kəsən ayədir;
3. «**Haqqı buyurdu! O hər şeydən Ucadır və Böyükdür!**» kəlamının təfsiri;
4. Onların bu barədə sorgusunun səbəbi;
5. Cəbrayılın onların sualına «Allah filan-filan işləri buyurdu» cavabını verməsi;
6. Birinci başını qaldıran mələyin Cəbrayıl olduğunun qeyd olunması;
7. Cəbrayılın səmələrin bütün əhlinə hamı ondan soruşduğu üçün cavab verməsi;
8. (Allah vəhy ilə əmr verərkən) səmanın bütün qatlarının əhlinin qorxudan qəşş etməsi;
9. Səmələrin Allah kəlamından titrəməsi;
10. Allahın əmr etdiyi yerlərə bütün vəhyləri məhz Cəbrayılın çatdırması;
11. Şeytanların gizlicə bu kəlamla qulaq asaraq oğurlaması;
12. Onların Allah kəlamını eşitmək üçün bir-birinin belinə minməsi;
13. Ulduzun (şeytanı məhv etmək üçün) göndərilməsi;
14. Ulduzun şeytana bəzən şeytan Allah kəlamını ötürməzdən əvvəl çatması, bəzən isə şeytanın ulduz çatmamış Allah kəlamını özünün insanlardan olan şərikinə çatdırması;
15. Kahinin bəzi hallarda doğru deməsi;
16. Şeytanın çatdırdığı Allah kəlamına kahinin yüz cür yalan əlavə edib danışması;
17. Onun yalanlarına yalnız səmadan eşidilmiş həmin sözlərə görə inanılması;
18. İnsanların batili qəbul etməsi, onların yüz yalanla hesablaşmayıb bir doğruya bağlanması;
19. Onların həmin sözü bir-birilərindən eşidib əzbərləməsi və ondan dəlil kimi istifadə etməsi;
20. Allahın sifətlərini inkar edən «Əşəri» məzhəbinə xilaf olaraq Allahın sifətlərinin isbatı;

21. Bu titrəmə və qəşşin Qüdrət və Cəlal sahibi Allahın qorxusundan olmasının bəyanı;
22. Səma əhlinin Allah qarşısında səcdəyə qapanması.

16. Şəfaət (vasitəçilik) haqqında fəsil.

Qüdrət və Cəlal sahibi Allahın kəlamlarından: **«Rəbbənin hüzuruna cəm ediləcəklərindən qorxanları Quranla xəbərdar et. Onların Allahdan başqa heç bir hamisi və şəfaətçisi yoxdur»⁷⁷**

«De ki, bütün şəfaət yalnız Allaha məxsusdur»⁷⁸

«Allahın izni olmadan Onun yanında kim şəfaət edə bilər?»⁷⁹

«Göylərdə neçə-neçə mələklər vardır ki, Allah öz istədiyi və razı olduğu kimsəyə izn vermədikcə onların şəfaəti heç bir fayda verməz»⁸⁰

«(De ki: «Allahdan başqa tanrı zənn etdiklərinizi (köməyə) çağırın. Onlar göylərdə və yerdə zərrə qədər bir şeyə sahib deyillər. Nə onların bunlarda (göylərdə və yerdə) bir şəriqliyi var, nə də Allahın onlardan bir köməkçisi var. Onun hüzurunda, izn verdiyi kimsələr istisna olmaqla heç kəsin şəfaəti fayda verməz»⁸¹

Əbul Abbas demişdir: «Allah özündən savayı müşriklərin bağlı olduqları hər şeyi rədd etmişdir. O həmçinin özündən başqasının əmlakı və ya əmlak payı olmasını, kiminsə Allaha köməkçi olmasını rədd edir. Yalnız şəfaət qalır ki, onun da yalnız və yalnız Rəbbin izn verdiyi kəslərə fayda verə biləcəyi

⁷⁷Qurani-Kərim(əl-Ənam, 51).

¹⁵Qurani-Kərim(əz-Zümər,44).

⁷⁹Qurani-Kərim(əl-Bəqərə, 255).

⁸⁰Qurani-Kərim(ən-Nəcəm, 26).

⁸¹Qurani-Kərim(Səba, 22- 23).

aydın olur. Allahın özünün buyurduğu kimi: «**Onlar yalnız Allahın razı olduğu kəsərdən ötrü şəfaət edə bilər...**»⁸² Müşriklərin zənn etdiyi bu şəfaət isə qiyamət günü inkar ediləcəkdir. Necə ki, Quran da bunu rədd etmişdir. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bildirmişdir ki, O, Allahın hüzuruna gələndə şəfaət istəməklə başlamır; əvvəl gəlib Rəbbinə səcdə edir və Onu tərifləyir, sonra ona deyilir: «**Başını qaldır, danış - səsin eşidilsin, istə verilsin, başqası üçün şəfaət et - qəbul olunsun**»⁸³.

Əbu Hüreyra (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) soruşmuşdur: «Sənin şəfaətinə ən layiq olan kimdir?» Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Səmimi qəlbdən «Lə iləhə illəllah» deyən adam**»⁸⁴.

Həmin şəfaət Allahın izni ilə sadıq bəndələr üçündür, Allaha şəriq qoşanlar üçün deyildir. İxlas əhlinə lütfkarlıq göstərib şəfaət etməyə izn verdiyi adamın duası vasitəsilə onların günahlarını bağışlayan Allah Özüdür. Allah bunu həmin şəxsə ikram olaraq tərifə layiq məqama yetişməsi üçün edər.

Quranda inkar edilən şəfaət isə şirk olan şəfaətdir. Buna görə də Allah şəfaəti bəzi hallarda Öz izni ilə isbat etmişdir. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bəyan etmişdir ki, bu şəfaət ancaq tövhid və ixlas əhli üçün olunur».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ayələrin təfsiri;
2. İnkərlənmiş şəfaətin əlamətləri;
3. İsbətlənmiş şəfaətin əlamətləri;
4. Tərifəlayiq məqam olan ən böyük şəfaətin zikri;

82 Qurani-Kərim(əl-Ənbiya, 28).

83 Buxari (4476), Muslim (193)

84 Buxari (92)

5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) şəfaətlə deyil səcdəylə başlamasının vəsfi və izn verilərsə şəfaət etməsi;
 6. Şəfaətlə ən layiq adam kimdir?
 7. Şəfaətin Allaha şərikin qoşan üçün olmaması;
 8. Şəfaətin həqiqətinin bəyan edilməsi.
-

17. əl-Qəsəs surəsinin 56-cı ayəsinə dair fəsil.

Allah buyurur: « Şübhəsiz ki, sən istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən...»⁸⁵

Səhih hədisdə İbn Museyyibin atasından (Allah onlardan razı olsun) eşitdiyi belə bir rəvayət vardır: «Əbu Talib ölüm ayağında olanda Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onun yanına gəldi, Onun yanında Abdullah ibn Əbu Uməyyə və Əbu Cəhl var idi. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Əbu Talibə dedi: «Əmi! «Lə iləhə illəllah» de ki, bu kəlmə ilə Allahın yanında sənin üçün hüccətim olsun». Abdullah ibn Əbu Uməyyə və Əbu Cəhl isə Əbu Talibə dedilər: «Sən Abdul Muttəlibin millətindən üz döndərəcəksən?» Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öz sözünü təkrar etdi. Onlarda dediklərini təkrar etdilər. Əbu Talibin son sözü bu oldu ki, o, Abdul Muttəlib millətindəndir və «Lə iləhə illəllah» deməyə etiraz etdi. Belə olduqda Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: «Nə qədər ki, bu mənə qadağan olunmayıb, mən Allahdan sənin bağışlanmağını diləyəcəyəm». Belə olduqda Qüdrət və Cəlal sahibi Allah bu ayəni nazil etdi: «Peyğəmbərə və

⁸⁵Qurani-Kərim(əl-Qəsəs, 56).

iman gətirənlərə müşriklər ən yaxın qohumları olsa belə onlar üçün bağışlanma diləmək yaraşmaz...»⁸⁶

Əbu Talib barəsində isə Allah bu ayəni nazil etdi: « Şübhəsiz ki, sən istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən. Amma Allah dilədiyini doğru yola müvəffəq edər»⁸⁷

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «Şübhəsiz ki, sən istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən...» ayəsinin təfsiri;
2. «Peyğəmbərə və iman gətirənlərə...» ayəsinin təfsiri;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «Lə iləhə illəllah» de!» kəlamının özünün elmi olduğunu iddia edən adamın fikirləşdiyinin əksinə təfsirindən ibarət böyük bir məsələ;
4. Bir halda ki, Əbu Cəhl və onun ətrafındakılar Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) nə məqsədlə «Lə iləhə illəllah» de!» deməsini bilirlər, İslamın əsaslarını Əbu Cəhldən az bilən adamın Allah üzünü qara etsin;
5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) əmisinin İslama gəlməsi üçün artıq dərəcədə çalışması;
6. Abdul Muttəlibin və onun sələflərinin İslamı qəbul etdiyini iddia edənlərə rədd;
7. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Allahdan Əbu Talibin bağışlanmasını istəməsi; Allahın nəinki onu bağışlamaması, hətta onun bağışlanmasını diləməyi də qadağan etməsi;
8. Pis yoldaşların adama zərəri;
9. Sələfləri və Böyük adamları ucaltmağın zərəri;

⁸⁶Qurani-Kərim(ət-Tövbə, 113).

⁸⁷Qurani-Kərim(əl-Qəsas, 56).

10. Batil əhlinin şübhələri Əbu Cəhlin gətirdiyi şübhə kimi olması;
11. İşlərin sonluqla ilə bağlı olmasının sübutu; Əgər Əbu Talib son məqamda «Lə iləhə illəllah» desəydi bu ona fayda verərdi;
12. Yolunu azmış adamların qəlbində bu şübhənin böyüklüyü. Çünki, hekayətdə deyilir ki, onlar Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) mübaliğəsi və təkrarına qarşı yalnız şübhə vasitəsi ilə mücadilə edirdilər. Onlara görə şübhə əzəmətli və aydın bir şey olduğundan onlar bununla kifayətlənmişlər.

18. Adəm övladının əməlisaleh adamlar barədə ifrata varmasının onların küfr etməsinə və dinlərini tərk etmələrinə səbəb olması barədə fəsil.

Allah buyurur: «Ey kitab əhli! Öz dininizdə həddi aşmayın!»⁸⁸

Buxarinin hədis kitabında İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, o, Allahın bu ayəsi haqda belə demişdir: «Və dedilər: «Öz tanrılarınızı tərk etməyin, Vəddi, Suvayı, Yağusu, Yəuqu və Nəsri atmayın!»⁸⁹ Bunlar Nuh qövmündən olan əməlisaleh adamların adlarıdır. O adamlar həlak olanda şeytan onların qövmünə təlqin etdi ki, onların sağlıqlarında olduqları yerlərdə onlara heykəllər ucaldıb onların adlarını heykəllərinə versinlər. Onlar bunu etdilər. Lakin bu heykəllərə ibadət olunmurdu. Heykəlləri düzəldən adamlar öləndən sonra tövhid elmi unudulduqda onlara ibadət olunmağa başladı»⁹⁰.

İbn Qeyyim demişdir: «Saleh insanlar öldükdən sonra onların qəbrləri çox ziyarət edilmiş, sonra onların heykəllərini düzəltmişlər. Uzun vaxt keçdikdən sonra onlar bu heykəllərə sitayiş etməyə başlamışlar».

⁸⁸Qurani-Kərim(ən-Nisa, 171).

⁸⁹Qurani-Kərim(Nuh, 23)

⁹⁰ Buxari (4930)

Ömər ibn Xəttabdan (Allah ondan razı olsun) belə rəvayət edirlər ki, o, Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini söyləmişdir: **«Xristianlar Məryəmin oğlunu həddən artıq təriflədikləri kimi, siz də mənə həddən artıq tərifləməyin! Mən sadəcə olaraq bir bəndəyəm. Mənə Allahın qulu və Allahın rəsulu deyin»**⁹¹. (Bu hədisi Buxari və Əhməd rəvayət etmişdir).

Başqa hədisdə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) buyurmuşdur: - **Nəbadə həddinizi aşasınız. Sizdən əvvəlkiləri həddini aşmaq məhv etmişdir»**⁹². (Bu hədisi Əhməd rəvayət etmişdir).

Müslim isə İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) rəvayət etmişdir ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: **«Həddən artıq xırdaçılıq edənlər də məhv olmuşlar»**⁹³. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu üç dəfə təkrar etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Bu fəsli, habelə bundan sonra gələn iki fəsli başa düşən adama İslamın qəribliyi aydın olar; o adamın Allahın qüdrətinə və Onun insanların qəlbini istədiyi anda dəyişdirməsinə şahid olar;
2. Yer üzündə ilk şirkin əməlisaleh adamlar barədə şübhəyə düşməkdən baş verməsi;
3. Peyğəmbərlərin dinini dəyişdirən ilk şey; peyğəmbərləri Allahın özünün göndərdiyi bilindiyi halda buna səbəb nə idi?
4. Şəriətin və fitrətin bidətləri rədd etməsinə baxmayaraq onların bidəti qəbul etməsi;

91 Buxari (3445)

92 Nəsai (3057)

93 Muslim (2670)

5. Bütün bunlara haqqın batillə qarışdırılmasının səbəb olması. Bunlardan birincisi əməlisaleh adamlara olan məhəbbət, ikincisi isə elm və din adamlarından bəzilərinin yaxşılıq etmək məqsədilə etdikləri bir şeyin onlardan sonrakılar tərəfindən başqa cür başa düşülməsidir;
6. Nuh surəsindəki ayənin təfsiri;
7. İnsan qəlbində haqqın azalıb batilin artmasının onun xislətində olması;
8. Bu fəsildə sələflərdən gəlmiş belə bir fikrə sübut var ki, bidətlər küfrə səbəb olur.
9. Bidət işlətmək istəyənin niyyəti yaxşı olsa belə, şeytan bilir ki bu bidətin sonu nədir;
10. Hər hansı bir işdə həddi aşmağın (ifrata varmağın) qadağan olmasının ümumi bir qayda olması və bunun nə ilə nəticələnməyini bilmək;
11. Saleh əməl işləmək məqsədilə qəbr üstündə daimi qalmağın zərəri;
12. Heykəl ucaltmağın qadağan olması və heykəllərin dağıdılmasının hikməti;
13. Bu hekayətin əhəmiyyətinin böyüklüyü və insanların ona çox ehtiyacları olduğu halda ondan qafil olması;
14. Ən təcüblü şey onların, yəni bidət əhlinin özlərinin bu hekayəti hədis və təfsir kitablarında oxuyub hərfi mənada başa düşməsidir. Belə ki, Allah onların qəlbini özlərindən elə ayırmışdır ki, onlar Nuh qövminin etdiyi hərəkətin ən yaxşı ibadətlərdən biri olduğuna, Allahın və onun Rəsulunun (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qadağan etdiyi şeyin isə insanın qanının tökülməsinə və malına qəsd olunmasına icazə verən küfr olduğuna inanmışlar;
15. Onların bununla (bütlərə ibadətə) yalnız şəfaət istəməsinin bəyanı;
16. Onların surət yaradan alimlərin də bunu istəmələrini zənn etməsi;
17. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) **«Xristianlar Məryəmin oğlunu həddən artıq tərəflədikləri kimi, siz də məni həddən artıq**

tərifləməyin!» sözünün buna parlaq sübut olması. Belə aydın bəlağəti çatdırana Allahın salavatı və salamı olsun;

18. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bizə həddən artıq xırdaçılıq edənlərin də məhvi barədə nəsihət verməsi;
19. Tövhid unudulmayınca heykəllərə ibadət olunmadığının bəyanı. Burada tövhidin nə vaxtadək mövcud olduğu və onun unudulmasının zərəri də aydınlaşır;
20. Tövhid elminin unudulmasına bu elmin alimlərinin ölüb getməsinin səbəb olması.

19. Əməlisaleh adamın qəbrinin yanında ibadət etmək qadağandır - əgər ona ibadət etsə necə olar? - fəslə.

Buxari və Muslimin Aişədən (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə Ummu Sələmə Rəsulullahə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Həbəşistanda gördüyü bir kilsə və onun içindəki şəkillər haqqında xəbər verdi. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onu dinləyib dedi: **«Onlarda əməli saleh bir adam, yaxud saleh bir bəndə öləndə onun qəbri üstündə məscid tikib orada şəkillər çəkərlər. Onlar Allah dərgahında yaradılmışların ən şərriidir»⁹⁴.**

Onlar bununla iki fitnəni - qəbrlərə ibadət etmək fitnəsini və heykəl qoymaq fitnəsini birləşdirmişlər»

Buxari və Muslimin Aişədən (Allah ondan razı olsun) başqa bir hədisdə belə rəvayət olunur: **“Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) ölüm mələyi nazil olarkən o öz xəmisəsini (zolaqlı paltarını, köynəyini) üzünə çəkdi. Birdən canı sıxıldı və onu üzündən çəkib uzanmış halda dedi: «Allah yəhudilərə və xristianlara lənət eləsin ki, onlar öz peyğəmbərlərinin**

⁹⁴ Buxari (434), Muslim (528)

qəbrlərini səcdəgaha çevirmişlər». O, bununla onların etdiklərindən çəkindirirdi. Bu xəbərdarlıq olmasaydı, o, açıq yerdə - səhabələrin dəfn olduqları qəbristanlıqda dəfn olunardı. Lakin qorxu vardı ki, onun qəbrini səcdəgah edərlər...»⁹⁵

Muslim isə Cundəb ibn Abdullahın (Allah ondan razı olsun) belə dediyini rəvayət edir: «**Mən Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) vəfatından beş gün əvvəl onun belə dediyini eşitmişəm: «Allah İbrahimi Özünə xəlil (ən yaxın, sevimli dost) seçəndiyi kimi mənə də Özünə xəlil seçdi. Əgər ümmətimdən bir xəlil seçsəydim Əbu Bəkrə özümə xəlil seçərdim! Məbadə sizdən əvvəlkilər öz peyğəmbərlərinin qəbrlərini səcdəgah etdikləri kimi siz də qəbrləri səcdəgah edəsiniz; mən bunu sizə qadağan edirəm»**»⁹⁶.

Göründüyü kimi, o bunu ömrünün sonunda qadağan etdi. Həm də o bunu edənləri ölüm ayağında lənətlədi. Qəbrin yanında məscid tikilmədən namaz qılınması da belədir. Aişənin (Allah ondan razı olsun) «Qorxu vardı ki, onun qəbrini məscidə çevirərlər» sözü bu mənadaadır. Səhabələr Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qəbrinin ətrafında məscid tikmədilər. Namaz qılmaq məqsədilə seçilən hər bir yer məscid seçilmişdir, habelə namaz qılınan hər bir yer məscid adlanır. Necə ki, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) buyurmuşdur: «**Yer üzü mənim üçün səcdəgah və pak edilmişdir**»⁹⁷.

Əhməd yaxşı isnadla İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun!) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət edir: «**Ən pis adamlar Qiyamət gününədək sağ qalacaq adamlar və qəbrləri səcdəgah edən adamlardır**»⁹⁸. Əbu Hatim də bu hədisi öz səhih hədis kitabında rəvayət etmişdir.

95 Buxari (436), Muslim (531)

96 Muslim (532)

97 Buxari (335), Muslim (521)

98 Əhməd (1/405)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Yaxşı niyyətlə də olsa, əməlisaleh admın qəbri yanında Allaha ibadət edilmək üçün məscid tikmiş adamlar haqqında Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) dedikləri;
2. Abidə və heykəl ucaltmağın qadağan olunması və bunu edənlərə ciddi xəbərdarlıq;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) bunu daha şiddətli şəkildə xəbər verməsindəki ibrət dərsi: ilk olaraq bunu səhabələrə qadağan etməsi, sonra ölümündən beş gün əvvəl söylədikləri, daha sonra ölüm yatağında ikən əvvəllər dedikləri ilə kifayətlənməməsi;
4. Onun bunu qəbri üstündə etməyi hələ qəbri yox ikən qadağan etməsi;
5. Qəbr üstə abidə ucaltmağın yəhudilərin və xristianların öz peyğəmbərlərinin qəbrləri üstündə abidə ucaltmaq adətlərinin qalığı olması;
6. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) buna görə yəhudiləri və xristianları lənətləməsi;
7. Onun bununla bizi öz qəbri üstündə belə şeylər inşa etməkdən çəkəndirmək istəməsi;
8. Onun açıq şahədə - qəbristanda dəfn olunmamasının səbəbi;
9. Buna onun qəbrinin səcdəgah edilməsindən ehtiyat edilməsinin səbəb olması;
10. Onun qəbrləri səcdəgah edənləri ölməyib Qiyamət gününə qalacaq adamlarla bərabər tutması və beləliklə də, şirk baş verməmiş onun verməsinə səbəb olan şeyi onun nəticəsi ilə birlikdə göstərməsi;
11. Onun ölümündən beş gün qabaq söylədiyi xütbədə (nitqdə) bəzi elm adamlarının yetmiş iki millətin hamısından xaric hesab etdikləri ən pis bidətçilər olan - rafizilərə və cəhmilərə cavab verməsi. Məlum olduğu kimi, şirk və qəbrlərə ibadət məhz rafizilərdə baş verdi, qəbrlərin üstündə məscidlər tikən ilk adamlar onlar oldular;
12. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) ölümqabağı ağırlardan çəkdiyi əziyyət;
13. Ona ehtiram göstərilib Allahın xəlilliyinə layiq görülməsi;
14. Xəlilliyin məhəbbətdən üstün olmasının bəyanı;

15. Əbu Bəkr Siddiğin əshabələrin ən fəzilətli olması;
16. Əbu Bəkrin xəlifəliyinə işarə olunması.

20. Əməlisaleh adamların qəbrlərinə həddən artıq təzim etmənin bu qəbrləri Allahdan qeyri ibadət olunan bütlərə çevirməsi haqqında fəsil.

Malik «əl-Muvatta» kitabında rəvayət etmişdir ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: «**Allahım! mənim qəbrimi ibadət olunan bütə çevirmə, öz peyğəmbərlərinin qəbrlərini səcdəgah edən bir qövmə Allahın qəzəbi şiddətlənmişdir**»⁹⁹.

İbn Cəririn öz isnadı ilə Süfyandan, onun da Mənsura istinadla Mücahiddən etdiyi rəvayətdə Mücahidin «**Bir deyın görək Lat və Üzza nəyə qadirdir?!**» ayəsindəki Lat haqqında belə dediyi göstərilir: «O həmişə onlar üçün sıyıq bişirərdi, öləndən sonra isə onun qəbrini ziyarət etməyə başladılar.

Əbul Covza da İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) elə belə dediyini rəvayət etmişdir: «O, ziyarətçilər üçün sıyıq çalardı».

Yenə də İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «**Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qəbrləri ziyarət edən qadınları və onların üstündə məscid tikib, çıraq yandıranları lənətləmişdir**». (Bu hədisi Əhli Sünən (Əbu Davud, Nəsai, Tirmizi və İbn Macə) rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. **Bütlər haqqında anlayış;**
2. **İbadətin təfsiri;**

⁹⁹ Muvatta(416)

3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) xoşagəlməz bir işin baş verəcəyindən qorxduğu zaman Allaha sığınması;
4. Onun peyğəmbərlərin qəbrlərinin səcdəgah edilməsini bununla əlaqəndirməsi (belə işlərdən sayması);
5. Allah qəzəbinin şiddətli olmasının qeyd olunması;
6. Ən mühüm məsələlərdən biri: ən böyük bütlərdən biri olmuş Lata ibadət olunmasının səbəbi;
7. Onun əməlisaleh adamın qəbri olması;
8. «Lat» sözünün qəbr sahibinin adı olması və ona verilmiş adın mənasının izahı;
9. Qəbrləri ziyarət edən qadınların lənətlənməsi;
10. Qəbrlərin üstündə çıraq yandıranların lənətlənməsi.

21. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) tövhidin şərafını qoruması və şirkə aparən hər bir yolu bağlamasıhıqqında fəsil.

Allah Təalənin kəlamı: « Sizə özünüzdən elə bir Elçi gəldi ki, sizin əziyyəətə düşməyiniz ona ağır gəlir. O sizə qarşı qayğıkeş, möminlərə şəfəqətli, rəhmlidir. Əgər onlar üz döndərsələr, de: “Mənə Allah yetər. Ondan başqa ilah yoxdur. Mən Ona təvəkkül etdim. O, böyük Ərşin Rəbbidir!”».¹⁰⁰

Əbu Hureyranın (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Öz evlərinizi qəbrlərə, mənim qəbrimi ziyarətgaha çevirməyin. Mənə salavat gətirin. Harada olursunuz olun, salavatınız mənə çatar**»¹⁰¹. Bu hədisi Əbu Davud yaxşı isnadla rəvayət etmişdir; onu rəvayət edənlər nüfuzlu rəvayətdir.

¹⁰⁰Qurani-Kərim(ət- Tövbə, 128).

¹⁰¹ Əbu Davud (2042)

Əli ibn Huseyndən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, o bir kişinin Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qəbrinin yanına gəlib oradakı deşikdən içəri keçərək dua etmək istədiyini gördü və onu bunu etməyə qoymadı və o kişiylə belə dedi: - Gəl sənə atamın babamdan, onun da Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) eşitdiyi bir hədisi danışım: **«Mənim qəbrimi ziyarətqah, öz evlərinizi qəbristanlıq etməyin. Mənə salavat gətirin, sizin salamınız harada olsanız mənə çatır»**. (Bu hədisi əl-Məqdisi özünün əl-Muxtara kitabında rəvayət etmişdir).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Bəraət (ət-Tövbə) surəsinin bir ayəsinin təfsiri;
2. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öz ümmətini tövhidin şərəfinə toxunmaqdan və şirkə qurşanmaqdan uzaqlaşdırması;
3. Onun bizim üçün can yandırması, bizə mehribanlıq və mərhəmət göstərməsi;
4. Onun qəbrinin ziyarət olunmasının ən yaxşı işlərdən olmasına baxmayaraq, öz qəbrinə ziyarət olmasını qadağan etməsi;
5. Onun öz qəbrini çox ziyarət etməyi (ziyarətqaha çevirməyi) qadağan etməsi;
6. Onun evdə əlavə (nafilə) namaz qılmağa həvəsləndirməsi;
7. Səhabələrə görə qəbristanda namaz qılmağın qadağan olması;
8. Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) salavatın və salamının, məsafənin yaxın,yaxud uzaq olmasından aslı olmayaraq çatması və onun qəbrinin yanında bunu etməyə ehtiyac olmamasını bildirmək;
9. Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öləndən sonra bərzəxdə (vəfatından Qiyamət gününədək olan «qəbr həyatı» zamanı) öz ümmətinin etdiyi xeyir-duanın və salamın ona ərz olunması;

22. Bu ümmətdən bəzilərinin bützlərə ibadət etməsi haqqında fəsil.

Allan Təalənin kəlamları: « Kitabdan özlərinə az bir şey verilənləri görmürsənmi? Onlar Cibt və Tağuta inanır və kafirlər üçün də: «Bunlar möminlərdən daha doğru yoldadırlar», - deyirlər. Onlar Allahın lənət etdiyi şəxslərdir. Allahın lənət etdiyi şəxsə isə heç bir kömək edən tapa bilməzsən!»¹⁰²

«De ki: «Allah yanında cəza etibarını ilə bundan daha pisini sizə xəbər verimmi? Allahın lənətlədiyi, qəzəbləndiyi, özlərini meymunlara, donuzlara və şeytanlara ibadət edənlərə döndərdiyi şəxslər mövqecə daha pis və doğru yoldan daha çox azanlardır»¹⁰³

«...Əshabi-kəhf barəsində qalib gələnlər isə «Onların (məzarı) üstündə bir məscid tikəcəyik» - dedilər».¹⁰⁴

Əbu Səiddən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Siz özünüzdən əvvəlkilərin yoluna elə dəqiqliklə (oxun lələyi kimi) tabe olacaqsınız ki, hətta onlar kərtənkələ yuvasına girsələr, siz də ora girəcəksiniz». Dedilər: «Ya Rəsulullah! «Əvvəlkilər» deyəndə yəhudilər və xristianları nəzərdə tutursan? O dedi: «Onları nəzərdə tutmayıb bəs kimi nəzərdə tumalıyam?»¹⁰⁵ (Bu hədisi Buxari və Müslim rəvayət etmişdir).

Müslim isə Sovbandan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişdir: «Allah mənə yer üzünün hər tərəfini göstərdi. Mən onun şərq və qərb sərhədələrini gördüm. Mənim ümmətimin mülkünün sahəsi mənə göstərilən hər tərəfə çatacaq. Mənə iki xəzinə verildi: qırmızı xəzinə və ağ xəzinə. Mən Rəbbimdən

102Qurani-Kərim(ən-Nisa, 51-52).

103Qurani-Kərim(əl-Maidə, 60).

104Qurani-Kərim(əl-Kəhf, 21).

105 Buxari (3456),Muslim (2669)

istədim ki, mənim ümmətimi kütləvi qırğınla həlak etməsin, onların üstünə özlərindən başqa heç bir düşmən salmasın və onların toxunulmazlığını təmin etsin. Belə olduqda Rəbbim dedi: - Ya Məhəmməd! Mən bir qərar versəm, dəyişməz qalar. Mən qərar verdim ki, sənin ümmətini kütləvi qırğınla həlak etməyim, onların üstlərinə özlərindən başqa bir düşməni salmayım. Onların qonşuluğunda yaşayanlar birləşib onlara hücum etsələr də, onlann özlərindən bəziləri o birilərini həlak etməyincə, bir qismi digərini əsir-yesir etməyincə onların bütövlüyünə xələl gəlməyəcək»¹⁰⁶.

Bərqani bu hədisi öz hədis kitabında rəvayət etmiş və sonra Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini əlavə etmişdir: «Mən ümmətim üçün daha çox onları düzgün yoldan azdıran imamlardan qorxuram. Ümmətim arasına ədavət düşsə, bu, Qiyamət gününədək davam edəcək. Mənim ümmətimdən sağ qalanlar müşriklərlə birləşməyincə dəstə-dəstə adamlar bütlərə ibadət etməyincə, qiyamət qopmayacaq. Ümmətimdən otuz nəfər yalançı çıxacaq və onların hər biri deyəcək ki, peyğəmbərdir. Lakin bilin ki, Mən peyğəmbərlərin sonuncusuyam və məndən sonra peyğəmbər yoxdur. Ümmətimdən bir dəstə haqq üzrə qalib olaraq qalacaqdır. Onları yalqız (köməksiz) qoyanlar və onlara müxalif olanlar Allah Təalənin əmri gəlib yetişənədək onlara bir zərər vura bilməyəcək».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ən-Nisa surəsindən bir ayənin təfsiri;
2. Əl-Maidə surəsindən bir ayənin təfsiri;
3. Əl-Kəhf surəsindən bir ayənin təfsiri;
4. Bu məsələlərin ən əhəmiyyətli bu suallara verilən cavablardır. Bu məqamda cibətə və tağuta iman nə mənada işlənmişdir? Bu iman qəlbən etiqad etmək deməkdirmi? Yoxsa bu iman etiqad sahiblərinin onların (cibtin və

106 Muslim (2889)

tağutun) bəziləri ilə razılaşması və bunula belə o bütlərin batil olduğunu bilməsi deməkdir?

5. Onların (kitab əhlinin) Allahu inkar etdiklərini bildikləri kafirlərin möminlərdən daha doğru yolda olduqlarını deməsi;
6. Bu fəsildə aydınlaşdırılması nəzərdə tutulan əsas məsələ, yəni şirkin Əbu Səidin danışdığı hədisdə olduğu kimi, çox adamda olması;
7. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunun baş verəcəyini qabaqcadan bəyan etməsi (bu millətdən olan çox adamın bütlərə ibadət etməsi nəzərdə tutulur);
8. Ən təəccüblü bir iş: Muxtar kimi hər kəlmeyi şəhadəti qəbul edib özünün bu ümmətdən olduğunu, Allahın elçisinin, Quranın haqq olduğunu bəyan etməklə yanaşı, peyğəmbərlik iddiasında olan adamların meydana çıxması. İşə bax ki, o, bir tərəfdən Məhəmmədin peyğəmbərlərin sonuncusu olduğunu, digər tərəfdən bununla açıq-aydın ziddiyyət təşkil edən bütün bu sözləri deyir. Muxtar səhabələrin dövrünün sonlarında meydana çıxmış və dəstə-dəstə adamlar ona inanaraq onun ardınca getmişlər;
9. Haqqın, yer üzündən əvəllər kəsildiyi kimi, bir daha tamamilə kəsilməyəcəyi və bir tayfanın haqdan uzaqlaşmayacağı müjdəsi;
10. Onların sayca az olacaqlarına baxmayaraq, nə onları qoyub qaçanların, nə də onların əleyhinə çıxanların onlara zərər verə bilməyəcəyi haqqında fikrin doğru çıxmasından ibarət ən böyük möcüzə;
11. Bu şərtin qiyamət qopanaqədək qüvvədə olacağı;
12. Buradakı hədisdə, haqqında danışılan hadisələrin artıq baş verməsindən ibarət böyük möcüzələr, o cümlədən: Peyğəmbərin (**Ona** Allahın salavatı və salamı olsun) xəbər verdiyi kimi, onun ümmətinin ərazisinin şimala və cənuba deyil, şərqə və qərbə doğru genişlənməsi, bu ümmətə iki xəzinə verilməsi, Allahdan ümməti üçün istədiyi iki şeyə müsbət, üçüncüyə mənfi cavab alınması - artıq onlar arasında **ədavətin** düşməsi və bunun qiyamət qopanaqədək davam edəcəyinin doğru çıxması, onun öz ümmətindən bəzilərinin bir-birini həlak edəcəyi, bəzilərinin bir-birini əsir edəcəyi, öz ümməti üçün onları doğru yoldan azdıracaq başçılarından haqlı olaraq qorxması, onun bu

ümmətdən peyğəmbərlik edərək gələcəkdən xəbər vermək iddiasında olan adamların çıxacağı haqqındakı verdiyi xəbərlərin doğruluğu, bir tayfanın haqq uğrunda mübarizədə qalib çıxacağıının doğruluğu. Artıq bütün bunlar, ayrılıqda hər birinin ağlasığmaz olması ilə yanaşı, onun xəbər verdiyi kimi olmuşdur;

13. Peyğəmbərin öz ümməti üçün adamları doğru yoldan azdıran imamlardan qorxmasının xüsusi vurğulanması;
14. Bütlərə ibadətin nə mənə verməsinə diqqətin yönəldilməsi.

23. Sehr haqqında fəsil.

Allah Təalənin kəlamları: **«...Həqiqətən, onlar belə şeyləri satın alanların axirətdə payı olmadığını yaxşı bilirlər»**¹⁰⁷

«Onlar cibətə və tağuta iman gətirirlər»¹⁰⁸

Ömər (Allah ondan razı olsun) demişdir: «Cibt - sehirdir, tağut isə şeytandır».

Cabir (Allah ondan razı olsun) demişdir: «Tağutlar şeytanların səmadan enib xəbərlər gətirdikləri kahinlərdir; onlardan hər məhəllədə biri var».

Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Həlak edici yeddi günahdan çəkinin!» Soruşmuşlar: «Ya Rəsulallah, onlar hansılardır?» Demişdir: «Allaha şərikin qoşmaq, sehlə məşğul olmaq, Allahın haram etdiyi nəfsi haqsız yerə öldürmək, sələm yemək, yetim malını mənimsəmək, döyüş günü meydandan qaçmaq, namuslu, qafil mömin**

¹⁰⁷Qurani-Kərim (əl-Bəqərə, 102).

¹⁰⁸Qurani-Kərim(ən-Nisə, 51).

qadınları namussuzluqda günahlandırır onlara böhtan atmaq»¹⁰⁹ (Bu hədisi Buxari və Müslim rəvayət etmişdir).

Cundubdən (Allah ondan razı olsun) isə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) özündən eşitdiyi belə bir hədis rəvayət olunur: **«Sehrbazın şəriətdə təyin olunmuş cəzası, onun qılıncla öldürülməsidir»¹¹⁰**. Bu hədisi Tirmizi rəvayət etmiş və onun Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) özündən deyil, Cundubun sözü olduğunu söyləmişdir.

Buxarinin hədis kitabında isə Bəcələ ibn Abdənin belə dediyi göstərilir: «Ömər ibn Xəttab (Allah ondan razı olsun) yazılı əmr (fərman) vermişdi ki, hər bir sehrkar kişini və qadını öldürün. Biz də üç sehrkar kişi öldürdük».

Həfsədən (Allah ondan razı olsun) də onu sehirləmiş bir cariyəsini öldürməyi əmr etdiyi və cariyənin öldürüldüyü rəvayət olunmuşdur. Həmin hədis Cündəbdən də rəvayət olunmuşdur. Əhməd bunun Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) üç səhabəsindən rəvayət olunduğunu söyləmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Əl-Bəqərə surəsindən olan ayənin təfsiri;
2. Ən-Nisa surəsindən olan ayənin təfsiri;
3. Cibtin və tağutun, onların arasındakı fərqi təfsiri (izahı);
4. Tağutun həm cinlərdən, həm də insanlardan ola bilməsi;
5. Qəti qadağan olunan yeddi həlakedicü günahları bilmək;
6. Sehrkarın kafir olması;
7. Onun qətlə məhkum edilməsi və tövbəsinin qəbul olunmaması;

109 Buxari (2767), Muslim (89)

110 Tirmizi (1460)

8. Sehrbazlığın müsəlmanlar arasında Ömər in (Allah ondan razı olsun) dövründə olduğunu görürüksə, ondan sonra bunun nə dərəcədə yayılmasının təsəvvürə gətirilməsi.

24. Sehrin növlərindən bəzilərinin bəyanı fəslİ.

Əhməd demişdir: «Məhəmməd ibn Cəfər Ovf dən, Ovf Həyyan ibn Əladan, Həyyan da Qutn ibn Qəbisədən, Qutn ibn Qəbisənin atasının Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu sözləri eşitdiyini danışmışdır: **«İyafə də, tərq də, nəhs də, cibtdir»**¹¹¹.

Ovf demişdir: «İyafə - quşları hürküdüb uçurmaqdır, tərq - yer üstündə çəkilən xətdir». Cibtdə, Həsənin dediyinə görə şeytan sədasıdır. Bu çox yaxşı isnadlı hədisdir, Əbu Davudda, Nəsaidə və İbn Hibbanın hədis kitabında ona istinadən verilmişdir.

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun!) isə Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişdir: **«Ulduz elmindən bir fəsil öyrənən sehdən bir fəsil öyrənmiş olur. Bu barədə elmi nə qədər artarsa, günahı da bir o qədər artar»**¹¹² (Bunu Əbu Davud səhih isnadla rəvayət etmişdir.)

Nəsai isə Əbu Hureyrədən (Allah ondan razı olsun) belə rəvayət edir: **«Kim bir düyün bağlayıb ona üfürərsə, sehr etmiş olur; kim sehr edərsə, Allaha şərikin qoşmuş olur. Kim bir şeyə bağlanarsa ona həvalə olunur»**¹¹³.

İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediği rəvayət olunur: : **«Mən sizə dedi-qodunun nə olduğunu deyimmi? Bu, böhtan və adamlar arasında söz gəzdirməkdir»**. Hədisi Müslim rəvayət etmişdir.

111 Əbu Davud (3907)

112 Əbu Davud (3095)

113 Nəsai (4079)

Buxari və Muslim İbn Ömərdən (Allah ondan və atasından **razı** olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişlər: «**Bəlağətdə də bir sehr var**».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. İyafənin, tərfin və tiyərinin cibət olması;
 2. İyafənin və tərfin izahı;
 3. Ulduz elminin sehrin bir növü olması;
 4. Düyün vurub üfürməyin də sehr olması;
 5. Söz gəzdirməyin də bu qəbildən olması;
 6. Bəzi fəsahtin (gözəl damşığın) də bu qəbildən olması.
-

25. Kahinlər və bu qəbildən olan adamlar haqqında fəsil.

Muslim öz hədis kitabında Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) zövcələrinin birindən Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişdir: «**Kim falçıya gedib fala baxdırsa, onun qırx gün namazı qəbul olunmaz**»¹¹⁴.

Əbu Hureyranın (Allah ondan razı olsun) rəvayətinə görə, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: «**Kim bir kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiq edərsə, Məhəmmədə nazil olana küfr etmiş olur**»¹¹⁵. Bu hədisi Əbu Davud rəvayət etmişdir.

Əbu Davud, Nəsai, Tirmizi, İbn Macə və Hakimin hədis kitablarında rəvayət etdikləri və Hakimin dediyinə görə, Buxarinin və Müslimin şərtlərinə görə səhih hesab olunan hədisdə Əbu Hureyrə (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət

114 Muslim (2230)

115 Əbu Davud (3904)

etmişdir: «**Kim falçının (ərrafın) və ya kahinin yanına gedib onun dediyinə inansa, Məhəmmədə nazil olanı inkar etmiş olur**».

Əbu Yəla da İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) yaxşı bir isnadla buna bənzər bir hədis rəvayət etmişdir.

İmran ibn Huseyn (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərdən (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə bir hədis danışmışdır: «**Kim sınaq (bədbinlik) edərsə, yaxud onun üçün sınaq edilərsə, kim fala baxsa yaxud özü falına baxdırsa, kim sehr etsə, yaxud sehrbaza müraciət etsə, bizdən deyil; kim kahinin yanına gedib onun dediklərini təsdiq etsə, Məhəmmədə nazil olana küfr etmiş olur**»¹¹⁶. Bu hədisi Bəzzar çox yaxşı bir isnadla rəvayət etmişdir. Təbarani də onu yaxşı bir isnadla İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) dilindən «**kim kahinin...**» ifadəsinədək rəvayət etmişdir.

Bəğəvi demişdir: «Ərraf (falçı) gələcəkdə baş verən hadisələri əvvəlcədən bildiyini deyib bununla da guya oğurlanmış şeyin, azmış adamın və s. yerini göstərdiyini iddia edənə deyilir. Beləsinə kahin də deyilir. Kahin əslində gələcəkdə baş verəcək qeyri-müəyyən hadisələrdən xəbər verən adamdır. Həmçinin insanın fikrindən keçənləri bildiyini deyənlərə də kahin deyilir».

Əbulabbas ibn Teymiyyə bu barədə demişdir: «Ərraf - kahin, münəccim, rəmmal və onlar kimi bu yollarla işlərdən xəbərləri olduğunu deyən adamların adıdır».

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) isə «əbcəd» yazıb ulduzlarla fala baxan adamlar haqqında demişdir: «Bu işlə məşğul olanın Allah yanında bir nəsibi olduğuna inanmıram».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Qurana inanmaqla kahinin sözünü təsdiq etməyin bir araya sığmaması;
2. Kahinə inanmağın küfr olmasının bəyanı;

116 Muslim (3578)

3. Bu işdə falına baxılan adamın da falabaxan qədər günahkar olması;
 4. Özü sınaqçı olmayıb başqasının onun üçün sınaq etdiyi adamın da elə bunu edən qədər günahkar olması;
 5. Sehr-cadu etdirən adamın cəzasının sehr edənlə eyni olması;
 6. «Əbcəd» usulu ilə fala baxan adamın da kafir olması;
 7. Kahin və ərraf arasındakı fərq.
-

26. Nuşrə (sehr-cadunun açılması) haqqında fəsil.

Cabirdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) nuşrə haqqında soruşanda o demişdir: «**O, şeytan əməlindəndir**»¹¹⁷. Bu hədisi Əhməd yaxşı bir isnadla rəvayət etmişdir. Əbu Davud da bu hədisi rəvayət etmiş və həm də bu barədə demişdir: «Əhməddən nuşrə haqqında soruşmuşlar, o demişdir: - İbn Məsud (Allah ondan razı olsun) belə əməlləri xoşlamazdı».

Buxaridə Qatədədən belə rəvayət olunur: «Mən İbn Museyyibə dedim : - Sehr-caduya salınmış, yaxud caduya salınıb öz qadınına yanaşa bilməyən adamın sehr-cadusunu açmaq, yaxud cinləri ondan uzaqlaşdırmaq olar? Cavab verdi: - Bir halda ki, bundan yaxşı məqsəd güdülür, olar; fayda verən şey qadağan deyil»

Həsəndən rəvayət olunur ki, o belə demişdir: «Sehri sehrkardan başqa heç kəs aç bilməz».

İbn Qeyyim demişdir: «Nuşrə sehrin sehrə salınmış adamdan açılmasıdır. Onun iki növü var. Birincisi: onu özü kimi başqa bir sehrlə açmaq. Bu şeytan əməli adlandırılmışdır və Həsənin sözü bu növə aiddir . Bu zaman sehr-cadu açan və cadusu açılan adam şeytanın sevdiyi işlə məşğul

117 Əbu Davud (3868)

olub ona yaxınlaşır, şeytan da sehrə salınmış adamın xətrinə öz sehrini puça çıxarır. İkincisi: ovsun, Allahın adını zikr edib Ona pənah aparmaq, dərmanlar və qadağan olmayan dualardır. Bu növə icazə verilir».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Nuşrənin qadağan olunması;
 2. Nuşrənin qadağan olunan növü ilə müəyyən çətinliyi aradan qaldırdığı üçün icazə verilən növü arasındakı fərq.
-

27. Tətayyur (sınaq, işin nəhs gətirməsi) haqqında fəsil.

Allah Təalənin kəlamları: «... Onların başına gələn Allahdandır, lakin onların əksəriyyəti (bunu) bilməz!»¹¹⁸

"Dedilər: «Sizin nəhsliyiniz, uğursuzluğunuz öz ucbatınızdandır»"¹¹⁹

Əbu Hureyrədən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «**Nə xəstəliyin yoluxması doğrudur, nə işin nəhs gətirməsi, nə bayquşun nəhs quş olması, nə də Səfər ayının nəhs ay olması**»¹²⁰. Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişdir. Müslimin rəvayətində bu əlavə vardır: - «**nə ulduzla yağış istəmək, nə də görünən şeytan doğrudur**»¹²¹.

Buxari və Muslim Ənəsdən rəvayət etmişlər ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: «**Nə xəstəliyin yoluxması doğrudur, nə işin nəhs gətirməsi; «fəl»i isə xoşlayıram. Soruşmuşlar ki, «fəl» nədir,**

118 Qurani-Kərim (əl-Əraf, 131).

119 Qurani-Kərim (əl-Yasin, 19)

120 Buxari (5757), Muslim (2220)

121 Muslim (2220)

cavab vermişdir: «Bir adamın başqasına ürək oxşayan, ümid verən söz deməsidir»¹²².

Əbu Davud səhih bir isnadla Uqbə ibn Amirin belə dediyini rəvayət etmişdir: «Bir dəfə Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) yanında nəhsin növlərindən söz düşdü. O dedi: **«Onların içərisində ən yaxşısı «fəl»dir ki, bir müsəlmanı yolundan qaytarmır, gördüyü işdən çəkəndir. Əgər biriniz bir xoşagəlməz işə rast gəlsə, belə desin: «Ey Allahım! bizə nə yaxşı şeyləri Səndən başqa kimsə verə bilməz, nə də pis şeyləri Səndən başqa kimsə bizdən uzaqlaşdırma bilməz; Səndən başqa qüdrət və qüvvət sahibi yoxdur»¹²³.**

İbn Məsud (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamu olsun) belə dediyini rəvayət edir: **«Nəhsə inanmaq şirkdir, nəhsə inanmaq şirkdir»** *bizdən hər birinə bu üz verir verir... Lakin Allaha təvəkkül etsən, onu səndən uzaqlaşdırar*".¹²⁴ Bu hədisi Əbu Davud Tirmizi rəvayət etmiş və Tirmizi səhih demiş və sonunun İbn Məsudun (Allah ondan razı olsun) sözü olduğunu bildirmişdir.

Əhmədin İbn Amrdan (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə belə deyilir: **«Kim (tiyərayə) işin nəhs gətirməyinə inanıb yolundan qayıtsa, şirk etmiş olur».** **Dedilər: «Bəs bu günahı nə ilə yumaq olur?» Dedi: « Belə deməklə: Allahım! xeyir də Səndəndir, nəhs işin baş verməsi də. Səndən başqa ilah yoxdur»¹²⁵.**

Yenə də Əhmədin Fadl ibn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamu

122 Buxari (5776), Muslim (2224)

123 Əbu Davud (3919)

124 Tirmizi (1614), Əbu Davud (3910)

125 Əhməd (7005)

olsun) belə demişdir: «**Nəhs - adamı bir işə yönəldən və ya onu yoldan qaytaran şeyə deyilir**»¹²⁶.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Diqqətin Allah Təalənin: «...**Onların başına gələn Allahdandır, lakin onların əksəriyyəti bilməz!**» kəlamına və «**Sizin nəhsliyiniz, uğursuzluğunuz öz ucbatınızdandır**» kəlamına yönəldilməsi;
2. Xəstəliyin yoluxmasının inkarı;
3. Nəhsin inkarı;
4. Bayquş ulamasının uğursuzluq gətirməsinin inkarı;
5. Səfər ayının nəhs ay olmasının inkarı;
6. «Fəl»in qadağan olunan işlərdən olmaması, əksinə xoşagələn bir iş olması;
7. «Fəl»in təfsiri;
8. İnsan belə şeylər xoşlamadığı halda qəlbinə düşərsə, onun zərər verməməsi və Allahın bunları Ona təvkkül edən adamlardan uzaqlaşdırması;
9. Özündə belə şeylərin olduğunu görən adamın öz günahını yumaq üçün deməli olduğu sözlər;
10. Nəhsin şirk olmasının bəyanı;
11. Pislənən nəhsin izahı.

28. Astrologiya (ulduz falı) haqqında fəsil.

Buxari özünün hədis kitabında deyir: «Qatədə demişdir: «Allah ulduzları üç məqsədlə yaratmışdır: səmaya zinət olmaq üçün, şeytanları daşlamaq üçün və istiqamətlərin təyin olunmasında əlamət olaraq istifadə

126 Əhməd (1/213)

olunması üçün; kim onların yaradılmasının məqsədini başqa cür izah etsə, səhv etmiş və öz **nəsibini** itirmiş, bilmədiyi şey haqqında danışıq olar».

Hərbin qeyd etdiyinə görə, Qatədə ayın mənzillərinin (ay hansı bürcdə olanda nə baş verməsini) öyrənilməsinə də pisləmiş, buna İbn Uyeynə də izn verməmişdir.

Əhməd və İshaq isə Ayın mənzillərinin öyrənilməsinə izn vermişlər.

Əbu Musadan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«Üç adam Cənnətə düşməz: içki düşkünü, qohumluq bağlarını kəsən, sehrin doğruluğunu təsdiq edən»**¹²⁷. Bu hədisi Əhməd və İbn Hibban rəvayət etmişlər.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ulduzların yaradılmasının hikməti;
2. Ulduzların başqa məqsədlərlə yaradıldığını iddia edənlərə cavab;
3. Ayın mənzillərinin öyrənilməsi məsələsində mühəddislərin müxtəlif fikirdə olması;
4. Sehrin batil olduğunu etiqad etsə belə ondan bir şeyi təsdiqləyənin hədələnməsi.

127 Əhməd (19075)

29. Ulduz bürclərindən yağmur diləyənlərə dair fəsil.

Allah Təalənin kəlamı: «**Ruzinizə şükr etməli olduğunuz halda, onu yalanmı hesab edirsiniz?**»¹²⁸

Əbu Malik Əşaridən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahm salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Ümmətim cahiliyyə dövründən qalmış dörd adəti tərک etməyəcək: öz əsl-nəcabəti ilə fəxr etmək, başqasının nəsilinə tənə etmək, ulduzlardan yağış diləmək və ölü üstündə mərsiyə deyib ağlamaq**»¹²⁹.

Həmçinin demişdir: «**Mərsiyə deyən qadın özü öləndən qabaq tövbə etməsə, Qiyamət günü ona qatrandan paltar və qoturdan zireh geyindirəcəklər**»¹³⁰. Hədisi Muslim rəvayət etmişdir.

Buxari və Muslimin Zeyd ibn Xaliddən (Allah ondan razı olsun) etdikləri rəvayətdə Zeyd belə deyir: «Bir dəfə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Hudeybiyyədə bizə sübh namazını qıldırdı. O gecə güclü yağış yağmışdı. Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) namazı qılıb qurtarandan sonra adamların qarşısında dayanıb dedi: «**Bilirsiniz Rəbbiniz nə dedi?**» Dedilər: «**Allah və Onun Rəsulu daha yaxşı bilir**». Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: «**Rəbbiniz dedi ki, qullarımdan bəzisi mömin oldu, bəzisi isə kafir oldu. Kim dedi ki, bizim üçün Allahın fəziləti və mərhəməti ilə yağış yağdı, o mənə iman gətirdi və ulduza küfr etdi və kim dedi ki, bizim üçün filan bürc filan ulduz yağış yağdırdı, o mənə küfr etdi və ulduza iman gətirdi**»¹³¹.

Buxari ilə Muslimin İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət etdikləri hədis də bu mənəni verir. Orada deyilir ki, bəzi adamlar dedilər ki, filan bürc, filan ulduz doğru dedi. Belə olduqda Allah bu ayələri

128 Qurani Kərim (Vəqifə 82)

129 Muslim (934)

130 Muslim (934)

131 Buxari (846), Muslim (71)

nazil etdi: «**Ulduzların mənzillərinə and olsun ki, kaş bunun nəqədər böyük bir and olduğunu biləydiniz. O çox qiymətli Qurandır. O qorunub saxlanılan bir kitabdır. Ona yalnız pak olanlar toxunar! O, aləmlərin Rəbbi tərəfindən nazil edilmişdir. İndi siz bu kələməni yalan sayırsınız? Ruzinizə şükr etməli olduğunuz halda, onu yalanmı hesab edirsiniz?**»¹³²

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. əl-Vaqiə surəsindəki ayənin təfsiri;
 2. İslam ümmətində cahiliyyə dövründən qalmış dörd əməlin tərk olunmaması;
 3. Bunlardan bəzisinin küfr olması;
 4. İnsanı İslamdan xaric etməyən küfrün mövcudluğu;
 5. Hədəisdəki «**Qullarımdan bəzisi mömin oldu, bəzisi siə kafir oldu**» kələmənin nemətin **səbəbi ilə olması**;
 6. Burada imanın nədən ibarət olmasını dərk etmək;
 7. Burada küfrün nədən ibarət olmasını dərk etmək;
 8. Buradakı «filan bürc, filan ulduz doğru dedi» ifadəsini dərk etmək,
 9. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Bilirsiniz Rəbbiniz nə dedi?**» kələmənin alimin öyrənən üçün məsələni onun özünə sual verməklə üzə çıxarmasının təlim üsulu olması;
 10. Mərsiyəçi qadının hədələnməsi.
-

132 Qurani Kərim (Vaqiə 75-82)

30. əl-Bəqərə surəsinin 165-ci və ət-Tövbə surəsinin 24-cü ayələrinə dair fəsil.

Allah Təalənin kəlamları: «İnsanların içərisində Allahdan qeyrilərini Allaha şərik qoşub, onları Allahı sevən kimi sevənlər də vardır»¹³³

« De ki: «Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaşlarınız, qadınlarınız, qəbiləniz, qazandığınız mallar, kasad olmasından qorxdüğünüz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allahdan , onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda cihaddan daha əzizdirsə, Allahın əmri gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz!»¹³⁴

Ənəsdən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Sizin heç biriniz mənə övladından, atasından və bütün insanlardan daha çox sevməsə, imanı kamil olmaz»¹³⁵. (Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişdir).

Yenə də Buxari və Muslim Ənəsdən (Allah ondan razı olsun) belə rəvayət etmişlər: «Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «Üç xüsusiyyətə malik olan adam imanın şirinliyini dadar: Allahı və Onun Rəsulunu hər şeydən çox sevən, bir başqa adamı başqa məqsədlə deyil, yalnız Allah xətrinə sevən, Allah Təalə küfrdən xilas etdikdən sonra atəşə atılmağı istəmədiyi kimi küfrə qayıtmağı da istəməyən adam»¹³⁶.

Bu məzmunlu başqa bir rəvayət belə başlanır: «İmanın şirinliyini dadmaq istəyən adam gərək...» (Buxari və Muslim).

İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur: «Kim başqalarını Allah rızası üçün sevsə, onlara Allah rızası üçün nifrət etsə

133Qurani-Kərim(əl-Bəqərə,165).

134Qurani-Kərim(ət-Tövbə, 24).

135 Buxari (15), Muslim (44)

136 Buxari (16), Muslim (43)

onlarla Allah rızası üçün dostluq etsə, Allah rızası üçün düşmənçilik etsə, bunlarla Allaha yaxın ola bilər. Bir Allah qulu nə qədər çox namaz qılır-qılsın, oruc tutur- tutsun, bu deyilən xüsusiyyətlərə malik olmayınca imanın dadını bilməz. İndi adamların dostluğu dünya işləri üzərində bərqərar olub ki, bu da onlara fayda verməz». Bu hədisi İbn Cərir rəvayət etmişdir.

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) Allahın «**O zaman tabe olunmuşlar tabe olanlardan uzaqlaşacaq, əzabı görəcek və aralarındakı rabitə (əlaqə) qırılacaqdır**».¹³⁷ kəlamı haqqında demişdir ki, burada rabitə dedikdə məhəbbət nəzərdə tutulur.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. əl-Bəqərə surəsindən bir ayənin təfsiri;
2. Bəraət (ət-Tövbə) surəsindən bir ayənin təfsiri;
3. Müsəlman üçün Peyğəmbəri (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öz canından, ailəsindən və malından daha çox sevməyin vacibliyi;
4. İmanın inkar edilməsinin insanın İslamdan xaric olmasına dəlalət etməməsi;
5. İmanın bəzən insanın dada bildiyi, bəzən də dada bilmədiyi bir şirinliyin olması;
6. Onlara malik olmadan Allaha yaxınlaşmağın mümkün olmadığı və bir nəfər belə imanın dadını bilmədiyi ürəkdən gələn dörd əməl;
7. Adamların dostluğunun dünya malı üzərində bərqərar olması faktını səhabənin özünə məxsus şəkildə başa düşməsi;
8. «...**aralarındakı rabitə qırılacaqdır**» ayəsinin təfsiri;
9. Müşriklər arasında Allahı çox sevən adamların olması;

¹³⁷Qurani-Kərim (əl-Bəqərə,166)

10. Qiymətli şeyləri öz dinindən artıq sevənlərin hədələnməsi;
11. İnsanın bir şeyi Allaha bənzədib onu Allahu sevdiyi qədərsevməsinin ən böyük şirk olması.

31. Ali-İmran surəsinin 175-ci, Ət-Tövbə surəsinin 18-ci və Əl-Ənkəbut surəsinin 10-cu ayələrinə dair fəsil.

Allah Təalənin kəlamları: **«Sizi yalnız o şeytan öz dostlarından qorxudub, çəkindirir. Amma siz onlardan qorxmayın! Əgər möminsinizsə Məndən qorxun!»**¹³⁸

«Allahın məsəcidlərini yalnız Allaha və qiyamət gününə iman gətirən, namaz qılıb zəkat verən və Allahdan başqa heç kəsdən qorxmayanlar təmir edə bilirlər»¹³⁹

«Adamlar arasında elələri də vardır ki: «Biz Allaha iman gətirdik!» - deyər, Allah yolunda bir əziyyət gördükdə isə insanların fitnəsini Allahın əzabı kimi qəbul edərlər...»¹⁴⁰

Əbu Səiddən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunmuş hədisdə deyilir: **«Bir adamın başqalarını razılığa gətirməsi üçün Allahın qəzəbinə düşməsi, Allahın verdiyi ruziyə görə onlara təşəkkür etməsi, Allahın ona vermədiyi şeyə görə başqalarını danlaması onun imanının zəifliyindəndir. Allah yazdığı ruzini nə tamahkarın tamahı çəkib gətirə bilər, nədə nifrət edənin nifrəti uzaqlaşdırır»**¹⁴¹.

Aişədən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«Kim insanları qəzəbləndirib**

138 Qurani Kərim(Ali-İmran, 175).

139Qurani-Kərim (Ət- Tövbə,18)

140Qurani-Kərim(Əl- Ənkəbut, 10).

141 Beyhəqi Şuabul İman (207)

Allahı razı salmaq istəsə, Allah ondan razı olar və adamları da ondan razı salar; kim Allahı qəzəbləndirib insanları razı salmaq istəsə, Allahın ona qəzəbi tutar və insanları da qəzəbləndirib onun üstünə salar»¹⁴². Bu hədisi İbn Hibban öz səhih hədislər kitabında rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Əli-İmran surəsindən bir ayənin təfsiri;
2. Bəraət (ət-Tövbə) surəsindən bir ayənin təfsiri;
3. əl-Ənkəbut surəsindən bir ayənin təfsiri;
4. İmanın zəif və qüvvətli ola bilməsi;
5. Bu üç şeyin imanın zəifliyindən olması;
6. Yalnız Allahdan qorxmağın fərz olması;
7. Yalnız-Allahdan qorxanın savabı;
8. Allahdan başqa kimsədən qorxanın cəzalandırılacağı;

32. əl-Maidə surəsinin 23-cü, əl-Ənfal surəsinin 2-ci və 64-cü, ət-Təlaq surəsinin 3-cü ayələrinə dair fəsil.

«...Əgər möminsinizsə, Allaha təvəkkül edin!»¹⁴³

«Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürəkləri qorxudan titrəyər...»¹⁴⁴

« Sənə və sənin ardınca gedən möminlərə tək cə Allah bəs edər».¹⁴⁵

142 Sahih İbn Hibban (276)

143 Qurani-Kərim (əl-Maldə,23).

144 Qurani-Kərim (əl-Ənfal, 2).

«...Kim Allaha təvəkkül etsə, Allah ona kifayət edər...»¹⁴⁶

İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur ki, «Allah bizə bəs edər. O nə gözəl vəkildir!»¹⁴⁷ ayəsini İbrahim əleyhissəlam oda atılarkən oxumuşdur. Bu ayəni Məhəmməd (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) də ona «Camaat sizə qarşı toplamışdır, onlardan qorxun!»¹⁴⁸ deyiləndə söyləmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allaha təvəkkül etməyin fərz olması;
2. Onun imanın şərtlərindən biri olması;
3. əl-Ənfəl surəsinin birə ayəsinin təfsiri;
4. Həmin surənin daha bir ayəsinin təfsiri;
5. ət-Talaq surəsinin ayələrindən birinin təfsiri;
6. Bu kəlamı İbrahim və Məhəmməd (Onlara Allahın salavatı və salamı olsun) çətinliyə düşərkən işlədikləri üçün onun əhəmiyyətinin böyük olması.

33. əl-Əraf surəsinin 99-cu və əl-Hicr surəsinin 56-cı ayələrinə dair fəsil.

«Yaxud o məmləkətlərin əhalisi Allahın onları dolaşdırıb bəla toruna salmayacağına əmin idilərmi? Allahın bu yolla dolaşdırıb bəla toruna

145Qurani-Kərim (əl-Ənfəl, 64).

146Qurani-Kərim(ə-t- Talaq, 3).

147Qurani-Kərim(Ali-İmran, 173)

148Qurani-Kərim(Ali-İmran, 173)

salmayacağına özlərinə zərər eləyənlərdən başqa heç kəs arxayın ola bilməz!»¹⁴⁹

«...Azanlardan başqa, Rəbbinin mərhəmətindən kim ümidini üzə bilər»¹⁵⁰

İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) nəyin böyük günahlardan olduğunu soruşmuşdular, o cavab vermişdir: **«Allaha şəriq qoşmaq, Allahın mərhəmətindən ümid üzmək, və Allahın məkrindən arxayın olmaq»¹⁵¹.**

İbn Məsuddan (Alah ondan razı olsun) isə belə rəvayət olunmuşdur: «Günahların ən böyüyü Allaha şəriq qoşmaq, Allahın məkrindən arxayın olmaq, Allahın mərhəmətindən ümidini üzmək». Bu hədisi Abdurrazzaq rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. əl-Əraf surəsindən bir ayənin təfsiri;
 2. əl-Hicr surəsindən bir ayənin təfsiri;
 3. Allahın məkrindən arxayın olan adamlara şiddətli hədə-qorxu gəlinməsi;
 4. Ümitsizliyə qapılanlara hədə-qorxu gəlinməsi.
-

149 Qurani-Kərim (əl-Əraf, 99).

150 Qurani-Kərim (əl-Hicr, 56).

151 İbn Kəsirin təfsiri (1/485)

34. Allahın qəza-qədrinə səbr etməyin Allaha imandan olması haqqında fəsil.

«Kim Allaha iman gətirsə, Allah onun qəlbini haqqa doğru yönəldər»

152

Alqəmə bu ayədə nəzərdə tutulan adamlar haqqında belə demişdir: «Bu elə bir adamdır ki, başına müsibət gələndə onun Allahdan olduğunu bilib razı qalır və sakitləşir».

Muslimin hədis kitabında isə Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«İnsanlarda iki xüsusiyyət küfrdür: başqalarının əsil-nəsəbinə tənə etmək və meyit üçün ağrı deyib ağlamaq»**¹⁵³.

Buxari və Muslim İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) bir hədis rəvayət edirlər. Orada deyilir: **«Sifətlərini döyüb cırmaqlayanlar, yaxalarını cıranlar, cahiliyyə vəy-şivəni qoparanlar bizdən deyil»**¹⁵⁴.

Ənəsdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Allah öz quluna xeyir istəyərsə əzabı ona dünyada ikən verər. Əgər pislik etmək istəyirsə, bu dünyada onun günah işləməyinin qarşısını almır ki, onunla Qiyamət günü hesablaşsın»**.

Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Mükafatın böyüklüyü bəlanın böyüklüyündən asılıdır. Allah Təalə bir**

152 Qurani-Kərim (ət-Tağabun, 11).

153 Muslim (67)

154 Buxari (1297), Muslim (103)

milləti sevir sə, onlara bəla verir; kim bu bəla ilə razılaşsa, Allah ondan razı qalır, kim qəzəblənsə, Allahın ona qəzəbi tutur»¹⁵⁵. Bu hədisə Tirmizi həsən hədis demişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. ət-Tağabun surəsindən bir ayənin təfsiri;
 2. Səbrin imandan olması;
 3. Başqasının əsil-nəsəibinə tənə etməyin pislənməsi;
 4. Meyit üstündə sifətini döyüb cırmaqlayan, yaxasını cıran, cahiliyyə vəy-şivəni qoparan adamların bərk hədələnməsi;
 5. Allahın öz quluna yaxşılıq etmək istəməsinin əlaməti;
 6. Allahın öz quluna pislilik etmək istəməsinin əlaməti;
 7. Allahın öz qulunu sevməsinin əlaməti;
 8. Üz vermiş bəlaya qəzəblənməyin qadağan edilməsi;
 9. Üz vermiş bəladan razı olmağın savabı.
-

35. Riyakarlıq haqqında fəsil.

Bu barədə Allahın kəlamı: « **De ki: «Mən də ancaq sizin kimi bir insanam. Mənə vəhy olunur ki, sizin ilahınız bir olan Allahdır...»¹⁵⁶**

Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) belə bir **hədis** rəvayət olunur: «**Allah Təalə demişdir: - Mən şəriklərdən şirkə heç bir ehtiyacı**

155 Tirmizi (2396)

156 Qurani-Kərim (əl-Kəhf, 110).

olmayanıyam; kim bir iş görüb onda bir başqasını Mənə şərik qoşsa onu öz şirki ilə birlikdə tərک edərəm»¹⁵⁷. Bu hədisi Muslim rəvayət etmişdir.

Əbu Səiddən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunan hədisdə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Sizin üçün, Məsih Dəccaldan nəyin daha qorxulu olduğunu deyimmi?» Dedilər: «De». Dedi: «O, gizli şirkdir. Məsələn, bir adam namaz qılanda başqa birisinin ona baxdığını görüb namazını gözəlləşdirməsidir»¹⁵⁸. Bu hədisi Əhməd rəvayət etmişdir.**

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Kəhf surəsinin bir ayəsinin təfsiri;
 2. Saleh bir əmələ Allahdan qeyrisi üçün başqa bir şey daxil olmuşsa onun rədd edilməsindən ibarət böyük bir məsələ;
 3. Bunu vacib edən səbəbin qeyd olunması - bununda Allahın heç bir şeyə ehtiyacı olmamasından ibarət olması;
 4. Allahın şəriklərin ən xeyirlisi olmasının da bunun səbəblərindən olması;
 5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) öz səhabələri (Allah onlardan razı olsun) üçün riyakarlıqdan qorxması;
 6. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu bir adamın Allaha ibadət üçün namaz qılarkən bir başqasının ona baxdığını görəndə öz namazını bəzəyib-düzəməsi ilə izah etməsi.
-

157 Muslim (2985)

158 Əhməd (3/30)

36. İnsanın öz əməli müqabilində dünya malını istəməsinin şirk olması haqqında fəsil.

Bu məzmunlu Allahın kəlamları: «**Kim dünyanı və onun bər-bəzəyini istəyərsə, Biz ona əməllərinin əvəzini elə dünyada verərik. Onların dünyadakı mükafatları əsla azaldılmaz. Belələrinin axirətdə atəşdən başqa heç bir payı yoxdur. Onların dünyada gördükləri işlər puç olar və bütün əməlləri boşa çıxar!**»¹⁵⁹

Buxarinin hədis kitabında Əbu Hureyradan rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Dinar-dirhəmin, xəz, məxmərin qulu həlak oldu. Beləsinin istədiyi veriləndə razı qalar, verilməyəndə qəzəblənər. Beləsi həlak olsun və işləri alt-üst olsun; bədəninə batan tikan çıxmasın. Xoş halına saçı dağınıq, ayaqları toz- torpaq içində olub öz atının cilovunu Allah yolunda çəkənlərə! Beləsi keşikdə sayıq dayanır, ona verilən tapşırığı vicdanla yerinə yetirir; izn istəsə ona izn verilməz, vasitəçilik etmək istəsə sözü keçməz**»¹⁶⁰.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. İnsanın axirət əməli müqabilində dünya malı istəməsinin pislənməsi;
2. Hud surəsinin iki ayəsinin təfsiri;
3. Müsəlman bir insanın dinar-dirhəm, xəz, məxmər qulu adlandırılmasının mənası;
4. Bunun o müsəlmanın istədiyi veriləndə razı qalması, verilməyəndə qəzəblənməsi ilə izah olunması;
5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**O, həlak olsun, işləri alt-üst olsun**» ifadələrindəki mənə;

¹⁵⁹Qurani-Kərim(Hud,15-16)

¹⁶⁰ Buxari (2887)

6. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Onun bədəninə batan tikan çıxması**» ifadəsindəki məna;
7. Bu hədisdə göstərilən sifətlərə malik mücahidin təriflənməsi.

37. Allahın halal buyurduğunu haram və haram buyurduğunu halal bilməkdə alimlərə və hökmdarlara itaət edənlərin həmin alimləri və hökmdarları özlərinə tanrı etdikləri haqqında fəsil.

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) demişdir: «Belə getsə, tezliklə sizin başınıza səmadan daş yağar... Mən deyirəm ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə deyib, siz deyirsiniz ki, yox, Əbu Bəkr və Ömər belə deyib!»

Əhməd ibn Hənbəl isə demişdir: «Mən bu millətin belə bir işinə mat qalmışam ki, hədisin isnadını və səhih olduğunu bil- bilə Sufyanın rəyinə tabe olurlar. Allah Təalə buna görə belə deyir: «**Onun əmrinə qarşı çıxanlar başlarına gələcək bir fitnədən, yaxud düçar olacaqları şiddətli bir əzabdan qorxsunlar!**»¹⁶¹ Bilirsinizmi burada fitnə nə mənədadır? Fitnə şirk mənasındadır. Ola bilsin Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) kəlamının bir hissəsini rədd etsin və beləliklə də adamın qəlbinə bir az şək-şübhə düşməklə həlak olsun».

Adiy ibn Hatimdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət edirlər ki, o, Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu ayəni oxuduğunu eşitmişdir: «**Onlar Allahı qoyub alimlərini və rahiblərini özlərinə tanrı etdilər...**»¹⁶² Mən ona dedim: «Biz onlara ibadət etmirdik». O dedi: «**Onlar Allahın halal buyurduqlarını haram hesab edəndə onlarla birlikdə haram hesab edən, haram buyurduqlarını halal hesab edəndə onlarla birlikdə halal hesab edən siz deyildinizmi?**» Dedim: «Elədir». Peyğəmbər (Ona

¹⁶¹Qurani-Kərim(ən-Nur, 63).

¹⁶²Qurani-Kərim(ət-Tövbə, 31).

Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: «**Bu elə onlara ibadət deməkdir.**»¹⁶³
Bu hədisi Əhməd və Tirmizi rəvayət etmişdir. Tirmizi bu hədisin həsən hədis olduğunu demişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. ən-Nur surəsindən bir ayənin təfsiri;
2. Bəraət (ət-Tövbə) surəsindən bir ayənin təfsiri;
3. Adiyin (Allah ondan razı olsun) inkar etdiyi ibadətin mənasına diqqətin yönəldilməsi;
4. İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) Əbu Bəkir və Ömərdən, Əhmədin Sufyandan misal gətirmələri;
5. Vəziyyətin olduqca dəyişməsi, əksər adamların rahiblərə ibadəti ən yaxşı işlərdən sayması və bunun Allaha yaxınq, kahinlərə ibadətin isə elm və fiqh adlandırılması. Sonra vəziyyətin daha da dəyişməsi və Allahın əvəzinə əməlisalehlərdən olmayanlara, başqa mənada isə cahillərə ibadət olunması.

38. ən-Nisa surəsinin 60-cı, əl-Bəqərə surəsinin 11-ci, əl-Əraf surəsinin 56-cı və əl-Maidə surəsinin 50-ci ayələrinə dair fəsil.

«Sənə nazil edilənə və səndən əvvəl nazil edilənlərə iman gətirdiklərini iddia edənləri görmürsənmi? Onlar Şeytanın hüzurunda mühakimə olunmaq istəyirlər. Halbuki onlara Şeytana inanmamaları əmr olunmuşdu. Şeytan isə onları çox uzaq olan bir zəlalətə sürükləmək istər»

164

163 Tirmizi (3095), Səhih Hədislər silsiləsi (2393)

164 Qurani-Kərim (ən-Nisa, 60).

«Onlara: «Yer üzündə fəsad törətməyin!» - dedikdə: «Bizim işimiz ancaq yaxşılıq etməkdir», - deyə cavab verirlər»¹⁶⁵

«Yer üzü düzəldikdən sonra, orada fəsad törətməyin. Ona həm qorxu, həm də ümidlə dua edin. Həqiqətən, Allahın mərhəməti yaxşılıq edənlərə çox yaxındır!»¹⁶⁶

«Onlar cahiliyyət dövrünün hökmünü istəyirlər? Tam qənaət sahibi olan bir camaat üçün Allahdan daha yaxşı hökm verə bilən kimdir?!»¹⁶⁷

Abdullah ibn Ömərdən (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə demişdir: «Sizdən biriniz öz istəyini mənim gətirdiyimə tabe etmədikcə iman gətirmiş olmaz»¹⁶⁸. Nəvəvi bu hədisin səhih hədis olduğunu demişdir.

Şaabi demişdir: «Bir münafıqla bir yəhudi arasında mübahisə olmuşdur. Yəhudi Məhəmmədin rüşvət almadığını və tərəfbazlıq etmədiyini bildiyi üçün demişdir: - Gedək hesabımızı Məhəmmədə kəsdirək. Münafiq isə yəhudilərin rüşvət alıb tərəfbazlıq etdiklərini bildiyi üçün demişdir: - Yox, hesabımızı yəhudilərə kəsdirək. Beləliklə, onlar Cüheynədəki bir kahinin yanına gedib ona müraciət etmək barədə razılığa gəlirlər. Belə olduqda «...iddia edənləri görmürsənmi...»¹⁶⁹ ayəsi nazil olur».

Belə də deyirlər ki, bu ayə başqa iki adamın mübahisəsi ilə əlaqədar nazil olmuşdur. Onlardan biri Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun), o biri isə Kəb ibn Əşrəfə şikayət etməyi təklif edir, sonra isə Ömərə (Allah ondan razı olsun) şikayət edirlər. Adamlardan biri əhvalatı Ömərə (Allah ondan razı olsun) danışır. Ömər (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) şikayət etməyə razı olmayan adamdan

165Qurani-Kərim(əl- Bəqərə, 11).

166Qurani-Kərim(əl- Əraf, 56).

167Qurani-Kərim(əl- Maidə, 50).

168 Xatib Bağdadi Tarix kitabında (4/396) rəvayət edib, albani Mişkət kitabında zəif olduğunu deyib

169Qurani-Kərim(ən-Nisa, 60)

soruşur ki, onun Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) şikayət etmək istəməməsi doğrudurmu? O deyir: - Bəli. Ömər (Allah ondan razı olsun) onu qılıncla vurub öldürür.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. ən-Nisa surəsinin bir ayəsinin təfsiri və bu ayənin tağutun nə olduğunu başa düşməyə kömək etməsi;
2. əl-Bəqərə surəsinin «**Onlara: «Yer üzündə fəsad törətməyin!» - dedikdə...**» ayəsinin təfsiri;
3. əl-Əraf surəsinin «**Yer üzünü düzəldikdən sonra, orada fəsad törətməyin...**» ayəsinin təfsiri;
4. «**Onlar cahiliyyət dövrünün hökmünü istəyirlər?**» ayəsinin təfsiri;
5. Şaabinin birinci ayənin nazil olmasının səbəbi haqqında dedikləri;
6. Doğru və yalançı imanun təfsiri;
7. Ömərlə (Allah ondan razı olsun) münafiqin əhvalatı;
8. İstəyi Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) gətirdiyinə uyğun olmayan heç kəsin mömin ola bilməməsi.

39. Allahın adlarından və sifətlərindən hər hansı birini inkar edənlər haqqında fəsil.

Bu barədə Allah Təalənin kəlamı: «... Onlar Rəhmanı inkar edirlər...»¹⁷⁰

Buxarinin hədis kitabında deyilir: «Əli demişdir ki, adamlara danışanda onların başa düşəcəkləri tərzdə danışın. Yoxsa Allahın və Onun Rəsulunun təkzib olunmasını istəyirsiniz?»¹⁷¹

Abdurrzzaq Məmərdən, Məmər ibn Tavusdan, İbn Tavus da öz atasından İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) belə dediyini rəvayət edirlər ki, bir kişi Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Allahın sifətlərinə dair bir hədisini dinləyərkən buna etiraz əlaməti olaraq titrəyib-əsdı. Bunu görə İbn Abbas dedi: «Görəsən bunlar nədən qorxdular? Axı niyə aydın ayələr oxunanda ədəb-ərkanla dinləyirlər, mütaşəbih ayələr oxunanda isə canları çıxır?»

Qureyş camaatı Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Rəhman adını eşidəndə bunu qəbul etmədilər və Allah onlar haqqında bu ayəni nazil etdi: «... **Onlar Rəhmanı inkar edirlər...**»¹⁷²

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın adlarından və sifətlərindən hər hansı birini inkar edənin imanının olmaması;
2. ər-Rəd surəsinin bir ayəsinin təfsiri;
3. Dinləyənin başa düşmədiyi hədisi danışmamağın məsləhət görülməsi;
4. Mənası anlaşılmayan hədisin adamların Allahı və Onun Rəsulunu (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qəsdən də olmasa, təkzib etməsi ilə nəticələnməsi;

¹⁷⁰Qurani-Kərim(əR-Rəd, 30).

¹⁷¹Buxari (127)

¹⁷²Qurani-Kərim(əR-Rəd, 30).

5. İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) adlar və sifətlərdən hər hansı birini qəbul etməyənlərə həmin inkar etdikləri şeyin onları həlak etməsini deməsi.

40. ən-Nəhl surəsinin 83-cü ayəsinə dair fəsil.

«Onlar Allahın nemətini bilir, lakin sonra onu danırlar...»¹⁷³

Mücahid bu ayənin mənasını belə izah etmişdir: «Bu sözlər «Bunlar mənim malımdır, mənə ata-babamdan miras qalıb» deyən adamlara aiddir».

Ovn İbn Abdullah isə demişdir: «Bu sözlər «filankəs olmasaydı belə olmazdı» deyənlərə aiddir».

İbn Quteybə demişdir: «Bu sözlər «Bu bizim tanrılarımızın şəfaəti ilə belə oldu» deyənlər haqqındadır».

Əbulabbas isə Zeyd İbn Xaliddən rəvayət olunmuş, Allah Təalənin: «Mənim qullarımdan bəzisi mənə iman gətirdi və bəzisi kafir oldu...» kəlamı ilə bağlı hədisi zikr etdikdən sonra qeyd etmişdir ki, Quranda və Sünnədə Allah Təalənin Onun nemətlərini başqalarına nisbət edib Ona şərikin çıxanları pislədiyinə aid çoxlu misallar var.

Sələflərdən bəziləri demişlər ki, bu, dənizçilərin işi yaxşı gətirəndə, külək yaxşı əsirdi, sükançı bacarıqlı idi və bu kimi digər sözlər deməsinə aiddir ki, belə sözlər çox adamın dilində var.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın verdiyi nemətin qəbulu və onun inkarının təfsiri;
2. Allahın nemətini inkar edən sözlərin çox adamın dilində olması;

¹⁷³Qurani-Kərim(ən-Nəhl, 83).

3. Belə sözlərin işlədilməsinin Allah nemətini inkar etmək olması;
4. Bir qəlbə bir-birinə zidd iki şeyin cəm olmasının mümkünlüyü.

41. əl- Bəqərə surəsinin 22-ci ayəsinə dair fəsil

«...Allahın oxşarı və bənzəri olmadığını bildiyiniz halda, Ona şərikin qoşmayın!»¹⁷⁴

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) bu ayə haqqında demişdir: «Bu şirk, gecənin zülmətində qara daş üzərində yeriyən qarışqanın izindən də gözəgörünməzdir. Bu belə sözlərdə özünü göstərir: «Ey filankəs, Allah haqqı, sənin canın üçün, mənim canım üçün». Yaxud bəziləri deyirlər: «Bu it olmasaydı. həyətdəki ördək vaqqıldayıb həşir salmasaydı, oğru evə girmişdi».

Yaxud biri öz sahibinə deyir: «Allah istəyən kimi və sən istəyən kimi olsa...» və ya: «Allah və filankəs olmasaydı.... Filankəsi buraya qatma Bütün bunlar Allaha şərikin qoşmaqdır». Bu hədisi İbn Əbu Hətim rəvayət etmişdir.

Ömər ibn Xəttabdan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «Kim Allahdan başqa bir şeyə and içsə, Allaha küfr etmiş, yaxud ona şərikin qoşmuş olur»¹⁷⁵. Bu hədisi Tirmizi rəvayət edib, onun həsən hədis olduğunu deyib, Hakim isə onun səhih hədis olduğunu söyləmişdir.

İbn Məsud (Allah ondan razı olsun) demişdir: «Yalandan Allaha and içməyim doğrudan başqasına and içməyimdən mənim üçün daha sevimidir».

Huzeyfədən (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«Allah və filankəs**

¹⁷⁴Qurani-Kərim (əl-Bəqərə, 22).

¹⁷⁵Tirmizi (1535)

istədi ki, oldu...» - deməyin; dediyiniz zaman belə deyin: «Allah istədi sonra filankəs istədi ki, oldu»¹⁷⁶. Bu hədisi Əbu Davud etibarlı bir isnadla rəvayət etmişdir.

İbrahim Nəxəidən rəvayət olunur ki, o belə deyərmiş: «Allaha və sənə pənah gətirmişəm» demək olmaz, «Allaha sonra sənə pənah gətirmişəm» demək lazımdır». Həmçinin deyərmiş: «Demək lazımdır ki: «Əgər Allahın, sonra da sənin köməyin olmasaydı...», «Əgər Allahın və filankəsin köməyi olmasaydı...» demək olmaz».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. əl-Bəqərə surəsinin başqalarını Allaha bənzətmək haqqında ayəsinin təfsiri;
2. Səhabələrin (Allah onlardan razı olsun) böyük şirk haqqında nazil olmuş ayənin kiçik şirki də əhatə etməsi fikrində olması;
3. Allahdan başqa hər hansı bir şeyə and içməyin şirk olması;
4. Allahdan başqa hər hansı bir şeyə doğrudan and içməyin Allaha yalandan and içməkdən daha böyük günah olması;
5. Nitqdə «və» bağlayıcısı, yoxsa «sonra» zərfinin işlədilməsinin məzmununda yaratdığı fərq.

42. Allaha and içməklə qane olmayan adamlar haqqında fəsil.

İbn Ömərdən (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Ata-babanıza and içməyin! Kim Allaha and içsə, doğru and içsin! Kimin üçün Allaha and içsələr, razı qalsın, kim bundan razı qalmasa, Allaha bəndə deyil»¹⁷⁷.** Bu hədisi İbn Macə yaxşı bir isnadla rəvayət etmişdir.

176 Əbu Davud (4980)

177 Buxari (6108), Muslim (1646)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ata-babaya and içməyin qadağan olması;
2. Bir nəfər üçün Allaha and içilərsə, onun and içən adama inanmağa borclu olması;
3. Allaha and içənə inanmayanın hədələnməsi.

43. «Allah istəyən və sən istəyən kimi olsun» ifadəsi haqqında fəsil.

Quteylədən rəvayət olunur ki, bir dəfə bir yəhudi Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəlib dedi ki, siz belə deməyinizlə Allaha şərikin qoşmuş olursunuz: «Allah istəyən və sən istəyən kimi olsun», yaxud «Kəbəyə and olsun!» Belə olduqda Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onlara əmr etdi ki, and içmək istəsələr, belə desinlər: «**Kəbənin Rəbbinə and olsun!**» və ya «**Allah istəyən, sonra sən istəyən olsun**»¹⁷⁸. Bu hədisi Nəsai rəvayət etmiş və onun səhih hədis olduğunu demişdir.

Nəsai ibn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) belə bir rəvayət də etmişdir ki, bir dəfə bir kişi Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «Allah istəyən və sən istəyən kimi olsun» demiş, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) isə ona belə cavab vermişdir: «**Məni Allaha bənzətdin (bərabər tutdun)? Yalnız Allah istəyən kimi olsun de!**»¹⁷⁹

İbn Macə Aişənin (Allah ondan razı olsun) ana bir qardaşı Tufeylin (Allah ondan razı olsun) belə dediyini rəvayət edir: «Bir dəfə yuxuda gördüm ki, sanki mən bir neçə yəhudinin yanına gəlib dedim: «Siz Uzeyr Allahın oğludur» deməsəniz, mömin millətsiniz». Onlar dedilər: «Siz də «Allah istəyən və Məhəmməd istəyən kimi olsun» deməsəniz, mömin millətsiniz.

178 Nəsai (3773)

179 Əhməd (1/224)

Sonra bir neçə xristianın yanına gəlib dedim: «Siz «Məsih Allahın oğludur» deməsəniz, mömin millətsiniz». Onlar dedilər: «Siz də «Allah istəyən və Məhəmməd istəyən kimi olsun» deməsəniz, mömin millətsiniz. Səhər yataqdan durandan sonra bu yuxumu bir neçə adama danışdım sonra da Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəldim və onada danışdım. O, soruşdu: «**Bunu kiməsə danışmısan?**» Dedim: «Bəli». Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Allaha həmd- sənə etdi, sonra üzünü ətrafdakılara tutub dedi: «**Mənə qulaq asın, Tufeyl bir yuxu görüb özü də bu yuxunu sizin bəzinizə danışıb. Siz bu vaxtadək bu kəlməni işlədirsiniz. Mənə onu sizə qadağan etməyə filan-filan şeylər mane olurdu. Bundan sonra Allah istəyən və Məhəmməd istəyən kimi olsun» deməyin. Deyirsinizsə belə deyin: «Ancaq Allah istəyən kimi olsun!»**

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Yahudilərin kiçik şirkdən xəbərdar olması;
2. İnsanın kiçik şirk, qeyri-ixtiyari də olsa, başa düşməsi;
3. Hədəisdə «**Məni Allaha bərabər tutdun?**» deyən Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun), görəsən, aşağıdakı kimi şerlər yazanlara nə deyərdi:

Ey elçilər imamı sən, dayaq oldun mənə, inan!

Etibarım tək sənədir, sən Allahın qapısısan.

4. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Mənə onu sizə qadağan etməyə filan-filan şeylər mane olur**» sözüne görə bu qəbildən olan sözlərin böyük şirkdən olmaması;
5. Yaxşı yuxunun da vəhy hissələrindən biri olması;
6. Yaxşı yuxunun bəzi hökmlərin verilməsinə səbəb olması.

44. Zəmanəni söyən adamın Allaha əziyyət verməsi barədə fəsil.

Bu barədə Allah kəlamı: «(Qiyaməti inkar edənlər) belə deyirlər: «Dünya həyatımızdan başqa heç bir həyat yoxdur; ölürik və dirilirik; bizi öldürən ancaq zəmanədir. Bu barədə onların heç bir biliyi yoxdur. Onlar ancaq zənnə qapılırlar!»¹⁸⁰

Buxarinin hədis kitabında Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Allah Təalə dedi: - Adəm oğlu Mənə əziyyət verir, zəmanəni söyür, zəmanə isə Mənəm. Gecəni gündüzə, gündüzü gecəyə çevirirəm»¹⁸¹.

Başqa bir rəvayətdə deyilir: «Zəmanəni söyməyin, Allah özü zəmanədir»¹⁸².

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Zəmanəni söyməyin qadağan olunması;
2. Bunun Allaha əziyyət vermək adlandırılması;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «Allah Özü zəmanədir» sözünün mənasına diqqətin cəmlənməsi;
4. Belə söz işlədən adamın, öz qəlbində bu məqsədi güdməsə də, söyüş söymüş olması.

180 Qurani-Kərim (əl-Casiyə,24).

181 Buxari (4826), Muslim (2246)

182 Muslim (2246)

45. Adamlara «Qazilər qazisi» və bu qəbildən olan adların verilməsinə dair fəsil.

Səhih hədisdə Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu sözləri rəvayət olunur: **«Allah yanında ən alçaq ad bir adama verilən «hökmdarlar hökmdarı» adıdır; Allahdan başqa mülk sahibi yoxdur»**¹⁸³.

Sufyan demişdir: «Bu, şahənşah adı kimi bir şeydir».

Başqa bir rəvayətdə deyilir: **«Bu, Qiyamət günü Allahı ən çox qeyzləndirəcək ən xəbis bir addır»**¹⁸⁴. Burada «alçaq» sözü «ən hörmətsiz» mənasındadır.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Adamların «hökmdarlar hökmdarı» adlandırılmasının qadağan olması;
2. Bu mənalı bütün sözlərin, Sufyanın dediyi kimi, bu qəbildən olması;
3. İnsanın qəlbindəki məqsəddən asılı olmayaraq, belə ifadələrin işlədilməsinin qəti qadağan olmasının dərk olunması;
4. Bunun Allah Tələnin ucaltmaq üçün olduğunu bilmək.

183 Buxari (6205), Muslim (2143)

184 Buxari (6206), Muslim (2143)

46. Allah Təalənin adlarına ehtiram göstərilməsi və bunun xatirinə insanın öz adını dəyişməsinin vacibliyi barədə fəsil.

Əbu Şureyhdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, onun künyəsi Əbulhəkəm imiş. Bir dəfə Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) ona demişdir: «**Hakim yalnız Allahın özüdür, hökm vermək də Onun işidir**». Əbu Şureyh izah etmişdir ki, onun tayfasının adamları arasında bir narazılıq olanda onlar onun yanına gəlirlər, o onların hesabını kəsir və hər iki tərəf bununla razılaşırlar. Ona görə də ona bu künyə verilib. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Bu nə gözəl işdir. Sənin oğlun varmı?**» Əbu Şureyh cavab vermişdir ki, var, adları da Şureyh, Muslim və Abdullahdır. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) soruşmuşdur ki: **onlardan böyüyü hansıdır?** O demişdir: - Şureyh. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Onda sənin künyən Əbu Şureyhdır**»¹⁸⁵. **Bu hədisi Əbu Davud və başqaları rəvayət etmişlər.**

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın sifətlərinə və adlarına ehtiram edilməsinin vacibliyi və onların məzmununu özgəsinə aid etmək məqsədi güdmədən də adamlara belə adların verilməsinin qadağan olması;
2. Belə bir ad verilmiş adamın adının Allahın adları və sifətlərinə ehtiram olaraq dəyişdirilməsinin vacibliyi;
3. Künyə kimi böyük oğulun adının götürülməsi.

¹⁸⁵ Əbu Davud (4955), Nəsai (5387)

47. Allahın, Quranın yaxud Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun)adınının çəkildiyi bir şeyi lağa qoyanlar haqqında fəsil.

Bu barədə Allah kəlamı: **«Münafıqlərdən soruşsan: «Biz ancaq söhbət edib zarafatlaşır əylənirdik», - deyə cavab verərlər. De ki: «Allaha, Onun ayələrinə və Peyğəmbərinə istehzamı edirdiniz?»**¹⁸⁶

İbn Ömərdən, Məhəmməd ibn Kəbdən, Zeyd ibn Əsləmdən və Qatadədən (Allah onlardan razı olsun) eyni mənalı hədisdə rəvayət olunur ki, Təbuk döyüşündə bir kişi Rəsulullahı (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) və Quran oxuyan əshabələri nəzərdə tutub belə dedi: «Biz bu qıraətçilərimiz kimi qarınqulu, yalançı və qorxaq adamlar görməmişik». Bunu eşidən Ofv ibn Malik o kişiyyə dedi: Yalan deyirsən, sən münafıqsən, mən bunu Rəsulullahı (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) xəbər verəcəyəm» Ofv bunu Rəsulullahı (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) xəbər vermək üçün onun yanına yollanır. Gəlib görür ki, onun gəlişindən bir az əvvəl bu ayə nazil olubmuş... Sonra həmin kişi Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəlir ki, üzr istəsin. Ona öz dəvəsini minib yola düşən anda çatır və deyir: «Ya Rəsulullah, biz sadəcə öz aramızda söhbət edərək yolumuzu qət etmək üçün zarafatlaşırıq...»

İbn Ömər deyir: O, Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dəvəsinin örkənindən asılıb qalmışdı. Dəvə onu sürüyür daşlar onun ayaqlarına dəyib parçalayır. O isə elə hey yalvarırdı: «Vallah biz söhbət edib yolumuzu qət etmək üçün zarafatlaşırıq...» Belə olduqda Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) ona deyirdi: **«Onlardan soruşsan: “Biz ancaq söhbət edib zarafatlaşırıq”,- deyə cavab verərlər. De: “Allaha, Onun ayələrinə və Peyğəmbərinə istehzamı edirsiniz?! Üzr istəməyin. Siz iman**

¹⁸⁶Qurani-Kərim (ət-Tövbə, 65).

gətirdikdən sonra artıq kafir oldunuz.»¹⁸⁷ O yalvarır, Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) isə üzünü ona çevirmədən ona bu ayədən başqa bir şey əlavə etməirdi».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahı, Quranı və Peyğəmbəri (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) lağa qoyan adamın, bunu zarafatla etmiş olsa belə kafir olmasından ibarət böyük bir məsələ;
2. Bu ayənin belə hərəkət edən hər bir adama aid olması;
3. Söz gəzdirməklə Allaha və Onun Rəsulu (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) üçün nəsihət etmək arasındakı fərq; sahabelər belə şeylərin Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dinin mənafeyini qorumaq naminə çatırırdılar;
4. Allahın sevdiyi əməl olan əfvlə Allahın düşmənlərinə qarşı amansızlıq arasındakı fərq;
5. Hər bir üzr istəyənin üzrünün qəbul olunmasının zəruri olmaması.

48. Fussilət surəsinin 50-ci ayəsinə dair fəsil.

«Başına gələn müsibətdən sonra dərğahımızdan ona bir mərhəmət əta etsək mütləq: “Bu elə mənim haqqımdır. Qiyamətin qopacağını güman etməirəm. Doğrudan da, əgər Rəbbimin hüzuruna qaytarılıb gətirilsəm, Onun dərğahında məni ən gözəl nemət gözləyir!” – deyər. Biz kafir

¹⁸⁷Qurani-Kərim (ət-Tövbə, 65-66).

olanlara nə etdiklərini mütləq xəbər verəcək və sözsüz ki, onlara şiddətli bir əzab daddıracağıq»¹⁸⁸

Mücahid demişdir: «Bu elə mənim haqqımdır» - əməlimin müqabilindədir, mənim buna haqqım var mənasındadır.

İbn Abbas (Allah ondan və atasından razı olsun) isə demişdir: «Bu elə mənim haqqımdır» - «Bu mənimdir» deməkdir».

Allah Təalənin bu kəlamında olduğu kimi: **«(Qarun dedi:) «Bu mənə yalnız məndə olan elm sayəsində verilmişdir...»¹⁸⁹**

Qatədə demişdir: «Müxtəlif qazanc yollarını bildiyimə görə, mənasındadır».

Başqaları demişlər: «Bu, Allahın mənim onun əhli olduğumu bildiyi üçün» deməkdir. Mücahid isə bunu belə izah etmişdir: «bu, mənə şərəfimə görə verilib».

Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, o, Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu hədisi eşidib: **«Allah Bəni İsraildən üç adamı - bir cuzamlı xəstəni, bir keçəli və bir kuru sınağa çəkmək istəyir. Onların yanına bir mələk göndərir. Mələk cuzamlının yanına gəlib soruşur: - Sən nə istərdin? O deyir: - İstərdim ki, yaxşı rəngim, yaxşı dərim olsun, adamları məndən iyrəndirən bu xəstəliyim sağalsın. Mələk əlini onun dərisinə çəkir, onun iyrənc xəstəliyi sağalır, rəngi və dərisi yaxşılaşır. Mələk soruşur ki, o, mal- dövlətdən nəyi çox istəyir, o deyir ki, dəvə yaxud inək (bunun dəvə yaxud inək olmasına şəkk edən İshaq olmuşdur). Ona bir boğaz dəvə verilir. Mələk deyir: - Allah ondan sənə bərəkət versin! Sonra mələk keçəlin yanına gəlir və ondan soruşur: - Sən nə istərdin? Keçəl deyir: - İstərdim ki, gur saçım olsun, adamları iyrəndirən keçəliyim sağalsın. Mələk əlini onun başına çəkir, onun keçəliyi gedir,**

¹⁸⁸Qurani-Kərim (Fussilət, 50).

¹⁸⁹Qurani-Kərim (əl-Qəsəs, 78).

başına gur saç gəlir. Mələk soruşur ki, mal-dövlətdən nə istərdin, o deyir: - inək, yaxud dəvə. Ona bir boğaz inək verilir. Mələk deyir: - Allah sənə ondan bərəkət versin! Mələk daha sonra korun yanına gəlir, ondan da soruşur ki, nə istərdin, o deyir ki, istərdim Allah mənim gözümün işığını qaytarsın, adamları görə bilim. Mələk əlini onun gözlərinə çəkir, Allah onun gözlərinə işıq verir, o görür, mələk soruşur ki, mal- dövlətdən nə istərdin, o cavab verir: - Qoyun. Ona da bir damazlıq qoyun verilir. Dəvə köşək doğur, inək - dana, qoyun da quzu. Bunların ikisinin bir naxır dəvəsi və bir naxır inəyi, üçüncüsünün isə bir sürü qoyunu olur.

Sonra həmin mələk onun xəstə vaxtındakı görkəmində cuzamdan sağalanın yanına gəlib deyir: - Mən bir bədbəxt adamam, evimdən-əşiyimdən aralı düşüb yarı yolda qalmışam. Bu gün Allahdan, sonra səndən başqa əlim çatan bir kimsəm yoxdur. Səni sənin dərinə sağaldıb, rəngini gözəlləşdirənə and verirəm ki, mənə bir dəvə verəsən, səfərimi davam etdirim. O adam bəhanə gətirib deyir: - Bu dəvələrin üzərində çox haqlar var.. Mələk deyir: - Deyəsən, axı mən səni tanıyıram! Sən adamların iyrəndiyi o yoxsul və cuzamlı adam deyildinmi ki, Qüdrət və Cəlal sahibi Allah mal dövlət verdi? O adam deyir: - Sən yanılırsan, bu mal-dövlət mənə ata-babamdan qalıb. Mələk deyir: - Dediklərin yalansa, Allah səni əvvəlki vəziyyətinə qaytarsın.

Sonra mələk keçəli sağalmış adamın yanına gəlib ona da buna dediklərini deyir. O da əvvəlkinin cavab verdiyi kimi cavab verir. Mələk buna da deyir: - Dediklərin yalansa, Allah səni əvvəlki vəziyyətinə qaytarsın.

Mələk daha sonra korluqdan sağalanın yanına gəlib deyir: «Mən bir bədbəxt adamam, dilənçiyəm, yarı yolda qalmışam, bu gün mənim Allahdan, sonra isə səndən başqa əli çatan bir kimsəm yoxdur. Sonra deyir ki, sənün gözüünün işığını qaytarana and verirəm ki, mənə bir qoyun verəsən, yoluma davam edirəm. Korluqdan sağalan deyir: - Mən kor idim, Allah mənim gözümün işığını qaytardı. Bu mal-dövlətdən istədiyini özünə götür, istədiyini mənim üçün saxla. Allaha and olsun ki, mən sənə mane

olmayacağam. Mələk deyir: - malın özünə qismət olsun! Siz üçünüz sınağa çəkilmişdiniz, Allah səndən razı qaldı, o iki yoldaşına isə qəzəbi tutdu»¹⁹⁰
(Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişlər).

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Fussilət surəsindən bir ayənin təfsiri;
2. «**Deyəcəkdir ki, Bu mənim üçündür**» ayəsinin verdiyi məna;
3. «**Bu mənə məndəki elmə görə verilmişdir**» ayəsinin verdiyi məna;
4. Burada nəql olunan qəribə hekayətdəki böyük ibrətlər.

49. əl-Əraf surəsinin 190- cı ayəsinə dair fəsil

«Allah onlara saleh övlad verdikdə özlərinə verilmiş uşağın (adında) Allaha bir para şəriklər qoşmağa başladılar. Allah isə Ona qoşulan şəriklərdən ucadır!»¹⁹¹

İbn Həzm demişdir: «Onlar Abdulmuttəlib adından savayı Allahın adlarından qeyri bir sözə «əbd» (qul) sözünü artıraraq Əbd Ömər (Ömər qulu), Əbd Kəbə (kəbənin qulu) və buna bənzər adlar qondarıb adamları onlarla adlandırmağın qadağan olmasına ittifaq etmişlər».

İbn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) bu ayənin mənası ilə bağlı belə dediyi rəvayət olunur: «O (Həvvə) Adəmdən hamilə olanda İblis onların yanına gəlib dedi: - Sizi Cənnətdən çıxardan mənəm. Mənə itaət etməsəniz, mən sizin uşağınıza iki yekə buynuz taxaram, o, buynuzları ilə

190 Buxari(3464), Muslim (2964)

191 Qurani-Kərim (əl-Əraf,190).

qarnını deşib oradan bayıra çıxar. O, onları qorxudurdu ki, onun dediyini edib uşağı Abdulharis (Harisin qulu) adlandırınırlar. Onlar ona itaət etmədilər və uşaq ölü doğuldu.

Həvvə bir də hamilə oldu, İblis onların yanına gəlib əvvəlki sözlərini onlara xatırlatdı. Onlar ona itaət etmədilər və uşaq yenə ölü doğuldu.

Həvvə bir də hamilə oldu, İblis onların yanına gəlib əvvəlki sözlərini onlara xatırlatdı. Onları övlad məhəbbəti tutdu və onlar uşağın adını Abdulharis qoydular. Allah Təalənin kəlamı buna işarədir: **«Allah onlara saleh övlad verdikdə özlərinə verilmiş uşağın adında Allaha bir para şəriklər qoşmağa başladılar...»**¹⁹² Hədisi İbn Əbu Hatim rəvayət etmişdir.

O, səhih bir isnadla Qatədən belə dediyini göstərmişdir: «Bu şəriklər Allaha, ibadətdə deyil, itaətdə şirik qoşulmuşlar».

Onun Mücahiddən səhih bir isnadla rəvayət etdiyi Allahın **«Əgər bizə saleh bir uşaq versən...»**¹⁹³ kəlamı ilə bağlı bir rəvayət də məlumdur. O rəvayətə görə Mücahid demişdir: «Onlar qorxmuşlar ki, uşaq insan olmaz». Bu mənanı Həsənin, Səidin və başqalarının da çıxardıqları qeyd olunmuşdur.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «Allah»ın adlarından başqa hər hansı sözə «əbd» (qul) sözüünün qoşulub ad düzəldilməsinin qadağan olunması;
2. əl-Əraf surəsindən bir ayənin təfsiri;
3. Bunun yalnız bir addan ibarət olub həqiqətə dəxli olmadığı halda, qadağan olunması;
4. Allahın adama qüursuz qız uşağı belə verməsinin nemət olması;
5. Sələflərin itaətdə şirik ilə ibadətdə şirik arasındakı fərqi qeyd etməsi.

¹⁹²Qurani-Kərim (əl-Əraf, 190).

¹⁹³Qurani-Kərim (əl-Əraf, 189)

50. əl-Əraf surəsinin 180-ci ayəsinə dair fəsil

«Ən gözəl adlar Allahındır. Onu bu adlarla çağırıb dua edin. Onun adları barəsində küfr (ilhad) edənləri tərک edin. Onlar etdikləri əməllərin cəzasını alacaqlar!»¹⁹⁴

İbn Əbu Hatim İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) belə rəvayət etmişdir: «... **Onun adları barəsində küfr edənləri...**» - «Ona şəriк qoşurlar» deməkdir.

Yenə də İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, onlar «ilah» sözündən «lat», «əziz» sözündən «üzza» sözü düzəldib öz bütələrinə ad vermişlər.

Əməşdən isə rəvayət olunmuşdur ki, müşriklər Allahın adlarının sırasına Allahın adları olmayan kəlimələri də daxil edirlər.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın adlarının isbatı;
2. Bu adların ən gözəl adlar olması;
3. Allaha bu adlarla dua edilməsinin əmr olunması;
4. Bu adlara qarşı çıxan cahil dinsizlərin özbaşına buraxılması;
5. Allahın ad və sifətləri barəsində olan ilhadın təfsiri;
6. İlhad edənin təhdid olunması;

51. «Allaha salam olsun!» deyilməməsi barədə fəsil.

¹⁹⁴Qurani-Kərim (əl-Əraf, 180).

Buxarinin hədis kitabında İbn Məsudun (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Bir dəfə Peyğəmbərlə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) birlikdə namaz qılındı dedik: «Allaha onun qullarından salam olsun! Filankəsə və filankəsə salam olsun!» Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu eşidib dedi: «**Allaha salam olsun!**» deməyin, Allah özü **Salamdır**»¹⁹⁵.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «Salam» sözünün təfsiri;
2. Bu sözdən adamların bir-birini salamlaması üçün istifadə olunması;
3. Onun Allahı salamlamaq üçün yaramaması;
4. Onun Allahı salamlamaq üçün yaramamasının səbəbi;
5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) Allahı salamlamağa yaramayan ifadələri adamlara öyrətməsi.

52. «Allahım, istəyirsən məni bağışla» ifadəsi haqqında fəsil.

Səhih hədisdə Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «**Sizdən biriniz belə deməyin: «Allahım, istəyirsən, məni bağışla», «Allahım, istəyirsən mənə rəhm et». Allahdan istədiyini qətiyyətlə istəmək lazımdır. Heç nə Allahı bir şeyi etməyə məcbur edə bilməz**»¹⁹⁶.

Muslimin etdiyi rəvayətdə isə belə deyilir: «**Allahdan bir şey diləyən öz rəğbətini gücləndirməlidir. Allaha, verdiyi şey ağır gəlməz**»¹⁹⁷.

195 Buxari (835), Muslim (402)

196 Buxari (6339), Muslim (2679)

197 Muslim (2679)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Duada istisna etməyin qadağan olunması;
2. Bu qadağanın səbəbi;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Allahdan istədiyini qətiyyətlə istəmək lazımdır**» kəlamındakı hikmət;
4. Allahdan bir şey diləyən adamın öz diləyində öz rəğbətini gücləndirməli olması;
5. Bunun səbəbinin izahı.

53. «Mənim qulum», «Mənim kənizim» ifadələrinin işlədilməsinin qadağan olması haqqında fəsil.

Buxari və Muslimin Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Məbadə biriniz «rəbbini yedizdir», «rəbbini yuyundur» deyərkən «rəbb» sözünü işlədə, bu zaman «seyyid» və «mövla» sözlərni işlətmək lazımdır.** «**Məbadə biriniz: «Mənim qulum», «Mənim kənizim» deyə. Lakin «oğlum», «qızım», «cavan oğlan» sözləri ilə müraciət etsin**»¹⁹⁸.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. «Nökərim», «kənizim» deməyin qadağan olması;
2. Nökərin ağasını «Rəbbim!» deyə çağırmasının və nökerə «Rəbbini yedizdir!» deyə əmr etməsinin qadağan olması;
3. Birinciyə (ağaya) müraciətdə «oğlum», «qızım» xitablarından istifadə etməyin tövsiyə edilməsi;
4. İkinciyə (nökerə) müraciətdə «seyidim», «mövlam» xitablarından istifadə etməyin tövsiyə edilməsi;

198 Buxari (2552), Muslim (2249)

5. Diqqətin tövhidə, hətta sözlərdə də riayət olunmasının zəruriliyinə yönəldilməsi

54. Allahın adını tutub bir şey istəyənin rədd olunmaması haqqında fəsil.

İbn Ömərdən (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Kim Allahın adını tutub sizə pənah gətirsə, ona sığınacaq verin; kim Allahın adını tutub sizdən bir şey istəsə, onun istədiyini verin; kim sizi çağırırsa, onun çağırışına cavab verin; kim sizə bir yaxşılıq etsə, onun yaxşılığının qarşılığını verin. Əgər onun yaxşılığının qarşılığını verməyə bir şeyiniz olmasa, onda ona xeyir-dua edin ki, sizin onun yaxşılığının qarşılığını verdiyiniz bilinsin**»¹⁹⁹. Bu hədisi Əbu Davud və Nəsai səhih bir isnadla rəvayət etmişlər.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın adını tutub sığınacaq istəyən adama sığınacaq verilməsinin vacibliyi;
2. Allahın adını tutub bir şey istəyən adama istədiyi şeyin verilməsinin vacibliyi;
3. Çağırışa cavab verilməsinin vacibliyi;
4. Edilən yaxşılığın qarşılığının ödənilməsi;
5. Yaxşılığın qarşılığını ödəməyə bir şeyi olmayan adamın bunu xeyir-dua ilə əvəz etməsi;
6. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Sizin onun yaxşılığının qarşılığını verdiyiniz bilinsin**» kəlamındakı hikmət.

¹⁹⁹ Nəsai (2567)

55. Allahın üzü üçün Cənnətdən başqa bir şeyin istəməyinin qadağan olması haqqında fəsil.

Cabirin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Allahın üzü ilə Cənnətdən başqa bir şey diləmək olmaz»**²⁰⁰. Hədisi Əbu Davud rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın üzü üçün istədikdə istənilənlərin ən böyüyündən başqa bir şeyin istənməsinin qadağan olması;
2. Allahın üz sifətinin isbatı.

56. «Əgər» sözü haqqında fəsil.

Bu barədə Allah Təalənin kəlamları: **«...Onlar: «Əgər bu işdə bizim üçün bir şey olsaydı, elə buradaca öldürülməzdik», deyirlər...»**²⁰¹

«Evlərində oturan və qardaşları haqqında: «Əgər, onlar sözü müzə qulaq assaydılar, öldürülməzdilər», - deyənlərə söylə ki: «Əgər doğru deyirsinizsə, onda ölümü özünüzdən uzaqlaşdırın!»²⁰²

Səhih Muslimdə Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Sənə fayda verən şeyi əldə etməyə səy et, bu yolda Allahdan kömək istə, başına**

200 Əbu Davud (1671)

201 Qurani-Kərim (Ali-İmran, 154).

202 Qurani-Kərim (Ali-İmran, 168).

bir müsibət gəlsə də, acizlik göstərmə və heç vaxt demə ki, əgər mən bunu belə etsəydim, belə-belə olardı. Əksinə belə de: - Bu Allahın qəza-qədridir, Allah istədiyini etdi. Bil ki, «əgər» sözü şeytan əməli üçün yol açır»²⁰³.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur.

1. Ali-İmran surəsindən iki ayənin təfsiri;
2. İnsanın başına bir iş gələndə «əgər» sözündən istifadə edilməsinin açıq-aydın qadağan olması;
3. «Əgər» deməyin qadağan olunmasına bu sözün belə məqamlarda şeytan əməli üçün yol açdığına səbəb olması;
4. Belə hallarda deyilməli olan söz haqqında göstəriş;
5. Fayda verən şeyə Allahdan kömək istəməklə səy edilməsi;
6. Bunun əksinin, acizlik göstərməyin qadağan olması.

57. Küləyi söyməyin qadağan olmasına dair fəsil.

Ubeyy ibn Kəbdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Küləyi söyməyin, onda xoşagəlməz bir şey görsəniz belə deyiniz: - Allahım, biz Səndən bu küləyin, onda olanların və ona əmr olunmuş şeyin bizə xeyir verməsini diləyirik, biz bu küləyin, onda olanların və ona əmr olunmuş şeyin şərindən Sənə pənah aparırıq**»²⁰⁴. Tirmizi bu hədisin səhih hədis olduğunu söyləmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

203 Muslim (2664)

204 Tirmizi (2252)

1. Küləyi söyməyin qadağan olması;
2. Küləkdə bir xoşagəlməz şey görəndə adamın nə deməli olduğu haqqında göstəriş.
3. Küləyə Allah tərəfindən əmr oldunduğunun göstərilməsi;
4. Küləyə həm xeyir, həm də şər əmrlər verilə bildiyi.

58. Ali-İmran surəsinin 154-cü və əl-Fəth surəsinin 6-cı ayələrinə dair fəsil.

«...Öz canlarının harayına qalaraq: «Bu işdə bizim üçün bir şey varmı?» - deyərək Allah qarşı haqsız yerə, cahilliyyətə xas olan düşüncələrə qapıldılar. Onlara de ki: «Əlbəttə, bütün işlər Allahə məxsusdur»²⁰⁵

«...Allah haqqında pis zənnə düşüncələrin fikirləşdikləri öz başlarına gələr...»²⁰⁶

İbn Qeyyim birinci ayə haqqında demişdir: «Bu pis fikir bəzən belə təfsir olunmuşdur ki, guya onlar Allah Təalənin Öz Rəsuluna (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) kömək etmədiyini və onun işinin yoxa çıxacağını fikirləşmişlər. Bəzən də pis fikir dedikdə onların bir adamın başına gələn müsibətin Allahın qəza-qədəri və hikməti ilə olmadığını fikirləşdikləri göstərilmişdir. Bəzən də bu sadəcə olaraq, hikmətin, qəza- qədərin inkarı, Allahın Öz Rəsulunun (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) işini tamamlayacağını, onu bütün dinlərdən üstün tutacağını inkarı kimi təfsir olunmuşdur. Bu isə həqiqətən münafiqlərin və müşriklərin əl-Fəth surəsinə zikr olunmuş fikirləşdikləri pis fikirdir. Bu ona görə pis fikir idi ki, Allah Təalənin Özünə, Onun hikmətinə, həmdinə və doğru vədinə layiq olan zənn deyildi. Kiminsə batilə haqq üzərində qələbə qazandırmaq fikri isə elə bir həyasız iddiadır ki, o olan yerdə haqq olmaz. Yaxud kiminsə baş verən

²⁰⁵Qurani-Kərim (Ali-İmran, 154).

²⁰⁶Qurani-Kərim (əl-Fəth, 6).

hadisələrin Allahın qəzası və qədəri ilə baş verməsini inkar etməsi və ya Allahın hər hansı bir hadisənin baş verməsini tərifləyiq bir hikmətin üzə çıxması üçün qərarlaşdığını inkar etməsi, əksinə, bunun yalnız həyatın adi gedişatı olduğunu deməsi onun Allahı inkar etdiyindən xəbər verir. Allahı inkar edənləri isə Cəhənnəm odu gözləyir.

Adamların əksəriyyəti Allah haqqında Allahın onların özlərinin və başqa adamların başına gətirdiyi hadisələrə görə pis fikrə düşürlər. Bu bəd gümandan yalnız Allahı, Onun adlarını və sifətlərini, Onun hikmətinin və təriflənməsinin səbəbini və zərurətini bilənlər azad ola bilərlər. Qoy özünü ağıllı hesab edən hər kəs özünə nəsihət edib bu məsələyə diqqətlə yanaşsın və öz Rəbbi haqqında pis zənnə düşdüyü üçün Allah qarşısında tövbə etsin və Allahdan özünün bağışlanmasını rica etsin. Kimi yoxlayırsan, onun qədərdən giley-güzar etdiyini, onu qınadığını görürsən; çoxu deyir ki, filan şey belə olmalıydı, olmadı. Hər bir adam az-çox giley-güzar edir. Oxucu, bir özünü də yoxla görüm, sən belə giley-güzar etmirsənmi?

Bil ki, sən özünü taleyi qınamaqdan xilas edə bilsən, böyük bir günahdan yaxa qurtarmış olursan. Əks halda sənin Allahın əzabından nicat tapacağını zənn etmirəm.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Ali-İmran surəsinin bir ayəsinin təfsiri;
2. əl-Fəth surəsinin bir ayəsinin təfsiri;
3. Allah haqqında bəd gümana düşməyin saysız-hesabsız növlərinin olması;
4. Allah haqqında bəd gümana düşmək kimi bir günah işlətməkdən yalnız və yalnız Allahın adlarını, sifətlərini və Onun Özünü tanımaqla azad olmağın mümkünlüyü.

59. Qədəri inkar edənlər haqqında fəsil

İbn Ömər (Allah ondan və atasından razı olsun) demişdir: «İbn Ömər ruhu əlində olana and olsun ki, bir adamın Uhud dağı boyda qızılı olsa və o öz sərvətini Allah yolunda sədəqə versə belə, qədərə inanmayınca Allah bunu ondan qəbul etməz». O sonra Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu sözünü dəlil gətirmişdir: «**İman odur ki, Allaha, Onun mələklərinə, kitablarına, elçilərinə, Axirət gününə, qədərə, onun xeyrinə və şərinə inanasan**»²⁰⁷. Hədisi Müslim rəvayət etmişdir.

Ubadə ibn Samitin (Allah ondan razı olsun) öz oğluna belə dediyi rəvayət olunur: «Ey oğul, sən öz başına gələn müsibətin səhvən gəlmədiyini, heç bir bəlanın sənə səhvən toxunmadığını bilməyincə imanın ləzzətini bilməyəcəksən. Mən Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini eşitmişəm: «**Allah qələmi ilk xəlq etdiyində ona əmr etdi: - Yaz! Qələm soruşdu: - Ey Rəbbim, nə yazım? Allah dedi: - Qiyamət gününədək hər bir şeyin qədərini yaz!**» Ey oğul, mən Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu haqda belə dediyini də eşitmişəm: «**Kim buna iman gətirmədən ölərsə, məndən deyil**»²⁰⁸.

Əhmədin rəvayətlərinin birində deyilir: «**Allah qələmi ilk xəlq etdiyində ona əmr etdi:- Yaz! Qələm də həmin anda Qiyamət gününədək olacaq hər bir şeyi yazdı**»²⁰⁹.

İbn Vəhbin rəvayətinə görə isə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Kim qədərə, onun xeyrinə, şərinə inanmasa, Allah onu odda yandırar**»²¹⁰.

Əhmədin «Müsnəd»ində və digər hədis kitablarında İbn Deyləminin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi göstərilir: «Mən Ubeyy İbn Kəbin yanına

207 Muslim (8)

208 Tirmizi (2155)

209 Əhməd (22197)

210 İbn Vəhb (26)

gəlib dedim: - ürəyimə qədər barəsində şübhə düşüb, mənə bu haqda bir hədis danış ki, bəlkə, Allah bu şübhəni ürəyimdən çıxarsın... O bu hədisi danışdı: - Uhud dağı boyda qızıl xərcləsən də, qədərə inanmayınca, müsibətin sənə başına səhvən gəlmədiyini, onun heç vaxt heç kəsə səhvən toxunmadığını bilməyincə, Allah sənə verdiyini səndən qəbul etməz. Buna əks fikirdə olub ölsən, Cəhənnəm əhlindən olarsan». Sonra Abdullah ibn Məsudun, Hüzeyfə ibn Yəməninin, Zeyd ibn Sabitin (Allah onlardan razı olsun) yanına getdim, onlardan hər biri mənə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini danışdılar». Bu hədis səhihdir. Onu Hakim öz hədis kitabında rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Qədərə inanmağın fərz olmasının bildirilməsi;
2. Qədərə inanmağın necəliyi;
3. Ona inanmayanın əməlinin hədəf getməsi;
4. İnsanın qədərə inanmayınca imanın ləzzətini görməyəcəyinin bildirilməsi;
5. Allahın ilk xəlq etdiyi şeyə əmr etməsi;
6. Qələm yazan anda Qiyamət gününədək olacaq hər şeyi yazması;
7. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qədərə inanmayan adamlardan imtina etməsi;
8. Sələflərin şübhəni aradan qaldırmaq üçün alimlərə müraciət etmək adəti;
9. Alimlərin onlara müraciət edən adama şübhəni ondan uzaqlaşdıran cavablar verməsi və bu zaman yalnız Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) hədislər söyləməsi.

60. Şəkil çəkənlər haqqında fəsil.

Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: **«Allah Təalə deyib: - Mənim xəlq etdiyim kimi bir şey xəlq etmək istəyənlərdən daha zalım kim ola bilər? Onlar bacarırlarsa, bir zərrə yaratsınlar, yaxud bir buğda, yaxud bir arpa dənəsi yaratsınlar»**²¹¹. Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişlər.

Buxari və Muslim Aişədən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini rəvayət etmişlər: **«Qiyamət günü ən şiddətli əzaba düşər olanlar Allaha xəlq etdiyində oxşayanlardır»**²¹².

Yenə də Buxari və Muslim ibn Abbasın (Allah ondan və atasından razı olsun) Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) eşitdiyi bu sözləri rəvayət etmişlər: **«Şəkil çəkən hər bir adamın yeri Cəhənnəmdir. Orada onun çəkdiyi hər bir şəkilə bir ruh veriləcək və o ruhlər ona əzab verəcəklər»**²¹³.

Buxarinin və Muslimin İbn Abbasdan (Allah ondan və, atasındanda razı olsun) rəvayət etdikləri bir hədisdə isə belə deyilir: **«Kim bu dünyada bir surət şəkil çəkərsə, o dünyada ona həmin yaratdığı surətə ruh üfürmək tapşırırlar, o isə bunu edə bilməz»**²¹⁴.

Muslimin Əbul Həyyacdən etdiyi rəvayətdə Əbul Həyyacın belə dediyi zikr olunur: Əli (Allah ondan razı olsun) mənə dedi: **«Gəlsənə səni bir vaxt Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) məni göndərdiyi bir işə - bütün şəkilləri yer üzündən silməyə və hündür qəbrləri yerlə yeksan etməyə göndərim?»**²¹⁵

211 Buxari (7559), Muslim (2111)

212 Buxari (5954)

213 Muslim (2110)

214 Buxari (2225), Muslim (2110)

215 Muslim (969)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Şəkil çəkənlərin kəskin şəkildə pislənməsi;
2. Bunun (şəkil çəkənin) Allaha qarşı ədəbsizlik etmiş olması ilə izah edilməsi və Allahın «**Mənim xəlq etdiyim kimi bir şey xəlq etmək istəyənlərdən zalım kim ola bilər?...**» sözünün bu mənasına diqqətin yönəldilməsi;
3. Allahın qüdrətinə və onun yaratdıqlarının surətlərini yaradanların acizliyinə, onların bir buğda, arpa dənəsini yarada bilmədiklərinə diqqətin yönəldilməsi;
4. Şəkil çəkənlərin Qiyamət günü ən şiddətli əzaba layiq görülməklərinin bildirilməsi;
5. Allahın Cəhənnəmdə şəkil çəkənlərə əzab verməkdən ötrü, çəkilmiş hər bir surətə ruh verəcəyi;
6. O dünyada şəkil çəkənə çəkdiyi surətə ruh üfürmək əmr olunacağı;
7. Belə şəkillər çəkilmişsə, onların yer üzündən silinməsinin əmr edilməsi.

61. Çox and içməyin qadağan olması haqqında fəsil.

Bu barədə Allah Təalənin kəlamı: «**Andlarınızı qoruyun...**»²¹⁶

Əbu Hureyradan (Allah ondan razı olsun) belə rəvayət olunur: «Mən Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyini eşitmişəm: - **Alqı-satqıda and içmək malı tez satır, qazancı isə tələf edir**»²¹⁷.

Salmandan (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunmuşdur: «**Üç sinif insan var ki, Allah onları danışdırmaz, onları təmizə çıxarmaz və onları şiddətli əzab gözləyir: zinakar qoca, təkəbbürlü kasıb və alıb satanda yalnız andla alıb satan adam**»²¹⁸. Bu hədisi Təbərani etibarlı bir isnadla rəvayət etmişdir.

216 Qurani-Kərim (əl-Maidə, 89).

217 Buxari (2087), Muslim (1606)

218 Tabarani (6/246)

Buxarinin hədis kitabında İmran ibn Huseyndən (Allah ondan razı olsun) Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunmuşdur: **«Mənim ümmətimin ən xeyirliləri adamları mənim əsrimdə olanlardır, ondan sonra onların dalınca gələnlər, onlardan sonra da onların dalınca gələnlər»**. İmran (Allah ondan razı olsun) sonra əlavə etmişdir: - Yadımda deyil, o, «öz əsrindən sonra» iki, yoxsa üç əsri dedi. **«Sizdən sonra elə bir tayfa gələcək ki, yalandan şahidlik etdikləri üçün onların sözüne inanan olmayacaq, xəyanət etdikləri üçün, onlara etibar edilməyəcək, nəzir deyəcəklər -verməyəcəklər, ancaq yoğunlayıb şişəcəklər»²¹⁹**.

Yenə həmin kitabda İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«Adamların ən xeyirli olanları mənim əsrimdə yaşayanlardır, sonra onların dalınca gələnlər, sonra da onların dalınca gələnlərin dalınca gələnlərdir; sonra elə bir tayfa gələcək ki, hər birinin şəhadəti andını qabaqlayacaq, andı da şəhadətini»²²⁰**.

İbrahim Nəxai demişdir: «Biz kiçik olanda bizi şahidlik eləmək və and içmək üstündə döyərildilər».

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Andları qorumağın vəsiyyəti olunması;
2. Alqı-satqıda and içməyin malı tez satması, qazancı isə tələf etməsi;
3. Andsız bir şey alıb-satmayan adamların hədələnməsi;
4. Günahı doğuran səbəb kiçik olsa belə günah edənin günahının dahada böyük hesab edilməsi;
5. And içmək tələb olunmadan and içənlərin məzəmmət olunması;
6. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) üç, yaxud dörd nəslə tərifləməsi onlardan sonra nə baş verəcəyini qeyd etməsi;
7. Yalandan şahidlik etdikləri üçün etibarlarını itirən adamların pislənməsi;

219 Buxari (3650), Muslim (2535)

220 Buxari (3651), Muslim (2533)

8. Sələflərin şahidlik edən və and içən uşaqları döyməsi.

62. Allahın və onun Peyğəmbərinin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) himayəsində olmaq məsələsi haqqında fəsil.

Bu haqda Allah Təalənin kəlamı: **«Əhd etdiyiniz zaman Allaha verdiyiniz əhdi yerinə yetirin. Allahı özünü zəmin edib möhkəm and içdikdən sonra onu pozmayın. Həqiqətən, Allah nə etdiyinizi bilir!»** ²²¹

Bureydənin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bir adamı qoşuna və ya bir hərbi hissəyə başçı təyin edərkən ona Allahdan qorxmağı və öz əmri altında olan müsəlmanlara qarşı xeyirxah olmağı tövsiyə edərdi. O, bu sərkərdələrə belə deyərdi: **«Allahın adını tutub Allah yolunda döyüşə girin və Allahı inkar edənlərlə vuruşun. Döyüşdən əldə edilmiş qənimətlərdən özünüzdə düşən paydan artıq götürməyin, əhdə xəyanət etməyin, meyitləri eybəcər şəkildə salıb təhqir etməyin, uşaqları öldürməyin. Müşriklərdən olan düşməninizlə qarşılaşanda onları üç insani xasiyyətə, yaxud xüsusiyyətə dəvət edin. Bunların hamısında onlar sizin tələblərinizə cavab versələr, onlardan bunu qəbul edin və onları rahat buraxın. Sonra onları İslama dəvət edin; dəvətinizi qəbul etsələr, onlardan bunu qəbul edin və onlara öz diyarlarından mühacirlərin diyarına köçməyi təklif edin və onlara bildirin ki, belə etsələr, onlar mühacirlərlə bir hüquqda olarlar: mühacirlərə nə verilsə, onlara da verilsə, mühacirlərdən nə alınsa, onlardan da alınar. Onlar öz diyarlarından köçmək istəməsələr, onlara bildirin ki, onlar adi müsəlmanlara bərabər tutularlar; Allahın hökmü onlara aid edilər, lakin onlar Allah yolunda müsəlmanlarla birgə döyüşməyincə döyüş qənimətlərindən və tutulmuş torpaqların sərvətindən onlara bir şey**

²²¹Qurani-Kərim (ən-Nəhl, 91).

verilməz. Buna da etiraz etsələr, onlardan (cizyə) can vergisi alın. Buna razılaşsalar, vergilərini qəbul edin və onları rahat buraxın. Yox, buna etiraz etsələr, Allahdan kömək istəyin və onlarla vuruşun.

Bir qalanı mühasirəyə alanda onun əhalisi sizdən onları Allahın və Onun Peyğəmbərinin himayəsi altına almağı xahiş etsələr, siz onları Allahın və Onun Peyğəmbərinin yox, özünüzün və öz yoldaşlarınızın himayəsi altına alın. Sizin üçün özünüzün və yoldaşlarınızın himayəsinə götürülmüş adamların himayəsini pozmaq Allahın və Onun Peyğəmbərinin himayəsi altına götürülmüş adamların himayəsini pozmaqdan daha asan olar.

Bir qalanı mühasirəyə alanda onun əhalisi sizdən onların haqqında Allahın hökmü ilə qərar çıxarmağı xahiş etsələr, siz onlar haqqında Allahın hokum ilə deyil, öz bildiyiniz kimi qərar çıxarın. Çünki, bilmirsiniz ki, onların haqqında Allah hökmünü düz verəcəksiniz, yoxsa yox». Bu hədisi Müslim rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allahın və Onun Peyğəmbərinin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) himayəsi altında olmaqla müsəlmanların himayəsi altında olmaq arasındakı fərq;
2. İki işdən təhlükəsi daha az olanın götürülməsi;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Allah yolunda Allahın adını tutub döyüşə girin**» nəsihəti;
4. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Allahı inkar edənlərlə vuruşun**» əmri;
5. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Allahdan kömək istəyin və onlarla vuruşun**» əmri;
6. Allah hökmü ilə alimlərin hökmü arasında fərq;
7. Buna ehtiyac olanda səhabənin öz qərarının Allahın hökmünə uyğun gəlib-gəlməməsini bilmədən qərar verməsinə icazə verilməsi.

63. Allah adından and içməyin nəticəsi haqqında fəsil

Cündəb İbn Abdullaha (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) demişdir: «**Qüdrət və Cəlal sahibi Allah bir kişinin «Allaha and olsun ki, Allah filankəsi bağışlamayacaq» dediyini eşitmiş və belə demişdir: «Sən kimsən ki, Mənim adından filankəsi bağışlamayacağıma and içirsən? Mən artıq onu bağışladım və sənin əməlini puça çıxartdım»**²²². Bu hədisi Muslim rəvayət etmişdir.

Bu barədə Əbu Hureyranın (Allah ondan razı olsun) rəvayət etdiyi hədisdə isə deyilir ki, o sözü deyən bir abid kişi imiş. Əbu Hureyra qeyd edir ki, o, bir kəlmə söz deməklə böyük günah işlədib öz dünyasını və axirətini məhv etdi.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allah adından and içməyin qadağan olması haqqında xəbərdarlıq;
2. Cəhənnəmin hər bir adama onun ayaqqabısının ipindən belə yaxın olması;
3. Cənnətin də beləcə yaxın olması;
4. Əbu Hureyranın «...bir kəlmə söz deməklə...» ifadəsinin Cəhənnəmin və Cənnətin nə qədər yaxın olduğuna dəlalət etməsi;
5. Allahın xoşuna gəlməyən bir işin insanın bağışlanmasına səbəb ola bilməsi.

²²² Muslim (2621)

64. Allahın xəlq etdiklərindən bir şey xahiş etmək üçün Allahdan vasitəçi kimi istifadə etməyin qadağan olması haqqında fəsil.

Cubeyr ibn Mutimin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Bir bədəvi Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəlib dedi: - Susuzluqdan zəifləyib taqətdən düşmüşük, arvad-uşağımız acından ölür, mal-qaramız həlak olub, Rəbbindən istə ki, bizə yağış yağdırsın. Biz səndən bir şey xahiş etmək üçün şəfaət (vasitəçilik) etməyi Allahdan diləyirik, Allahdan bir şey istəmək üçün isə şəfaət etməyi səndən xahiş edirik. Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu eşidib: - **Subhanallah! Subhanallah! – deyə başladı. O, Allahın adını o qədər zikr etdi ki, səhabələrin üzündə təəccüb əlaməti göründü, sonra əlavə etdi: - Vay olsun sənə, sən Allahu tanıysanmı? Allahın şan-şövkəti sənin bildiyindən çox-çox böyükdür; heç kəsdən xahiş etmək üçün Allahın vasitəçilik etməsi istənilə bilməz**»²²³. Bu hədisi Əbu Davud rəvayət etmişdir.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «Biz səndən bir şey xahiş etmək üçün vasitəçilik etməyi Allahdan diləyirik» deyənləri inkar etməsi;
2. Bu kəlmənin Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) qəlbində əmələ gətirdiyi dəyişikliyin onun səhabələrinin üzlərindən bilinməsi;
3. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) həmin bədəvinin «Allahdan bir şey istəmək üçün isə şəfaət etməyi səndən xahiş edirik» sözünü inkar etməməsi;
4. «Subhanallah» ifadəsinin burada təəccüb, həyacan bildirmək üçün istifadə olunması;

223 Əbu Davud (4726)

5. Müsəlmanların Allahdan yağış istəmələri üçün Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) müraciət etmələri.

65. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) tövhidin toxunulmazlığının keşiyində durması və şirkin yollarını bağlaması haqqında fəsil.

Abdullah ibn Şixxirin (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: «Bir dəfə Bəni Amir qəbiləsinin nümayəndəliyinin tərkibində Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəlmişdim. Biz ona: «Sən bizim seyidimizsən!» - deyə müraciət edəndə o buna etiraz edib dedi: «**Seyid Allah-təbarəkə və tələnin Özüdür!**» Onda biz dedik: «Ey adamların ən fəzilətli və qüdrətli!» Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) dedi: «**Bu sözünüzü deyin. Lakin şeytan sizi bundan daha münkər söz deməyə vadar etməsin**»²²⁴. Bu hədisi Əbu Davud səhih bir isnadla rəvayət etmişdir.

Ənəsdən (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur ki, adamlar Peyğəmbərə (Ona Allahın salavatı və salamı olsun): «Ya Rəsulullah, ey adamların ən yaxşısı və ən yaxşısının oğlu, bizim seyidimiz və seyidimizin oğlu!» - deyə müraciət edəndə o deyərdi: «**Məni özünüz bildiyiniz kimi çağırın, şeytan sizi özündən vəkil etməsin! Mən Allahın qulu və rəsulu Məhəmmədəm. İstəmirəm ki, siz məni Qüdrət və Cəlal sahibi Allahın layiq bildiyi yerdən yuxarı qaldırasınız**»²²⁵. Bu hədisi Nəsai səhih bir isnadla rəvayət etmişdir.

224 Əbu Davud (4806)

225 Əhməd (3/249)

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. İnsanların ifrata varmaqdan çəkindirilməsi;
2. Bir adama «Ey bizim seyidimiz» - deyə müraciət edildikdə onun verməli olduğu cavab;
3. İnsanların Peyğəmbəri (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bu sözlərlə adlandırmaqda haqlı olduqlarına belə baxmayaraq, Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onlara «**Şeytan sizi özündən vəkil etməsin!**» deməsi;
4. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Mən istəmirəm ki, siz məni layiq olduğum yerdən yuxarı qaldırasınız**» deməsi.

66. əz-Zümər surəsinin 67-ci ayəsinə dair fəsil.

«Allahı lazımınca qiymətləndirmədilər. Halbuki qiyamət günü yer bütünlüklə Onun ovcunun içində olacaq, göylər isə Onun sağ əli ilə büküləcəkdir. Allah onların etdikləri şirkdən tamamilə uzaq və ucadır!» ²²⁶

İbn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) rəvayət olunur: «Bir dəfə yəhudi alimlərindən biri Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) yanına gəlib deyir: «Ya Məhəmməd, bizdə belə deyirlər ki, Allah səmaları bir barmağı ilə, ağacları bir barmağı ilə, suyu bir barmağı ilə, torpağı bir barmağı ilə, başqa məxluqları bir barmağı ilə götürüb deyəcək: «Hökmdar Mənəm!» Peyğəmbər (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bunu eşidəndə yahudi aliminin bunu öz dili ilə deməsinə elə güldü ki, azı dişləri göründü, sonra bu ayəni oxudu: **«Allahı lazımınca qiymətləndirmədilər. Halbuki qiyamət günü yer bütünlüklə Onun ovcunun içində olacaq...»** ^{227 228}

226Qurani-Kərim (əz-Zümər, 67).

227Qurani-Kərim (əz-Zümər, 67).

228 Buxari (4811), Muslim (2786)

Bu haqda Muslimin rəvayət etdiyi bir hədisdə isə deyilir: **«Dağları və ağacları isə bir barmağı ilə götürüb sirkələyəcək və deyəcək: «Hökmdar Mənəm, Allah Mənəm!»**»²²⁹

Başqa bir hədisdə isə bu belə göstərilir: **«Səmaları bir barmağı ilə, suyu və torpağı bir barmağı ilə, digər məxluqları bir barmağı ilə götürəcək...»**. Bu hədisi Buxari və Muslim rəvayət etmişlər.

Muslimin İbn Ömərdən (Allah ondan və atasından razı olsun) rəvayət etdiyi bir hədisdə deyilir: **«Qiyamət günü Allah səmaları qatlayıb yığacaq, sonra onları sağ əlinə götürüb deyəcək: «Hökmdar Mənəm! Özlərini qüdrətli sayan zalım hökmdarlar haradadırlar? Təkəbbür edənlər haradadırlar?»** Sonra yeddi təbəqə yeri qatlayıb sol əlinə götürəcək və deyəcək: **«Hökmdar Mənəm! Özlərini qüdrətli sayan zalım hökmdarlar haradadırlar? Təkəbbür edənlər haradadırlar?»**»²³⁰

İbn Abbasdan (Allah ondan və atasından razı olsun) belə rəvayət olunmuşdur: **«Yeddi qat səma və yeddi qat yer Rəhmanın ovucunda, sizin birinizin əlinin içində xardal dənəsi görünən kimi görünər»**.

İbn Cərir demişdir: **«Yunis mənə danışmışdır ki, İbn Vəhb bizə İbn Zeydin belə dediyini xəbər vermişdir: «Atam mənə Rəsulullahın (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə dediyi haqqında hədis danışmışdır: «Yeddi qat səma Kürsinin içərisində qalxanın içərisində atılmış yeddi dirhəmə bənzəyir»**.

Əbu Zərr (Allah ondan razı olsun) demişdir: **«Mən bir dəfə Rəsulullahdan (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) belə eşitmişəm: «Kürsü Ərşə nisbətdə ucsuz-bucaqsız səhraya atılmış bir dəmir halqasına bənzəyir»**»²³¹.

İbn Məsudun (Allah ondan razı olsun) belə dediyi rəvayət olunur: **«Ən yaxın səma ilə ondan üstdəki arasında beş yüz illik məsafə var. Hər bir səma**

229 Muslim(2786)

230 Muslim (2788)

231 Təbərinin təfsiri (3/10)

ilə özündən sonrakı səma arasında da beş yüz illik məsafə var. Yeddinci səma ilə Kürsi arasında beş yüz illik, Kürsi ilə su arasında beş yüz illik məsafə var. Ərş suyun üstündədir, Allah isə Ərşin üzərindədir; sizin əməllərinizdən heç biri ondan gizli deyil». Bu hədisi İbn Mehdi Həmmad ibn Sələmədən, Həmmad ibn Sələmə Asimdən, Asim Zirrdən, Zirr Abdullah İbn Məsuddan nəql etmişlər. Həmin bu hədisi buna yaxın bir şəkildə Məsudi Asimdən, Asim Əbu Vaildən, Əbu Vail isə Abdullah ibn Məsuddan (Allah ondan razı olsun) rəvayət etmişlər. Hafiz Zəhəbi bu hədis haqqında demişdir ki, onun başqa yolları da var.

Abbas ibn Abdul-Muttəlib (Allah ondan razı olsun) demişdir: «Bir dəfə Rəsulullah (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) bizdən soruşdu: **«Siz səma ilə yer arasında nə qədər məsafə olduğunu bilirsinizmi? Biz cavab verdik: «Bunu Allah və Onun Rəsulu hamıdan yaxşı bilər». Belə olduqda o dedi: «Onların arasında beş yüz illik məsafə var; hər bir səma ilə o biri səmanın arası da beş yüz illik məsafədir; hər bir səmanın qalınlığı da beş yüz illik məsafədir; yeddinci səma ilə Ərş arasında bir dəniz var, bu dənizin dibi ilə səthi arasındakı məsafə səma ilə yer arasındakı məsafə qədərdir; Allah Təalə bunların hamısından yuxardadır; Adəm övladlarının əməllərindən heç nə Ondandır gizli deyil»**²³². Bu hədisi Əbu Davud və başqaları rəvayət etmişlər.

Bu fəsildə aşağıdakı məsələlər əhatə olunmuşdur:

1. Allah Təalənin «**Yer bütünlüklə Onun ovcunun içində olacaq...**» kəlamının təfsiri;
2. Bü fəsildə haqqında söhbət gedən və onlara bənzər biliklərin Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) zamanında yaşayan yəhudilərə məlum olması və o zaman yəhudilərin bu bilikləri inkar etmədikləri və istədikləri kimi izah etmədikləri;

232 Əbu Davud (4723)

3. Yahudi alimi bunu deyərkən Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) onu təsdiqləməsi və bunu təsdiq edən Quran ayəsinin nazil olması;
4. Yahudi alimi bu əzəmətli elmi öz dili ilə zikr edəndə Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) gülməsi;
5. Allahın iki əlinin olması və səmələrin Onun sağ əlində, yerlərin o biri əlində olmasının bildirilməsi;
6. O biri əlin sol əl adlandırılması;
7. Bu zaman özünü qüdrətli sayan zalım hökmdarların və təkəbbürlü adamların adlarının çəkilməsi;
8. Peyğəmbərin (Ona Allahın salavatı və salamı olsun) «**Yeddi qat səma və yeddi qat yer Rəhmanın ovcunda, sizin birinizin əlinin içində xardal dənəsi görünən kimi görünər**» kəlamı;
9. Kürsinin səmaya nisbətən çox böyük olması;
10. Ərşin Kürsiyə nisbətən çox böyük olması;
11. Ərşin Kürsidən və sudan ayrı bir şey olması;
12. Hər bir səmadan o birisindək olan məsafə;
13. Yeddinci səma ilə Kürsi arasında olan məsafə;
14. Kürsi və su arasındakı məsafə;
15. Ərşin sudan yuxarıda olması;
16. Allahın Ərşdən yuxarıda olması;
17. Səma ilə Yer arasındakı məsafə;
18. Səmanın hər qatının beş yüz illik məsafə olması;
19. Səmələrin üstündəki dənizin səthi ilə dibi arasında beş yüz illik məsafə olması

Aləmlərin Rəbbi Allaha həmd, bizim seyidimiz Məhəmmədə, onun ailəsinə və bütün əshabələrinə Allahın salavatı və salamı olsun!

MÜNDƏRİCAT

ƏL-FATİHƏ(KİTABI AÇAN) SURƏSİ.....	4
ƏD-DUHA (GÜNDÜZ) SURƏSİ	6
ƏL-İNŞİRAH (GENİŞLƏNMƏ) SURƏSİ	7
ƏT-TİN (ƏNCİR) SURƏSİ	8
ƏL-QƏDR (QƏDR GECƏSİ) SURƏSİ.....	11
ƏL-BƏYYİNƏ (AÇIQ-AYDIN DƏLİL) SURƏSİ.....	12
ƏZ-ZƏLZƏLƏ (ZƏLZƏLƏ) SURƏSİ	13
ƏL-ADİYAT (QAÇAN ATLAR) SURƏSİ.....	14
ƏL-ƏSR (ZƏMANƏ) SURƏSİ	17
ƏL-HUMƏZƏ (QEYBƏTÇİ) SURƏSİ.....	17
ƏL-FİL (FİL) SURƏSİ.....	18
ƏL-QUREYŞ SURƏSİ.....	19
ƏL-MƏUN (XIRDA-XURUŞ) SURƏSİ.....	19
ƏL-KÖVSƏR (BOL XEYİR) SURƏSİ.....	20
ƏL-KƏFİRÜN (KAFİRLƏR) SURƏSİ	21
ƏN-NƏSR (ZƏFƏR) SURƏSİ.....	21
ƏL-MƏSƏD (XURMA LİFİ) SURƏSİ.....	22
ƏL-FƏLƏQ (SÜBH) SURƏSİ	24
ƏN-NAS (İNSANLAR) SURƏSİ	24
DİNDƏ ÜÇ ƏSAS	27
XÜTBƏTÜL-HACƏ	28

MÜƏLLİFİN HƏYATI.....	29
ƏSAS DÜŞÜNCƏLƏRİ.....	30
MÜƏLLİFİN ƏSƏRLƏRİNDƏN BƏZİLƏRİ.....	32
BU DÖRD MƏSƏLƏ:.....	33
İSLAM DİNİNİ DƏLİLLƏRLƏ BİLMƏK.....	39
BİRİNCİ ƏSAS İSLAMDIR.....	39
İKİNCİ ƏSAS İMANDIR.....	41
ÜÇÜNCÜ ƏSAS EHSANDIR.....	42
PEYĞƏMBƏRİMİZ MUHƏMMƏDİ (ONA ALLAHIN SALAVATI VƏ SALAMI OLSUN!) TANIMAQ.....	44
ÜÇ ƏSAS DƏRSİNDƏN İMTAHAN.....	49
BİRİNCİ QAYDA.....	63
İKİNCİ QAYDA.....	63
ÜÇÜNCÜ QAYDA.....	64
DÖRDÜNCÜ QAYDA.....	65
DÖRD QAYDA DƏRSİNİN İMTAHANI.....	67
İSLAMDAN ÇIXARDAN AMİLLƏR.....	71
BÜTÜN ÜMMƏT ÜÇÜN MÜHÜM DƏRSLƏR.....	77
ƏL-FATİHƏ SURƏSİ VƏ QISA SURƏLƏR.....	77
İSLAMIN RÜKUNLARI.....	77
İMANIN RÜKUNLARI.....	78
TÖVHİDİN VƏ ŞİRKİN BÖLÜMLƏRİ.....	78
EHSAN.....	80
NAMAZIN ŞƏRTLƏRİ.....	80
NAMAZIN RÜKUNLARI.....	81
NAMAZIN VACİBLƏRİ.....	81
TƏŞƏHHÜDÜN İZAHİ.....	82
NAMAZIN SÜNNƏTLƏRİ.....	83
NAMAZI BATIL EDƏN ƏMƏLLƏR.....	84
DƏSTAMAZIN ŞƏRTLƏRİ.....	84
DƏSTAMAZIN FƏRZLƏRİ.....	85
DƏSTAMAZI POZAN AMİLLƏR.....	85
HƏR BİR MÜSÜLMAN ÜÇÜN ŞƏRİƏTDƏ GƏLƏN ƏXLAQ BƏZƏYİ.....	86
İSLAM ƏDƏBLƏRİ İLƏ ƏDƏBLƏNMƏK.....	86
ŞİRK VƏ BÜTÜN NÖV ASILIKLƏRDƏN ÇƏKİNDİRMƏK.....	87
MEYITI HAZIRLAMAQ, ONUN ÜÇÜN NAMAZ QILMAQ VƏ DƏFN ETMƏK.....	87
TÖVHİD KİTABI.....	93
1. TÖVHİDİN FƏZİLƏTİ VƏ ONUN GÜNAHLARI YUMASI HAQQINDA FƏSİL.....	97

2. TÖVHIDI YERINƏ YETİRƏNLƏRİN CƏNNƏTƏ HAQQ-HESABSIZ DAXİL OLACAQLARI HAQDA FƏSİL.....	99
3. ŞİRKDƏN ÇƏKİNMƏK HAQQINDA FƏSİL.....	102
4. “LƏ İLƏHƏ İLLƏLLAH” ŞƏHADƏTİNƏ DƏVƏT ETMƏK HAQQINDA FƏSİL.....	104
5. TÖVHİDİN VƏ “LƏ İLƏHƏ İLLƏLLAH” ŞƏHADƏTİNİN TƏFSİRİ.....	107
6. BƏLANIN QARŞISININ ALINMASI VƏ YA UZAQLAŞDIRILMASI MƏQSƏDİLƏ QOLBAQ TAXMAĞIN, İP BAĞLAMAGIN VƏ BUNUN KİMİ BAŞQA İŞLƏRİN ŞİRK OLMASI HAQQINDA FƏSİL.....	109
7. OVSUN VƏ TƏMİMƏYƏ (GÖZDƏYMƏDƏN QORUNMAQ ÜÇÜN ASILAN BİR ŞEYƏ) DAİR FƏSİL.....	111
8. AĞACDAN, DAŞDAN VƏ BU KİMİ ŞEYLƏRDƏN XEYİR-DUA İSTƏYƏNLƏR HAQQINDA FƏSİL.....	114
9. ALLAHDAN QEYRISININ YOLUNDA QURBAN KƏSMƏK HAQQINDA FƏSİL.....	116
10. ALLAHDAN QEYRISI ÜÇÜN QURBAN KƏSİLƏN YERDƏ ALLAH ÜÇÜN QURBAN KƏSMƏYİN QADAĞAN OLUNMASI HAQQINDA FƏSİL.....	118
11. ALLAHDAN QEYRISINƏ NƏZİR DEMƏYİN ŞİRK OLMASI BARƏDƏ FƏSİL.....	120
12. ALLAHDAN QEYRISINƏ SİĞİNMAĞIN ŞİRK OLMASI BARƏDƏ FƏSİL.....	120
13. ALLAHDAN BAŞQASINI KÖMƏYƏ ÇAĞIRMAĞIN VƏ ONDAN BAŞQASINA DUA ETMƏYİN ŞİRK OLMASI BARƏDƏ FƏSİL.....	121
14. ƏL-ƏRAF SURƏSİNİN 191-192-Cİ VƏ FATİR SURƏSİNİN 13-CÜ AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.....	124
15. SƏBA SURƏSİNİN 23-CÜ AYƏSİNƏ DAİR FƏSİL.....	126
16. ŞƏFAƏT (VASİTƏÇİLİK) HAQQINDA FƏSİL.....	129
17. ƏL-QƏSƏS SURƏSİNİN 56-Cİ AYƏSİNƏ DAİR FƏSİL.....	131

18. ADƏM ÖVLADININ ƏMƏLİSALEH ADAMLAR BARƏDƏ İFRATA VARMASININ ONLARIN KÜFR ETMƏSİNƏ VƏ DINLƏRİNİ TƏRK ETMƏLƏRİNƏ SƏBƏB OLMASI BARƏDƏ FƏSİL.....	133
19. ƏMƏLİSALEH ADAMIN QƏBRİNİN YANINDA İBADƏT ETMƏK QADAĞANDIR - ƏGƏR ONA İBADƏT ETSƏ NECƏ OLAR? - FƏSLİ.....	136
20. ƏMƏLİSALEH ADAMLARIN QƏBRLƏRİNƏ HƏDDƏN ARTIQ TƏZİM ETMƏNİN BU QƏBRLƏRİ ALLAHDAN QEYRİ İBADƏT OLUNAN BÜTLƏRƏ ÇEVİRMƏSİ HAQQINDA FƏSİL.	139
21. PEYĞƏMBƏRİN (ONA ALLAHIN SALAVATI VƏ SALAMI OLSUN) TÖVHİDİN ŞƏRƏFİNİ QORUMASI VƏ ŞİRKƏ APARAN HƏR BİR YOLU BAĞLAMASIHIQQINDA FƏSİL.	140
22. BU ÜMMƏTDƏN BƏZİLƏRİNİN BÜTLƏRƏ İBADƏT ETMƏSİ HAQQINDA FƏSİL.	142
23. SEHR HAQQINDA FƏSİL.....	145
24. SEHRİN NÖVLƏRİNDƏN BƏZİLƏRİNİN BƏYANI FƏSLİ.	147
25. KAHİNLƏR VƏ BU QƏBİLDƏN OLAN ADAMLAR HAQQINDA FƏSİL.	148
26. NUŞRƏ (SEHR-CADUNUN AÇILMASI) HAQQINDA FƏSİL.....	150
27. TƏTAYYUR (SİNAQ, İŞİN NƏHS GƏTİRMƏSİ) HAQQINDA FƏSİL.....	151
28. ASTROLOGIYA (ULDUZ FALI) HAQQINDA FƏSİL.....	153
29. ULDUZ BÜRCLƏRİNDƏN YAĞMUR DİLƏYƏNLƏRƏ DAİR FƏSİL.	155
30. ƏL-BƏQƏRƏ SURƏSİNİN 165-Cİ VƏ ƏT-TÖVBƏ SURƏSİNİN 24-CÜ AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.	157
31. ALI-İMRAN SURƏSİNİN 175-Cİ, ƏT-TÖVBƏ SURƏSİNİN 18-Cİ VƏ ƏL-ƏNKABUT SURƏSİNİN 10-CU AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.	159
32. ƏL-MAİDƏ SURƏSİNİN 23-CÜ, ƏL-ƏNFAL SURƏSİNİN 2-Cİ VƏ 64-CÜ, ƏT-TƏLAQ SURƏSİNİN 3-CÜ AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.....	160
33. ƏL-ƏRAF SURƏSİNİN 99-CU VƏ ƏL-HICR SURƏSİNİN 56-Cİ AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.....	161

34. ALLAHIN QƏZA-QƏDƏRİNƏ SƏBR ETMƏYİN ALLAHA IMANDAN OLMASI HAQQINDA FƏSİL.	163
35. RIYAKARLIQ HAQQINDA FƏSİL.	164
36. İNSANIN ÖZ ƏMƏLİ MÜQABILINDƏ DÜNYA MALINI İSTƏMƏSİNİN ŞİRK OLMASI HAQQINDA FƏSİL.....	166
37. ALLAHIN HALAL BUYURDUĞUNU HARAM VƏ HARAM BUYURDUĞUNU HALAL BİLMƏKDƏ ALİMLƏRƏ VƏ HÖKMDARLARA İTAAƏT EDƏNLƏRİN HƏMİN ALİMLƏRİ VƏ HÖKMDARLARI ÖZLƏRİNƏ TANRI ETDİKLƏRİ HAQQINDA FƏSİL.	167
38. ƏN-NİSA SURƏSİNİN 60-Cİ, ƏL-BƏQƏRƏ SURƏSİNİN 11-Cİ, ƏL- ƏRAF SURƏSİNİN 56-Cİ VƏ ƏL-MAİDƏ SURƏSİNİN 50-Cİ AYƏLƏRİNƏ DAİR FƏSİL.....	168
39. ALLAHIN ADLARINDAN VƏ SİFƏTLƏRİNDƏN HƏR HANSI BİRİNİ İNKAR EDƏNLƏR HAQQINDA FƏSİL.	171
40. ƏN-NƏHL SURƏSİNİN 83-CÜ AYƏSİNƏ DAİR FƏSİL.	172
41. ƏL- BƏQƏRƏ SURƏSİNİN 22-Cİ AYƏSİNƏ DAİR FƏSİL.....	173
42. ALLAHA AND İÇMƏKLƏ QANE OLMAYAN ADAMLAR HAQQINDA FƏSİL.	174
43. «ALLAH İSTƏYƏN VƏ SƏN İSTƏYƏN KİMİ OLSUN» İFADƏSİ HAQQINDA FƏSİL.	175
44. ZƏMANƏNİ SÖYƏN ADAMIN ALLAHA ƏZİYYƏT VERMƏSİ BARƏDƏ FƏSİL.....	177
45. ADAMLARA «QAZİLƏR QAZISI» VƏ BU QƏBİLDƏN OLAN ADLARIN VERİLMƏSİNƏ DAİR FƏSİL.....	178
46. ALLAH TƏALƏNİN ADLARINA EHTİRAM GÖSTƏRİLMƏSİ VƏ BUNUN XATİRİNƏ İNSANIN ÖZ ADINI DƏYİŞTİRMƏSİNİN VACİBLİYİ BARƏDƏ FƏSİL.....	179
47. ALLAHIN, QURANIN YAXUD PEYĞƏMBƏRİN (ONA ALLAHIN SALAVATI VƏ SALAMI OLSUN)ADININ ÇƏKİLDİYİ BİR ŞEYİ LAĞA QOYANLAR HAQQINDA FƏSİL.	180
48. FUSSİLƏT SURƏSİNİN 50-Cİ AYƏSİNƏ DAİR FƏSİL.....	181

49. ƏL-ƏRAF SURƏSİNİN 190- CI AYƏSİNƏ DAIR FƏSİL	184
50. ƏL-ƏRAF SURƏSİNİN 180-CI AYƏSİNƏ DAIR FƏSİL	186
51. «ALLAHA SALAM OLSUN!» DEYİLMƏMƏSİ BARƏDƏ FƏSİL.....	186
52. «ALLAHIM, İSTƏYİRSƏN MƏNİ BAĞIŞLA» İFADƏSİ HAQQINDA FƏSİL.	187
53. «MƏNİM QULUM», «MƏNİM KƏNİZİM» İFADƏLƏRİNİN İŞLƏDİLMƏSİNİN QADAĞAN OLMASI HAQQINDA FƏSİL.....	188
54. ALLAHIN ADINI TUTUB BİR ŞEY İSTƏYƏNİN RƏDD OLUNMAMASI HAQQINDA FƏSİL.	189
55. ALLAHIN ÜZÜ ÜÇÜN CƏNNƏTDƏN BAŞQA BİR ŞEYİN İSTƏMƏYİNİN QADAĞAN OLMASI HAQQINDA FƏSİL.	190
56. «ƏGƏR» SÖZÜ HAQQINDA FƏSİL.....	190
57. KÜLƏYİ SÖYMƏYİN QADAĞAN OLMASINA DAIR FƏSİL.....	191
58. ALI-İMRAN SURƏSİNİN 154-CÜ VƏ ƏL-FƏTH SURƏSİNİN 6-CI AYƏLƏRİNƏ DAIR FƏSİL.....	192
59. QƏDƏRİ İNKAR EDƏNLƏR HAQQINDA FƏSİL.....	194
60. ŞƏKİL ÇƏKƏNLƏR HAQQINDA FƏSİL.	196
61. ÇOX AND İÇMƏYİN QADAĞAN OLMASI HAQQINDA FƏSİL.....	197
62. ALLAHIN VƏ ONUN PEYĞƏMBƏRİNİN (ONA ALLAHIN SALAVATI VƏ SALAMI OLSUN) HİMAYƏSİNDƏ OLMAQ MƏSƏLƏSİ HAQQINDA FƏSİL.....	199
63. ALLAH ADINDAN AND İÇMƏYİN NƏTİCƏSİ HAQQINDA FƏSİL	201
64. ALLAHIN XƏLQ ETDİKLƏRİNDƏN BİR ŞEY XAHİŞ ETMƏK ÜÇÜN ALLAHDAN VASİTƏÇİ KİMİ İSTİFADƏ ETMƏYİN QADAĞAN OLMASI HAQQINDA FƏSİL.....	202
65. PEYĞƏMBƏRİN (ONA ALLAHIN SALAVATI VƏ SALAMI OLSUN) TÖVHİDİN TOXUNULMAZLIĞININ KEŞİYİNDƏ DURMASI VƏ ŞİRKİN YOLLARINI BAĞLAMASI HAQQINDA FƏSİL.	203
66. ƏZ-ZÜMƏR SURƏSİNİN 67-CI AYƏSİNƏ DAIR FƏSİL.....	204

